

EPA

2004-2014

A MAGYAR GRAFIKA DIGITÁLIS VÁLTOZATA
A MEK EGYESÜLET MEGBÍZÁSÁBÓL
AZ INTERNET SZOLGÁLTATÓK TANÁCSÁNAK
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT
AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
E-SZOLGÁLTATÁSI IGAZGATÓSÁGÁN,
AZ E-KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK OSZTÁLYON,
2014-BEN,
AZ ELEKTRONIKUS PERIODIKA ARCHÍVUM
ÉS ADATBÁZIS FENNÁLLÁSÁNAK
10. ÉVFORDULÓJÁN.

MAGYAR·GRAFIKA

17

SZAKFOLYÓIRAT·A·GRAFIKAI
IPARÁGAK·FEJLESZTÉSÉNEK
»UNGARISCHE·GRAPHIK
C·NÉMET·MELLÉKLAPPA
MEGJELENIK·KÉTHAVON
KÉNT·SZERKESZTŐSÉG·M
KIADÓHIVATAL·BUDAPEST
VII·RÓZSA·UCCA·25·SZÁ

7-8·SZÁM
1930·XI·ÉVF.

UNGARISCHE·GRAPHIK

ROLAND

**Ein- und Zweifarben-
Schnellläufer-
Offsetpressen
die
führende
deutsche Weltmarke!**

Faber & Schleicher AG., Offenbach a. M.

Grösste Spezialfabrik des Kontinents für Offset- und Lithopressen

Vertreter:

„Grafika“ Gépkereskedelmi Rt, Budapest V, Ügynök u. 21. Tel.: Aut. 934-57

ALBERT FRANKENTHAL

MINT 70 ÉVVEL EZELEŐTT, ugy még ma is a tapasztalt szakember a FRANKENTHALI GYORSSAJTÓKNAK

nyújtja az elsőbbséget. Mintaszerű konstrukciójuknál, rendkívül stabil építésüknél és kiváló nyomástechnikai tulajdonságuknál fogva legmagasabb ellenértéket garantálnak.

ALBERTA

Megállóhengerű-gyorsajtó, utólérhetetlenül egyszerű frontkirakással, könnyen hozzáférhető festékező szerkezettel. Felépítésében egyszerű és nyugodt vonalvezetéssel, rendkívül modern járatával, az alváz masszív építésével tűnik ki.

Alberta No. I. Papírnagyság 56×76 cm

Alberta No. II. Papírnagyság 71×101 cm

FRONT-RAPID

a klasszikus német kéttúrás gyorsajtó, szabadalmazott, technikailag egyedülálló nyomóhenger- és nyomóalappmeghajtással. Speciális frikciós tengelykapcsolás. Külön felszámítás nélkül süllyeszthető kirakóasztal, háromoldalú ívlökővel. Az összes berendezések a gép normális tartozékait képezik.

Front Rapid No. I.

Papírnagyság 70×100 cm, max. 72×104 cm

Front Rapid No. II.

Papírnagyság 84×120 cm, max. 86×124 cm

SCHNELLPRESSENFABRIK FRANKENTHAL ALBERT & CIE AKT.-GES.

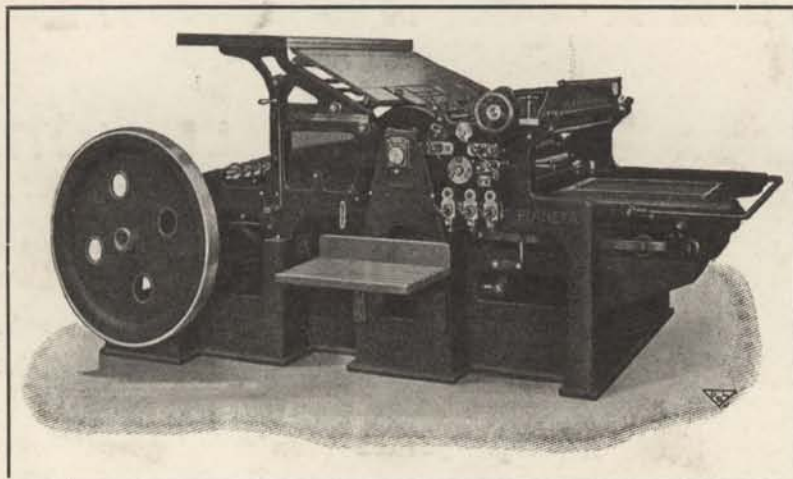
Vezérképviselő:

LÖWYLÁSZLÓ GÉPÉSZMÉRNÖK

BUDAPEST V, FELKA UCCA 6 (PANNONIA U. 17/a SAROK) TELEFON: LIPÓT 921-67

P KÖNYVNYOMDAI GYORSSAJTÓK

L
A
N
E

»PLANETA-RAPID«

KÖNYVNYOMDAI GYORSSAJTÓ ILLUSZTRÁCIÓKHOZ (3 FELHORDÓHENGERREL)

ÚJ FESTÉKEZŐMŰ

ÚJ HENGERTARTÓK

ÚJ NYOMÓHENGER IVFOGÓK

ÚJ NYOMÁSLEÁLLÍTÓ

RODERWALD-FÉLE MEGHAJTÁS

PLANETA-KAPCSOLÓHENGER

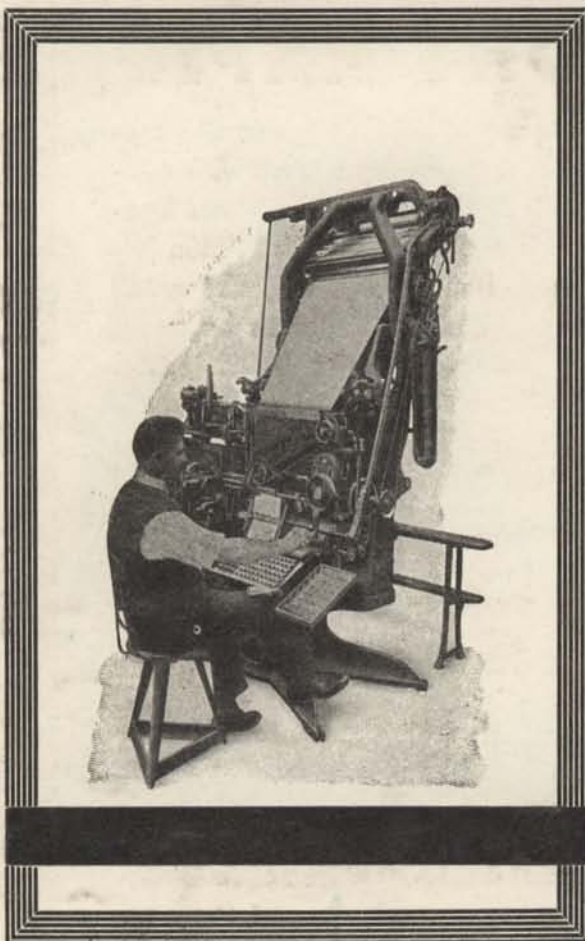
T

DRESDEN-LEIPZIGER SCHNELLPRESSENFABRIK AG
COSWIG (BEZ. DRESDEN)

KÉPVESELI:

A

FREUND-BARÁT-FÉLE GRAFIKAI SZAKÜZLET
BUDAPEST, V. KER., CSÁKY UCCA 13. SZ. TELEFONSZÁM: AUTOMATA 282-35

Az egyedüli, amely eredményes ... az a

LINOTYPE

»Tapasztalatom alapján mondhatom Önnek, hogy én minden más géppel szemben a Linotypet részesítem előnyben. Szép és elegáns formája messze felülmúlja a más rendszerű gépeket.«

(Egy közismert wieni nyomdaigazgató spontán nyilatkozata)

**Kevésbé jó anyag
nem hasznot, de
bosszúságot okoz!**

GUTENBERG-HÁZ GEEL TESTVÉREK

BUDAPEST II. KERÜLET, HUNYADI JÁNOS ÚT 12. SZÁM

ALBERT FRANKENTHAL

MINT **70** ÉVVEL EZELEŐTT,
ugy még ma is a tapasztalt szakember a

FRANKENTHALI GYORSSAJTÓKNAK

nyújtja az elsőbbiséget. Mintaszerű konstrukciójuknál, rendkívül stabil építésüknel és kiváló nyomástechnikai tulajdonságuknál fogva legmagasabb ellenértéket garantálnak.

A L B E R T A

Megállóhengerű-gyorsajtó, utólérhetetlenül egyszerű frontkirakással, könnyen hozzáférhető festékező szerkezettel. Felépítésében egyszerű és nyugodt vonalvezetéssel, rendkívül modern járatával, az alváz masszív építésével tűnik ki.

Alberta No. I. Papírnagyság 56×76 cm

Alberta No. II. Papírnagyság 71×101 cm

FRONT-RAPID

a klasszikus német kéttúrás gyorsajtó, szabadalmazott, technikailag egyedülálló nyomóhenger- és nyomóalpmeghajtással. Speciális frikciós tengelykapcsolás. Külön felszámítás nélkül süllyeszthető kirakóasztal, háromoldalú ívlökővel. Az összes berendezések a gép normális tartozékait képezik.

Front Rapid No. I.

Papírnagyság 70×100 cm, max. 72×104 cm

Front Rapid No. II.

Papírnagyság 84×120 cm, max. 86×124 cm

SCHNELLPRESSENFABRIK FRANKENTHAL ALBERT & CIE AKT.-GES.

Vezérképviselő:

LÖWYLÁSZLÓ GÉPÉSZMÉRNÖK

BUDAPEST V, FELKA UCCA 6 (PANNONIA U. 17/a SAROK) TELEFON: LIPÓT 921-67

**Az egyedüli,
amely eredményes... az a**

LINOTYPE

»Tapasztalatom alapján mondhatom Önnek, hogy én minden más géppel szemben a Linotypet részesítem előnyben. Szép és elegáns formája messze felülmúlja a más rendszerű gépeket.«

(Egy közismert wieni nyomdaigazgató spontán nyilatkozata)

**Kevésbé jó anyag nem hasznót,
de bosszúságot okoz!**

GUTENBERG-HÁZ GEEL TESTVÉREK
BUDAPEST II. KERÜLET, HUNYADI JÁNOS ÚT 12. SZÁM

UNIVERSAL

Grafikai Szaküzlet Részvénytársaság

Budapest VIII, Rákóczi tér 2

(Bejárat: Salétrom u. 2) Telefonszám: J. 348-12

Vezérképviseletek:

Gebr. Jänecke & Fr. Schneemann
Hannover, festékgyártmányainak raktára

Herfurth & Heyden, fűzőgépgyár
Leipzig. Minden típusú drótfűzőgép raktárról

GÉP • BETŰ • FESTÉK

Mindennemű szakmabeli gépek és egyéb grafikai cikkek, használt, valamint új állapotban, jótállás mellett. Használt gépeket veszünk és becserélünk

A Magyar Grafika előfizetési díja Magyarországon:

Nyomdatulajdonosoknak, cégeknek és szakmán kívül állóknak egész évre 30 pengő, fél évre 15 pengő.

Egyes számok ára nyomdatulajdonosoknak, cégeknek és szakmán kívül állóknak 5 pengő. **Előfizetési díj**

külföldiek részére: Az európai kontinensen 30 P, Angliában, valamint a tengerentúli államokban 6 dollár

Jahresbezugspreis: Für die europäischen Staaten (mit Ausnahme England) 30 Pengő, für das übrige

Ausland 9 Dollar. Einzelbezugspreis: 5 Pengő, resp.

1 Dollar. Die Magyar Grafika erscheint zweimonatlich

MAGYAR GRAFIKA

A NYOMDAIPAR, KÖNYV- ÉS REKLÁMMŰVÉSZET FOLYÓIRATA. MEGJELNIK KÉTHAVONKÉNT, MINDEN ÉVBEN HATSZOR, NYELVMŰVELŐ ÉS

UNGARISCHE GRAPHIK

CÍMŰ MELLÉKLAPOKKAL. SZERKESZTI: ROSNER KÁROLY. FELELŐS SZERKESZTŐ: WANKO VILMOS. FŐMUNKATÁRSÁK: KNER ALBERT, KUN MIHÁLY ÉS LÖWY LÁSZLÓ. SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST VII, RÓZSA UCCA 25. SZÁM

Tartalom:

- Rosner Károly:** A reklám útja
Geyer Raoul (Párizs): Hogyan készül a reklám. (28 képpel)
Rabinovszky Márius dr.: A modern fametszet
Szónyi László dr.: A vízjegyek. (21 ábrával)
Rubinyi Mózes dr.: A Magyar Könyv Mesterei: Wolfner József
A könyv a századok tükrében
Laupál Antal: Művészet és technika a modern könyvnyomtatóműiparban
L. A.: A tömöntés és a racionális termelés
Wanko Vilmos: Uhertype fényszedőgép — az új vaskolléga
Karl Fischer (Leipzig): Jegyzetek a legegyszerűbb nyomtatástechnikához
A duplex autotípiák nyomtatása
Rosner Károly: Az év legszebb könyvei
L. P.: A törvényhatósági választások plakátjai
Rabinovszky Márius dr.: A magyar művészet története. (Péter András könyve)
V. J.: Geyer Raoul
Könyv- és lapszemle — Rövid közlemények — Feljegyzések — Szerkesztői üzenetek

Inhalt:

- Karl Rosner:** Weg der Reklame
Raoul Geyer (Paris): Werdegang der Reklame. (Mit 28 Abbildungen)
Dr. Marius Rabinovszky: Der moderne Holzschnitt.
Dr. Ladislaus Szónyi: Die Wasserzeichen. (Mit 21 Abbildungen)
Dr. Moses Rubinyi: Meister ungarischer Buchkunst: Josef Wolfner
Das Buch im Spiegel der Jahrhunderte
Anton Laupál: Kunst und Technik im modernen Buchdruckergewerbe
L. A.: Stereotypie und rationelle Produktion
Wilhelm Wanko: „Uhertype“ — der neue Eisenkollege
Karl Fischer (Leipzig): Aufzeichnungen zur einfachsten Drucktechnik
Druck der Duplex-Autotypien
Karl Rosner: Die schönsten Bücher des Jahres
P. L.: Plakate der städtischen Wahlen
Dr. Marius Rabinovszky: Ungarische Kunstgeschichte. (Das Buch
Andreas Péters)
J. V.: Raoul Geyer
Zeitschriften und Bücherschau — Kurze Mitteilungen — Aufzeichnungen
Redaktionelle Mitteilungen

A r e k l á m ú t j a

Úgy érezzük, magyarázatra szorul az, hogy a reklám útját, a reklám elkészítésének útját nem magyar, hanem külföldi példákon mutatjuk be.

Sajnos, kénytelenek vagyunk vele.

Reklám sok készül Magyarországon, a reklám készítői gyakran igen nagy cégek, a reklám készítői között elsőrangú művészeket és tipográfusokat találunk, de éppen az hiányzik a magyar reklámból, mi értékét és hatását sokszorosára fokozza: a tervszerűség.

Magyarországon a reklám felbukkan plakátoszlopokon, megjelenik újságokban, megnyilatkozik körlevelekben, fellobban a házak tetején, mint villogó transzparens, a színház függönyén, a mozi vásznán találkozunk vele, de ez igen kevés kivétellel tervszerűtlenül történik és így nem is éri el azt a hatást, melyet szervezetten, rendszerbefoglaltan elérhetne.

A szervezettség pedig kétirányú.

Az első a reklámagentúráé, mely a hirdetőnek fennálló kutató és információs szervei révén meg tudja mondani, hol és hogyan csináljon árujának propagandát, a legeredményesebben, legkisebb költséggel, legnagyobb várható hatással. Egy ilyen szervezetet és ennek munkáját ismerteti kimerítően párizsi munkatársunk, az Agence Havas egyik reklámfőnöke, Geyer Raoul „Hogyan készül a reklám” című cikkében.

A másikkra itt szeretnék röviden rámutatni. A reklám grafikai és gondolategységére.

A reklámozandó cikk reklámjában: uccai plakátján, villamosplakátján, interiőplakátján, prospektusán, röplapján, számolócéduláján, újsághirdetésén vonuljon végig ugyanannak a gondolatnak grafikai ábrázolása, mely egységet teremt az összes reklámhatók között és ezen egység által állandóan felújítja az érdeklődést a közönségben a cikk iránt. Ez az egység az, melyben a reklám legnagyobb ereje rejlik, ez az az egység, melynek egyik tagja a vevő figyelmét felkelti az árucikk iránt, többi egysége pedig mindaddig ébren tudja tartani és fokozni az érdeklődést, míg a vevő a vásárlásig, a kiválasztásig eljut.

Nem stereotíp ismétlése egy témának, hanem állandó parafrázisa annak, mindig új és új, ötletesnél ötletesebb variációban, sokszor számtalan művész által, kik azonban egy vezérével szerint oldják meg feladatukat.

Mert az uccai plakát lehet kifogástalan és kipróbált hatású az uccán, de lekicsinyítve villamosplakáttá hatástalan, sőt gyakran kómikus; ami jól hat a prospektus fedelén, a vevő kezében egy asztalon, kriminális interiőplakát lehet és a finom rasztert megkívánó rajzot megöli a rotációs.

Jelen számunk kliséanyagát úgy válogattuk össze, hogy a legkülönbözőbb cikkek reklámjánál demonstrálhassuk a reklám szervezettségének, a reklám gondolategységének erejét, a mai Franciaország vezető reklámgrafikusainak munkájában.

Rosner Károly

Hogyan készül a reklám

(Az „Agence Havas” keresztmetszete)

Mindenekelőtt valljuk be, hogy a Havas-ügynökségnek semmi magyar vonatkozása sincsen. Charles Havas, a cég alapítója portugál származású volt, egyike azoknak az idegeneknek, akik az Empère nagy európai háborúi után előzönlöttek Franciaországot, nagy szerepet játszva annak anyagi fellendülésében. És senkisé gyanította 1835-ben, amikor széreny irodáját megnyitotta Párizsban, hogy az egy évszázadon belül a világ leghatalmasabb vállalkozásainak egyikévé fog fejlődni.

1835-ben a „júliusi monarchia” szilárd alapokon látzott nyugodni. Louis-Philippe alkotmányosan uralkodott s a nép akarata szerint a „franciák királyának” nevezte magát s nem „Franciaország királyának”. Ezt a címváltozást a kor sokja az 1830-as forradalom legvilágosabb eredményeként könyvelte el. Voltak bár néhányan akik érezték, hogy a forradalom politikájába bevonni, sőt esetleg hatalomra is akarja segíteni az akkor még egészen új társadalmi osztályt: az iparos és kereskedő polgárságot. De senki sem fogta fel, hogy az „époque” (korszak) gazdasági átalakulása mélyrehatóbb volt, mint a politikai forradalomé. Senki sem értette meg, hogy egy új rend képződik, amely a 19-ik és a 20. század civilizációját új alapokra fogja kényszeríteni.

Ez új alapok között a két legújabb és a leghatalmasabb tényező: a sajtó és az ipar, amelyek szenzációk nekilendülésük gyermekcipőit viselték még akkor, az új hatalom legkegyeltebbjei voltak. Nem szabad ugyanis elfelejtenünk, hogy ama hírneves négy rendelet közül, melyekért Charles trónjával fizetett, a két legönkényesebb rendelet egyike a sajtót igyekezett megbénítani, életbeléptetvén a cenzúrát; a másik meg az iparendelvényeket egyszerűen törölte a választók listáiról, az új ipari vagyonoknak hatalom felé vivő útját elvágni igyekezett.

Sajátságosan érdekes e találkozás, mely száz év előtt még bölcsőiben sodor egymáshoz két sorsot: az iparét, mely később a reklám legnagyobb fogyasztójának bizonyul és a sajtóét, mely az ipar leglényegesebb rugója lesz. Az 1830-as forradalom megalapozza a sajtó és az ipar szabad fejlődését és gazdagság felé vivő útját.

A forradalom egyébként a sajtó műve volt, amelynek ez volt első nagyobb kihatása. Természetesen a szabad sajtót kell ezalatt értenünk, úgy ahogy azt napjainkban a legtöbb helyen értelmezik, vagyis az újságok egy együttesét, amely különböző néző szempontból, különböző mértékkel vitatkozott és ítélt s nem a Moniteur Officiel, amely a kormány hivatalos közleményeiből tákolódott össze.

És a forradalom oly becsülettel vette körül a párizsi

újságírókat, ezt az új „fajtát”, mely azoknak különleges társadalmi helyzetet biztosított és tekintélyüket a legnagyobb írókéval tette egyenlővé.

De csak kiváltságosok számára. A lapok előfizetése ugyanis a ma körülbelül 1200 franknak megfelelő 80 frankos előfizetési árak mellett csak körülbelül 5000 előfizető luxusa maradt. Azonban befolyása ez élite hatalmasabb volt, mint az ötven évvel későbbi tekintélyes havi folyóiratok.

Girardin, a félig kalandor, félig zseni ekkor kezdi érlelgetni meglepő ötletét, amelyet egy évvel később sűt el: tömegújságot, népujságot teremteni, amelyet a reklám tartson el! S míg a sajtó, az új hatalom, önérejét méregeti, kezdetét veszi az iparéra. Idegenek rohanják meg a határokat és gépek kelnek a nyomokban. Roubaix lakossága 12 év alatt megkétszereződik. A későbbi saint-germaini vasút még csupán a párizsiak megmosolyogtatására szolgáló attrakciószámba ment, azonban mégis csak építődött. A vállalkozók felé pedig ömlött az arany...

*

... Ilyen körülmények között történt, hogy egy széreny portugál származású fordító: Havas Charles ama négy-öt egyszerű ötlet egyikére jött rá, melyek kifejlődésükben a modern világ alaptételeit eredményezték. A Rue Jean-Jacques Rousseau-n fordítási irodát nyitott s különösen az idegen folyóiratok beszámlóival különlegesítette magát. Egy fogász cégére alá kifüggesztette cégtábláját, amelyre azt írta, hogy: Bureau du Politique.

Fordításait az újságoknak adja el: Kis üzlet, de nagy elgondolás áll mögötte. Iparosítja a sajtót, megalkotván az első „hírszolgálatot” (information). A kezdet bizony akadozó, mert hiányzik éltetőeleme: a tömeg. De nem tágít. 1840-ben London, Brüsszel és Párizs között rendszeres postagalambjáratot létesít, amelynek eredetisége népszerűvé teszi. Ez volt a modern hírszolgálat első komolyabb felvonulása. A vasút, a telegráf, a rádió stb. csupán kiegészítették később.

1850-ben már minden országban megbízott tudósító intézte a Havas-ügynökség levelezését. A világinformáció megszületett.

Ennyit a Havas-ügynökség történetéről.

Az olvasó észre fogja venni, hogy csupán a hírszolgálat történetét idéztük s ezt is csak legnagyobb vonalaiban. Az Agence Havas Publicité a hírszolgálat édes gyermekeként fejlődött fel, azt nyomról-nyomra követte, hogy logikusan kiegészítse — külön története nincsen. De jól vigyázzunk és jól különböztessünk. A Havas-hírszolgálat (information) és a Havas-reklámház (publicité) bár ugyanazon közönség szolgálatán

1. Az Agence Havas uccai homlokzata
2. Az Agence Havas palotájának udvara
3. Az Agence Havas adatgyűjtő-osztálya
4. Az Agence Havas adatgyűjtő-osztályának egy sarka
5. Az Agence Havas reklámosztályának szerkesztősége

6

6. A reklám-studió egy sarka

7. A hirdetések az újságokhoz eljuttató osztály

8. A megjelent reklámokat nyilvántartó osztály

9. A hirdetés ellenőrző osztály

10. A hirdetés ellenőrző osztály

7

8

9

10

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Halászcikkek

örködnek továbbra is, útjaik mégis különváltak. Anynyira, hogy egészen külön házak ölelik magukba a különböző service-eket.

Az information a Place de la Bourse 8., 13. és 15. szám alatti palotákban dolgozik. Erről röviden annyit, hogy 42 telefonvonal, 14 Morseállomás, rádió stb. segítik elő a szerkesztőség munkáját, melyet természetesen egy éjjel-nappal szakadatlanul dolgozó nyomda és egy csapat biciklis és autós küldönc egészítenek ki. Szükséges volt mindezek elmondása, mielőtt magáról a „reklám-ház”-ról beszélnék.

A Rue de Richelieu Párizs úgynevezett régi uccái közé tartozik, a Rue de Rivoli-ra vezet. Azonban nem kisebb nevezetességek árnyékában vonul el, mint a Louvre, a Palais Royal, a Comedie Française, a Molière-kút, a Bibliotheque National, a Bourse és a Journal ujságháza.

Ebben a levegőben, rangjának megfelelő méltósággal büszkélkedik a Havas-ügynökség reklámozstályának palotája s a mögötte levő Rue Vivienne 15., 17. és 19-es házaival egészíti ki önmagát.

A luxuskapu egy óriási hallba vezet, amely egyrészt olvasóterem, másrészt a közönség számára nyilvános irodákat öleli maga köré. Szőnyegek, felvonók, lépcsőházak, egyenruhás szolgasereg stb. stb., semmi olyan nem hiányzik itt, amit egy tökéletes luxusberendezés igényel.

A Havas-ügynökség különböző osztályai, amelyeket egyenként fogok ismertetni, valójában egy szóban foglaltatik össze: Service Commercial (Kereskedelmi osztály).

A Service Commercial egy együttes (ensemble) s feladata, hogy reklámötletekkel és alkotásokkal szolgál-

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjáratából: Tea

jön a Havas-ügynökség üzletfeleinek. A legtöbb esetben a reklám elgondolása is az ő dolga. Minden tervet pontos költségvetéssel kíséri.

Ez a Service Commercial, amely tehát klienseinek mintegy tanácsadója, a Havas-ügynökség keretén belül az egyéb osztályokkal szemben — csupán üzletfél, mint sok más egyéb független reklámiroda. Ez autonómiája üzletféli jogokkal ruházza fel, ami lehetővé teszi, hogy a kliens szemével tekintse a dolgokat, anélkül, hogy „házi szempontok” ebben befolyásolhatnák. Ez az üzleti szellem megengedi, hogy a művészi elgondolások és megoldások felett elhatározásaiban független maradjon.

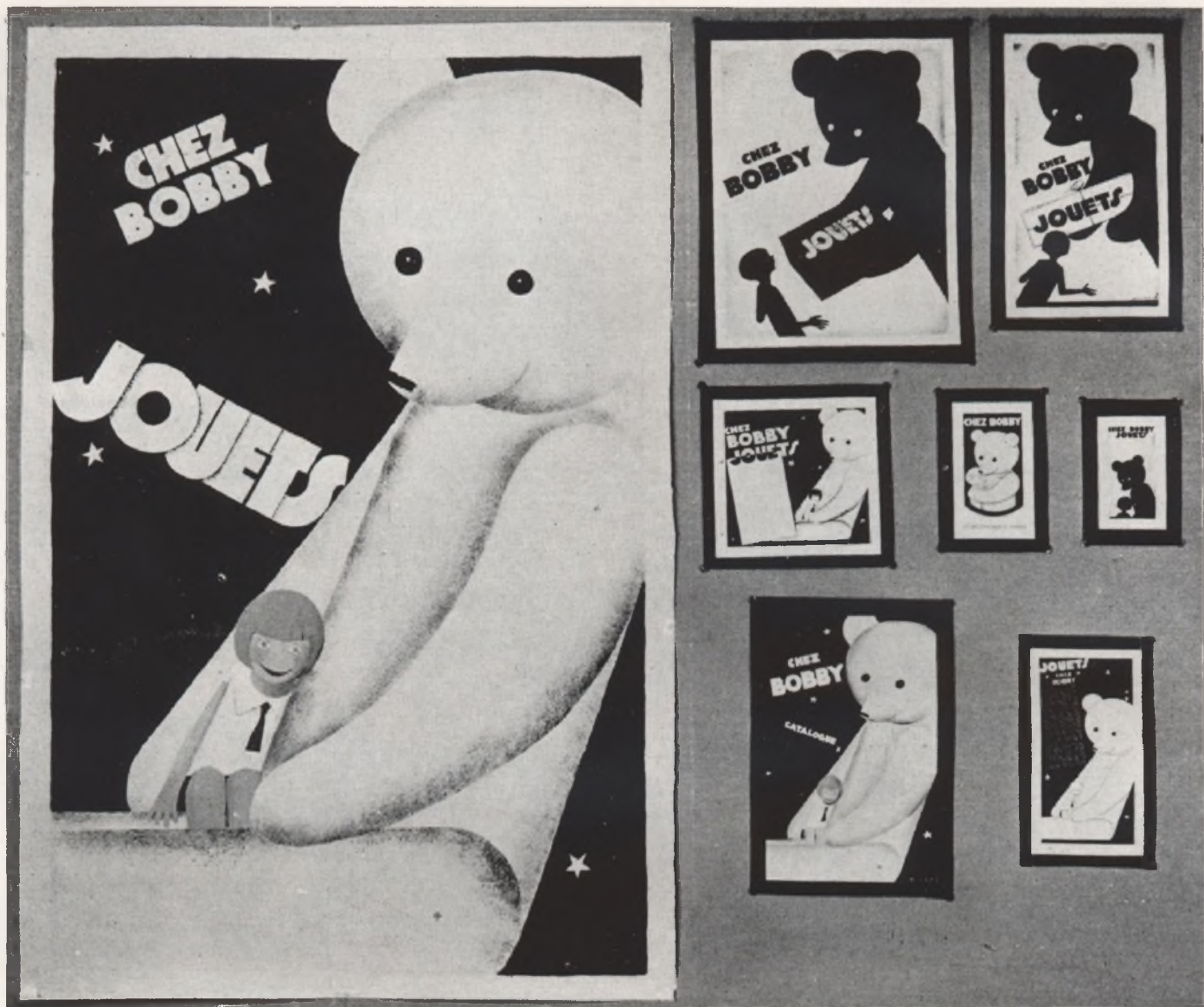
A világon egyedülálló felfogás, de valóban szerencsés megoldás a nehéz feladatok előtt, amelyet sajnos, nagyon kevesen tudnak még Franciaországban is. Mert

ha ismerik is a Havas-ügynökség óriási működési területét, kevesen tudják, hogy technikailag mennyire egész.

Aki jó reklámot akar csinálni, annak felkészültnek kell lennie a munkára. Technikailag és adatszerűen.

A technikai felkészültség első feltétele a művészi előkészültség. E művészi előkészültség istápolására külön műterem-osztály hívatott a Havas-ügynökségnél. Sőt inkább laboratóriumnak nevezhető sajtósárgos munkájáért...

A tömegmunka (és a legegyszerűbb reklám a tömeg jegyében születik) félővé teheti az egyéniség elhajlását a megoldások előtt. Úgy értem ezt, hogy a leggerincesebb művész is hajlandó „engedményeket” tenni bizonyos többé-kevésbé fontos „szempontokért”. E laboratórium azonban nem kötött feladatokon dolgo-

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjáratalból: Gyermekjátékok

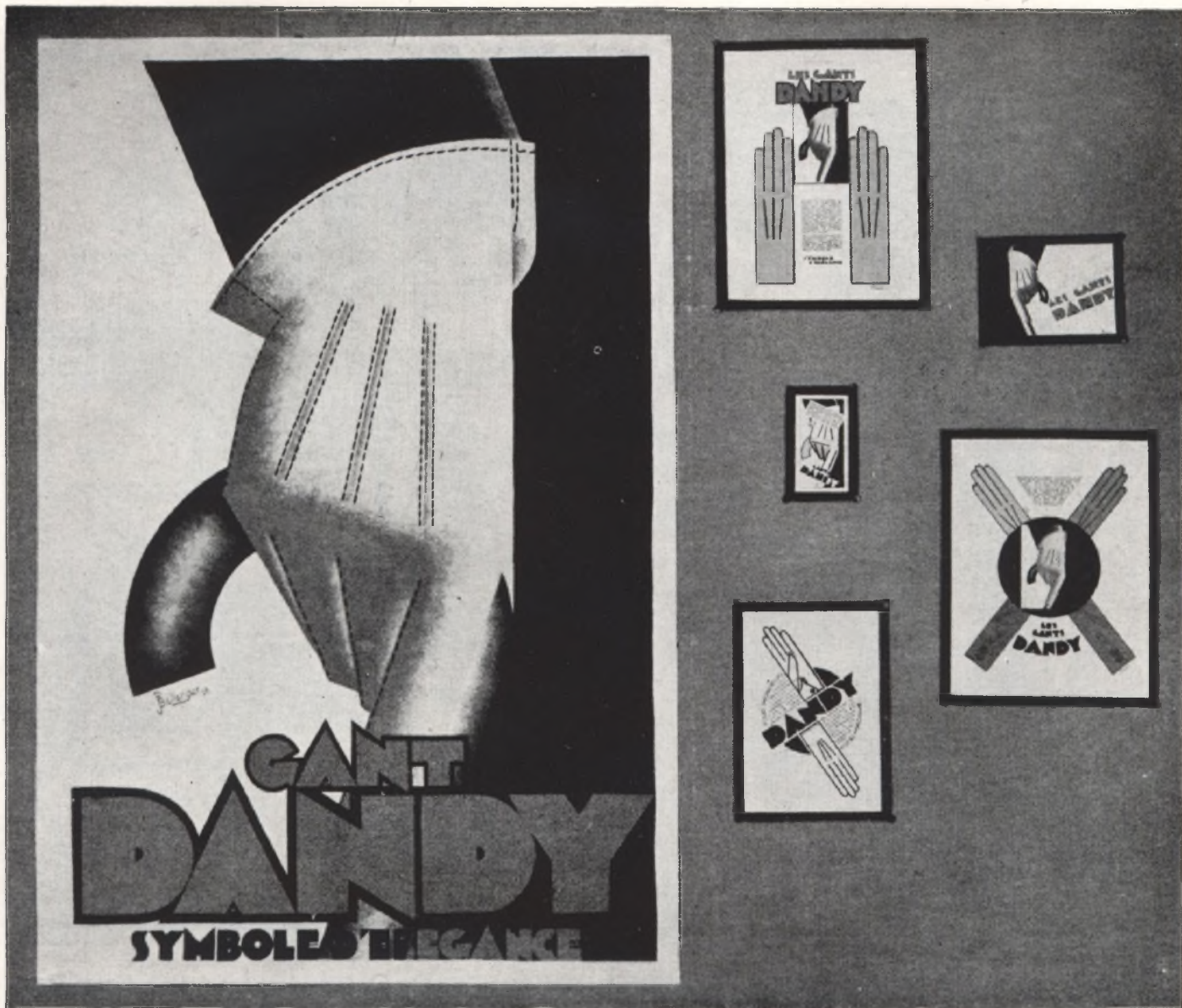
zik, tehát tisztán elméleti megoldásaiban semmi sem befolyásolhatja. Ez elméleti megoldások azonban nagyon gyakran a legszerencsésebb reklám-kampányok alapkövei (drágakövei) lettek.

Ez a szellemi ruganyosság, aminek megteremtése azonban csak olyan költségvetésekbe állítható bele, mint pl. a Havas-ügynökségé, ez a ruganyosság felsőbbségének titka hasonvállalkozásokkal szemben. Fontos dolog ez nagyon, mert tudvalevő, hogy talán a reklámtechnika az, amely legjobban a divat befolyása alatt áll. Szándékosan nem írtam, hogy „sínyli befolyását”, mert időnkkel együtt kell haladnunk, más-különben az elhagy bennünket. A legszebb 1920-beli plakát az 1930-as év szemével nézve csupán gyenge fércmunka...

De a művészi és technikai törekvés kárba veszt, ha a

rossz adatszerű felkészültség hamis vágányra tereli... Adati felkészültség a reklám terén? Igen. De hogyan? A Havas-ügynökség a következőképpen csinálja:

1. Összegyűjt és csoportosít minden ipari és kereskedelmi ágra vonatkozó szakfeljegyzést. E feljegyzések nélkülözhetetlenek úgy a reklámügynök, mint a szakember számára. Együttesük lehetővé teszi a különböző üzletfél helyzetének vagy érdekeinek legpontosabb szemszögből való mérlegelését.
2. Felkutat és felhalmoz minden olyan művet vagy cikket, amely az eladással vagy reklámmal foglalkozik. A reklám válfaja rengeteg, a kliens problémája mindig különböző. Az összes megoldások közül könnyű a leglogikusabb ajánlása.
3. A világ minden markánsabb reklámkampányának anyagát beszerzi és osztályozza. Anyagnak és oku-

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Kesztyű

lásul, mert birtokukban bizonyosabb az „új” alkotása. 4. Országoként csoportosítja azok legérdekesebb reklámmunkáit. Ez az alap az országokénti sajátságok megkülönböztetését szolgálja.

Egyszerű program... amelynek azonban megvan az a hibája, hogy megvalósítása 200 négyszögméter területet és 30 ember állandó munkáját igényli... Nem csupán egyszerű jóakaraton múlik tehát...

Gondoljuk csak el, hogy napi munkája felöleli: Franciaországból és a világ minden részéből érkező 25 időszaki reklámlap, 63 magazin, 148 szakfolyóirat és 103 napilapnak átvételét, „ollózását”, olvasását, fordítását és osztályozását.

Jól tenné az olvasó, ha velem együtt megjegyzné, hogy az összes francia sajtótermékek és a világ minden számottevő kiadványa feltalálható a Havas-ügy-

nökség sajtóosztályán és hogy az itt idézett számok csupán a legtipikusabb és számára a legérdekesebb sajtótermékeket jelzik...

A Havas-ügynökség anyagi felkészültsége (documentation-prospection) azonban nem áll meg itten.

Állandó tanulmányozás alatt tartja az ipar és kereskedelem valamennyi ágát. Ez a tanulmányozás, mely szinte rendőri megfigyelés számba vehető, szüntelenül számon tartja azok termelését és piacát. A Havas-ügynökséget nem érheti váratlanul valamely ipar reklámproblémája.

Csoportosított adatai, melyek gyűjtése szakadatlanul folyik, sokszor hónapokig hevernek kihasználatlanul, az is előfordul néha, hogy egyáltalán nem veszik igénybe anyagukat. De a Havas-ügynökséghez forduló üzletfél mindenkor bizonyos abban, hogy iparáról, annak ke-

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Harisnya

reskedelmi helyzetéről vagy annak megfelelő fogyasztó képességéről azonnal és legbizalmasabb adatok alapján tájékozódhat.

Óriási erő!

A laikus azt hihetné, hogy a Havas-ügynökség valami titokzatos irattáros jóvoltából egész egyszerűen gyártja a mágikus dossier-eket.

A valóság azonban távol áll a boszorkányos tündérmesétől. Külön személyzet szakcsoportba osztva, szakkönyvtárak, szakfolyóiratok anyagára támaszkodva és helyszíni tanulmányok segítségével feldolgozza az áruk eredetét, termelését, gyártását. A kereskedők és gyárosok válaszai, vagy az áruházakban való gyakori látogatások és vásárlások teszik lehetővé az ár és a versenyképesség mérlegelését.

Természetesen igen nagy szerepet játszik ebben a Havas-ügynökség 68 fiókháza és rengeteg levelezője. Van a hirdetőmesterségnek egy furcsa bökkenője,

amelyről már említést tettem följebb: a hirdetéskampanyóterv. Ennek hordereje néha haditervekével ér fel és a jelentkező üzletfél igen gyakran megköveteli, hogy a teljes kampánytervet terjesszék elé, amely, ha megnyeri tetszését jó, ellenkező esetben — semmit sem ér. Tragikomikus helyzet. Képzeljük el a vádlottat, aki az ügyvédhez ilyenképpen beszélne: „... Mutassa be nekem védőbeszédét, melyet érdekemben szándékozik elmondani és ha az nekem tetszeni fog, hát magára bízom ügyemet...”

Igen ám, de ha a kliens, aki kifejezte azon óháját, hogy egy új dugóhúzó vagy illempapír lanszírozására valami „új ideát” találjunk s miután mi azt naivan tudomására adjuk; egyszerűen mással dolgoztatja fel a mi ötletünket?

Kényes kérdés, mert gyakran az üzletfél a lehető legtöbb ötletet, adatot szeretné birtokolni amellest, hogy a kereskedelmi titok jelszavával önmagáról a legkeve-

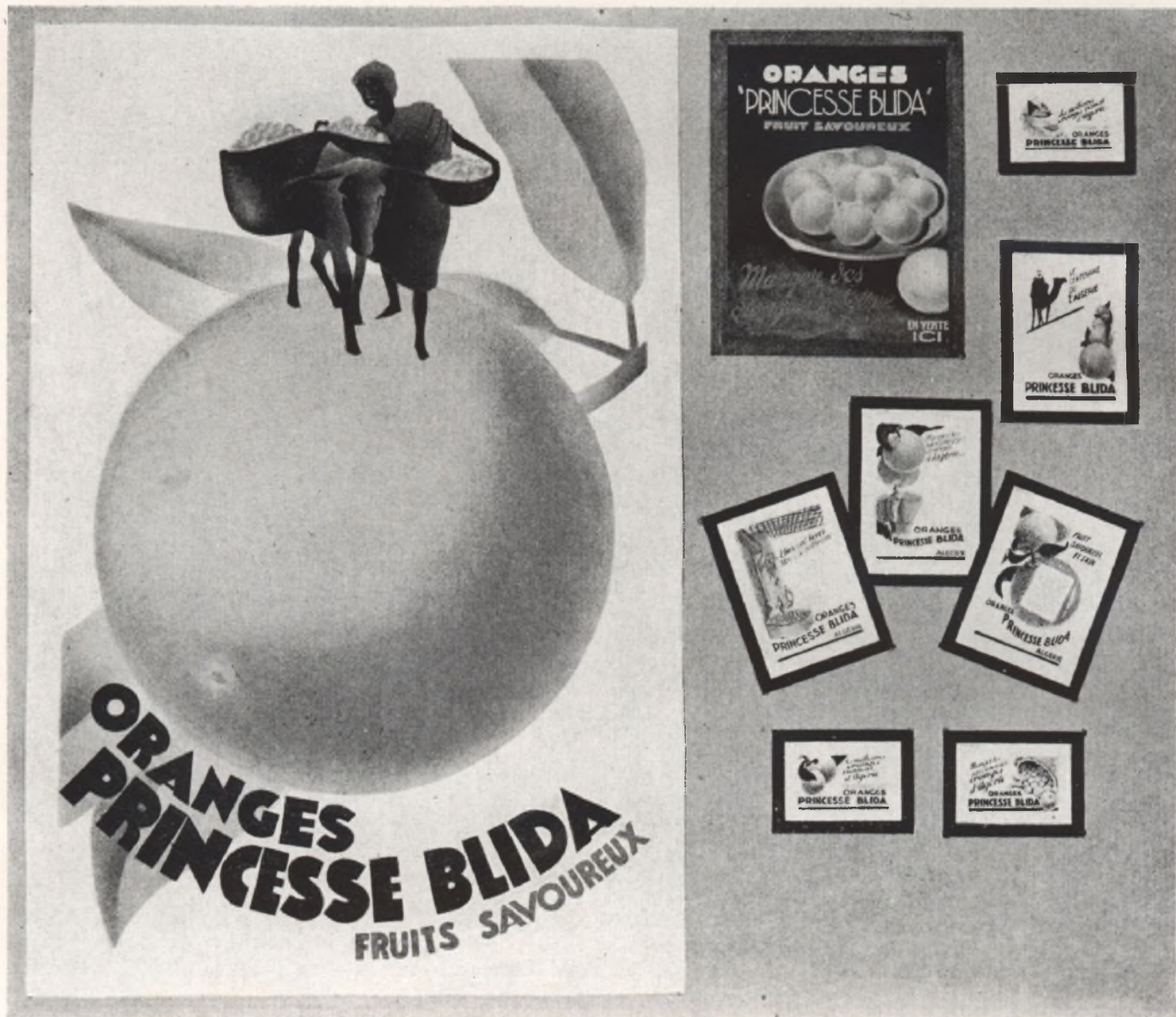
Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Szövetek, selymek

sebbet árulja el, sőt sokszor magát a hirdetendő cikket sem hajlandó megjelölni.

A legtöbb ilyen esetben az üzletfélnek úgynevezett „előtanulmányt” terjesztenek elő, mely amellelt, hogy a klienst a reklámterv elfogadására bírni van hivatva, ugyanakkor annak irányait is vázolja. Ezen „tanulmányok” azonban főképpen arra hivatottak, hogy újnak, nagyszerűnek, eredetinek mutassák be valamely elemi reklámozástól egészen kis részletét! A terv — az igazi terv — nagyon ritkán kerül kívül a Havas-irodákon... És nem elég ám arra gondolni, hogy reklámunknak lesz-e sikere. Arra is kell gondolnunk, nehogy túlságos legyen a siker. Magyarországon ez mulatságos paradoxonnak fog feltűnni, de mégis úgy van, hogy a reklám túlságos sikere nagyobb vesze-

delmet rejt magában, mint bármilyen ellenreklám... Számtalan vállalat esetében azután, hogy a vállalat bizalmatlanul, gyanakodva, meggyőződés nélkül elhátározta a reklám igénybevételét, forgalmuk oly mértékben és oly gyorsasággal növekedett, hogy megrendelőjüket nem tudták kielégíteni. Pedig sem a közönség, sem a kereskedők nem hajlandók elnézéssel lenni olyan termékkel szemben, amit akarva, adott időben nem tudnak beszerezni. A Havas-ügynökség eladási osztályának kötelessége az idevonatkozó statisztikák feldolgozása. És bizony pontosaknak kell lenni ezeknek a számoknak, mert vállalatok élnek vagy pusztulnak általuk.

Számok, számítások, statisztikák, költségvetés. A terv alaptényezői, de nem elegendők a reklám

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Narancs

üdvösségéhez. A tervet végre is kell hajtani. Néha 3—400 különböző alakú, különbözőképpen elterjedt és különböző díjszabású ujság között oszlik meg a hirdetéskampány költségvetése.

Lehetséges vajjon ily körülmények között a megfelelő ellenőrzés? Lehetséges.

A Havas-ügynökség működése körülbelül 200 ujság és folyóirat hirdetéseinek kétharmadrészét öleli fel. Ezek között hatalmas az alig ismertek száma, de ily nagy forgalommal szemben, az ujságok önérdéke a Havas-ügynökséggel való lehető legszorosabb együttműködés, az ellenőrzés tehát automatikusan lép életbe.

A végrehajtó osztály kis kézi könyveiben összefoglalt legszükségesebb ujságdíjszabások hat darab 500 oldalas (nonparelled szedett) kötetet alkotnak. Az igazi dij-

szabások mennyiségéről, számairól, méreteiről jobb nem is beszélni. Félelmes, szörnyű árnyékká növekednének az olvasó előtt.

Tessék ezután elképzelni, minő munkát jelenthet ily nagymennyiségű különböző ujság millimétersoronként való kiszámítása, a hirdetés helyének megválasztása, az ujságokkal való alkudozás; s a 300—300 hirdetési megbízás megszövegezése, adminisztrálása. A végrehajtó osztály, a „service d'exécution” dolga, mindezek gondja.

Szándékosan ugrottam az osztályok jellemzése közben. Nem említettem eddig az úgynevezett művészeti és technikai osztályt, az Agence Havas bizonyosan legérdekesebb kerekét.

E név öleli egybe mindazon csoportokat, melyek való-

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjáratalból: Strapacipő

jában kitalálják és megoldják azokat a reklámfajtákat, melyek az üzletfél érdekében elhatározottak, a szerkesztést, rajzot, klisé, plakátot, nyomást s amelyek munkájában szerénységem is közreműködik.

Munkája a szerkesztőségben kezdődik.

A szerkesztőségben? — fog csodálkozni egy-két profán. Igen. A reklám ugyanúgy szerkesztődik, mint a sajtó. Az információ lehet tendenciózus, de a reklám mindig bizonyos tendenciát tartozik felmutatni, más-különb- c-élj-át tévesztett, értéktelen eszköz marad. A reklám tehát szerkesztői munka.

Nagyon nehéz a jó szerkesztő dolga. Nem azért, mintha valami különleges reklámstílus létezne! Ellenkezőleg: a jó reklámszerkesztőtől minden nemb- en és stílusban egyforma könnyedséget igényel feladata.

A hirdető érdekeitől kell elindulnia és a nagyközönség szögpontjával kell felfognia feladatát. Meg kell találnia a reklám, a hirdetés ötletét, bázisát. Ismernie kell a rajz alapfogalmait és a betűvel való számolást.

Vannak írók, akik felolvastatják kézírataikat, mert bizonyosak akarnak lenni azon belső áriák felől, melyet írásuk az olvasó agyában felidézhet. A reklámszerkesztő szövegét a síkba vetíti: a reklámot hatásosnak és olvashatónak kell alkotnia.

A Havas szerkesztőség munkatársainak száma mintegy 20 főnyi rutínos reklámíróból adódik. A szerkesztőség természetesen nincs mindig egy véleményen bizonyos reklámtendenciákat illetőleg, de ilyenkor külön élvezet a parázs viták keretéből áradó ötletek és érvek meghallgatása.

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Bor

A megadott ötlet alapján a házi stúdió vagy valamely otthon dolgozó rajzoló vagy festőművész feldolgozza a tervet. Dacára annak, hogy a házi stúdió mintegy 30 rajzoló, festőt alkalmaz, legalább ugyanannyinak ad állandóan munkát házon kívül.

Nem egyszerű dolog a reklámrajzoló munkája sem. A legtökéletesebb művészi munka is dőre kíséret marad, ha alkotója a sokszorosításnak legalább alapfogalmait nem ismeri. Viszont azok ismerete óriási fegyvert ad kezébe a legegyszerűbb lelkiismeretes rajzolóknak is. Egy régebbi kis cikkemben már megírtam, hogy mennyire elterjedt a rajzolt, festett plakát. Ehhez hozzáfűzhettem volna már akkor, hogy ugyanez áll a hirdetésekre és reklámnyomtatványokra is. Otthon, Magyarországon a reklám: művészet, kivitele: luxus.

Itten a reklám csak ipar és a leggondosabb kivitel, a legművészebb munka is csak gyári termék. (Tömegére és árára gondolok).

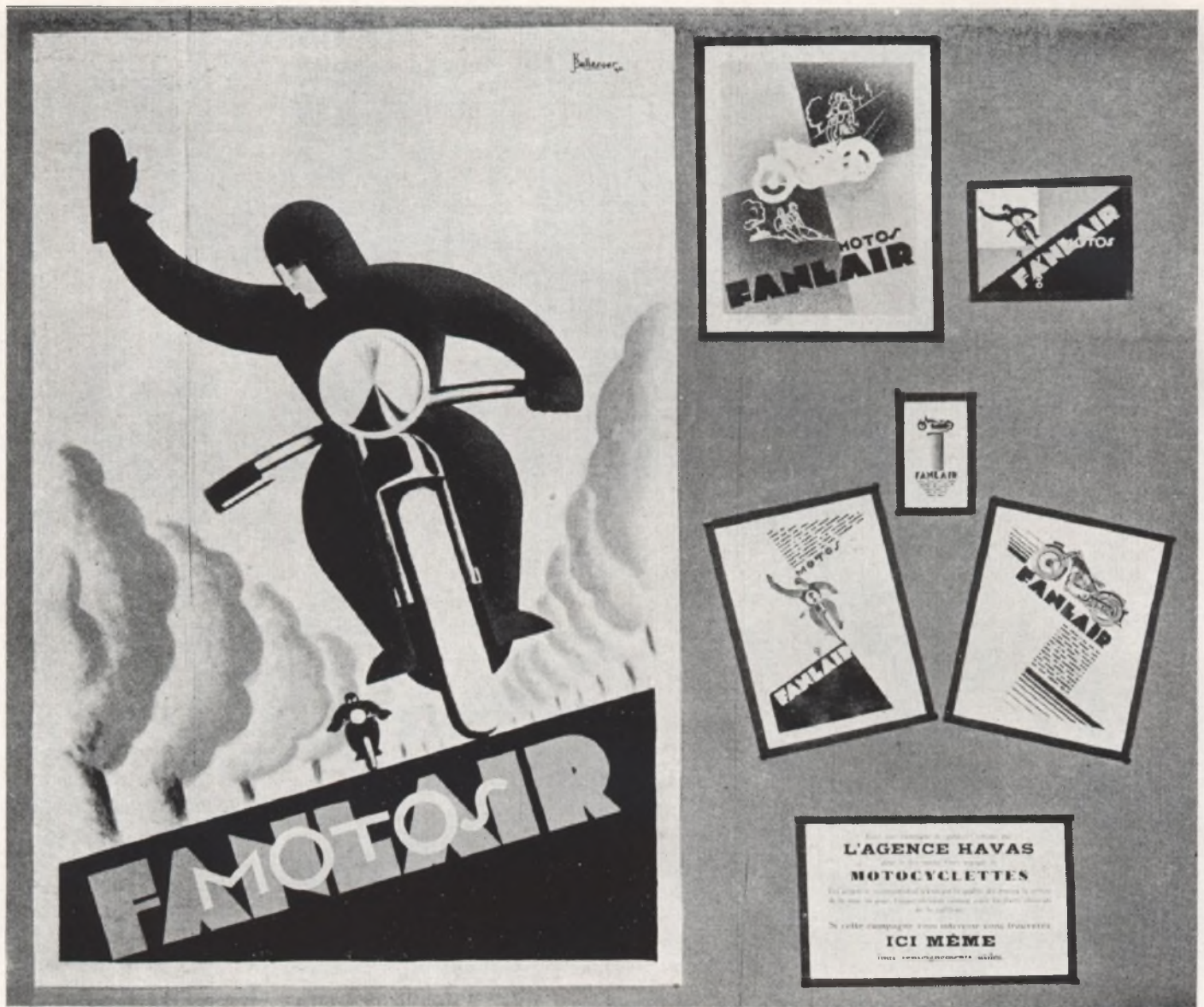
Amellett, hogy a munkabérek viszonylagosan jók, az előállítási árak meglehetősen olcsók, a legkisebb cég büdzséjét sem érinti különösebben egy szerény reklám, hirdetés vagy plakát költsége. Ez a viszonylagos olcsóság tömegtermelést eredményezett, nem csupán a reklám, de az összes sokszorosító és rokonágak terén, amelyek külföldre is versenyképesé váltak ezáltal. A rajzolt hirdetés olcsóságába természetesen beleértendő a klisé olcsósága is. Ezzel szemben a szedett hirdetés meglehetősen drága. Hogyan lehetséges ez? — fogják kérdezni sokan. Ennek különösen érdekes okai vannak.

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjáratalból: „PAJZS” tűzbiztosító vállalat

A francia szelleme tudvalevően maradi. Az idegen konzervatív szó azonban jobban határozza meg, mert maradisága nem csökönnyös, csak óvatos, kényelmeskedő. A kezdeményezést a vállalkozásokban szívesen engedni át másoknak, nagyrészt idegeneknek, viszont fenséges asszimiláló erejével azokat egyszerűen „felszippantja”. A második generáció már mindig tökéletes francia. Az új formákkal szemben is idegenkedik. Ez közönyösséggé fajul bizonyos esetekben, mint pl. a betűszedésnél. Hiába a rengeteg szakiskola, a tömegmunka maradi átlaga lenyomja az onnan kilépők igyekezetét. Az úgynevezett hirdetésszedő, akcidentszedő a műhelyben — nagyon ritka eset. Közönséges betűtobzódás, foltozgatás folyik az újságok, folyóiratok hirdetései körül. Azazhogy nem egészen.

Az izléstelenül szedett kereskedelmi nyomtatványok és hirdetések egész természetesen elégedetlenséget idéztek fel a jobbízlésű hirdetőik és rendelők körében. Ez elégedetlenség nyomán megszülettek a reklám(tervező)-irodák. Ma már rengeteg a számuk s bázisuk mindig ugyanaz: a kliensnek ötletes, izléses reklámot adni. Egy-két rajzoló vagy magamfajta úgynevezett „typo-maquettiste” (tervező-betűszedő) áll a dolgok mögött. Azok ötletei alapján saját költségvetésében kiszedeti, rajzzal kiegészíti stb. a hirdetést s miután azt a hirdető jóváhagyta, úgynevezett cliché-t szállít. Otthon klisé az autotípiá és a fototípiá. Itten cliché a tömöntvény is. A kliségyárak nagyrésze „reklámszedő-osztállyal” és tömöntödével is fel van szerelve. A rajzoló vagy tervező szedő tervei szerint a közönyös

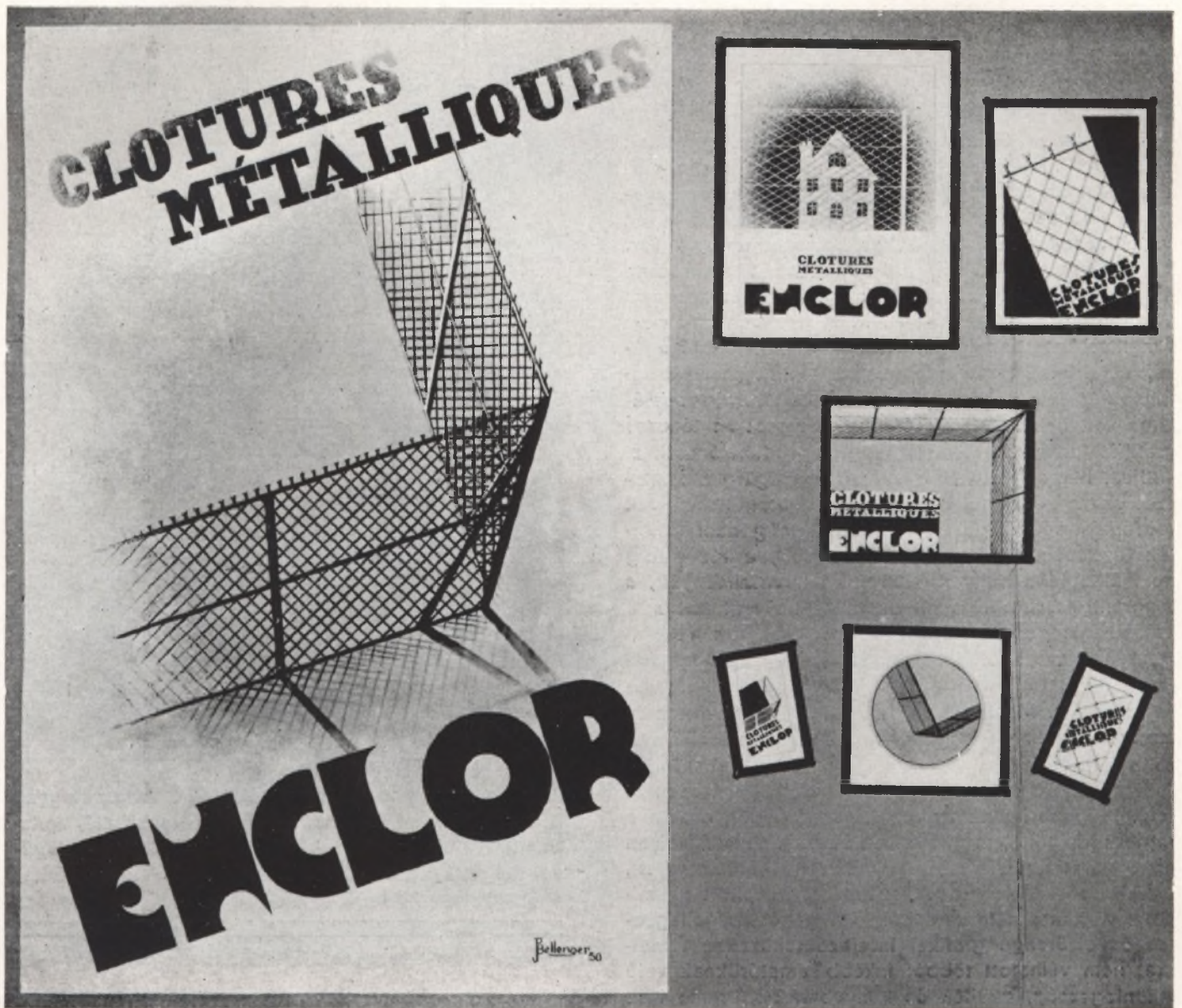
Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjáratalból: Motorbicikli

munkásgárda csak követi az adott utasításokat, amelyek — valljuk be! — nem mindig ügyesek és megvalósíthatók... És amíg több és kevesebb igazítás után végre a kliségyár a reklámiroda és a kliens egy véleményre jutnak a hirdetés felett, addigra a rengeteg munkatárs és technikus közreműködése s az ezáltal előállt korrektúrák alaposan felnyomták a munka árát!... A kliséket mindig ólomtömbökön szállítják. A stereotípiá alá kerülő kliséket mindig ólomtömbökre szegeznek. Ha szedés is van hozzátördelve, akkor ügyesen faragott ólomtömbökkel veszik körül. Ezek az otthon jóformán ismeretlen ólomtömbök a tömöntést és különösen a nyomást a legideálisabbá tökéletesítik.

A Service de fabrication hivatása a klisényomás megrendelése és ellenőrzése. Ezek tömegéről a Havas-

ügynökségnél csak annyit árulok el — azt hiszem, elegendő lesz, — hogy számláik havi összege több száz ezer frankot tesz ki. Ez a munka nagyon érdekes, mert meglehetősen változatos. De van egy kevésbé érdekes oldala is: az elrettentő gyorsaság, amivel a rengeteg hirdetés, nyomtatvány, terv vagy klisé szállítását biztosítani kell. A hírszolgálat 42 telefonjához a reklámház 12 telefont ad. Ez az 54 városi vonal mintegy 500 állomást szolgál, de bizony a Service de fabrication íródeákja az, ahol legtöbbször csilingel Edison masinája. Körülbelül ugyanannyi állomású házi telefon egészíti ki a koncertet, melynek muzsikájára mintegy 1200 ember táncol a Reklám és a Hír körül.

E sorok írója a „typo-maquetteste” kaméleonfajta szerepét töltöm be. Féligmeddig rajzolószámba megyek, szerkesztő is vagyok, de egészen biztosan technikus.

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Drótkerítés

A klisék, a papír, a nyomtatványok megrendelése, azok költségvetésének kiszámítása, a különböző technikai eljárások közül az esetenként legmegfelelőbb kiválasztása, úgy a klisé, papírt, mint a nyomást stb. stb. illetően hihetetlenül érdekes filmként pereg le naponként mindig új és újabb problémákat szolgáltatva. Mert úgy áll a dolog, hogy a „szedett” hirdetés és nyomtatvány becsülete alaposan megrendült Franciaországban. Mostanában próbálkozunk néhányadmagammal ezt a „böcsületet” talpraállítani. És mulatságos dolog, hogy mily meglepő hatást tud gyakorolni az itt alig ismert logikusan, lelkiismeretesen kezelt betűszedés.

Eljárásunk a következő.

Elöttem fekszenek Párizs és környékének valamennyi számottevőbb kliségyárának és nyomdájának betű-

mintakönyvei. Ezekből kiválasztom a legjobban megfelelő és pontos szedésterv kíséretében megrendelem az illető szedést. A pontos szedésterv, amelyet csak igen gyakorolt és rajzolni tudó szedőknek adhatunk, meglehetősen előnyt biztosít a Havas-ügynökségnek az egyéb reklámügynökségek tervezőivel szemben. Elérhetővé vált a szedés körül való „tapogatódzás” megszüntetése: költségmegtakarítást értünk el és gyorsabban szállítjuk a mindig modern és eddig meg nem szokott egészséges hirdetést, reklámot vagy nyomtatványt.

És nem maradt el a siker sem! Sikerült felkelteni a jó, ízléses, hatásos tipográfia iránt az érdeklődést Franciaországban, amely az utóbbi évtizedekben igen elmaradt az egyes erősen haladó európai nemzetek mögött.

Geyer Raoul

A modern fametszet

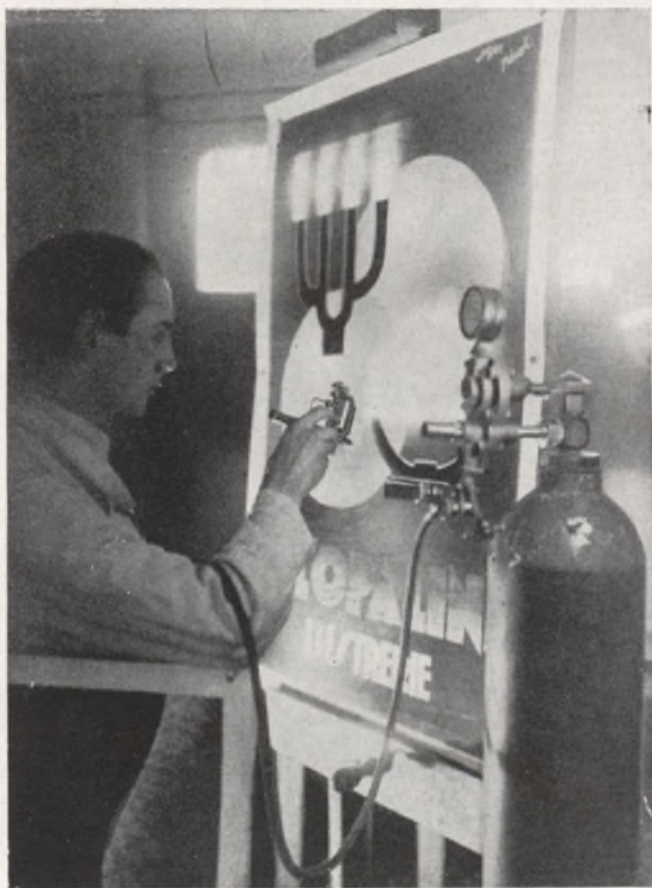
(The Studio különszáma, 1930.)

A fametszet a 16. század illusztráló szükségleteinek klasszikus kifejezőeszköze volt. Az anyag maga pre-desztinált ahhoz, hogy a formázó vonalat érvényesítse, a forma domborulatát pedig párhuzamos kerek vonalövezettel rögzítse. A későbbi századok művészi programjuk grafikai kifejezőjét inkább a rézkarcban és annak válfajaiban találták meg. A 19. század újra visszatért a fametszethez is. Most azonban már nem vonalával hatott a fa, hanem másik kifejező lehetőségével: a folttal. E téren a francia romantikus könyvillusztráció káprázatosat teljesített. Am más téren is használatos volt a fametszet: mint festményeket és tónusos grafikát (tusrajzot, akvarelt, stb). reprodukáló eszköz. Tudjuk, hogy majdnem a század legvégéig a fametszet volt a képes folyóiratok és az illusztrált könyvek reprodukáló eszköze. Az autotípiát még nem ismerték, az acélmetszet körülményes volt, a réz pedig nem állta ki a nagy példányszám követelményeit, a litográfia lassította volna az előállítás menetét s a század közepe óta folyóiratok már csak ritkán alkalmazták. Maradt tehát a fametszet, mely azonban teljesen elvesztette anyagszerű jellegét és művészi kifejezőerejét. Mesteremberi munkává lett (n. b.: a fametszést ekkor lényegében a fába való karcolás váltotta fel).

A fametszet a század vége felé indul új reneszansza felé. Még pedig nem nyomdai szükségből, hanem a régieskedő hajlam következtében. Jólesett olyan anyaggal dolgozni, mely primitívséget éreztethetett, mely kissé kemény és tört hatásokat váltott ki, mihelyt vágták s nem karcolták. Am generális, jellegzetes és elsőrangú grafikai kifejezőeszközzé a fametszet nem válhatott többé: inkább amatőröknek való különlegesség, gyűjtők és könyvbarátok öröme lett. A fametszet tehát ingyencék ügye lett, előkelő, aránylag igen drága eljárás. Valamikor a népszerűség és az olcsóság jegyében tudott hódítani.

*

Egységes fametszetstílusról ma beszélni sem lehet. Az amatőrt mindig érdeklik a speciális hatások, az apró raffineriák. A mai fametszet nem mindenkinél hangsúlyozza a fa eredeti anyaghatását. Egyeseknél a rézgrafika hatásaival kokettál (még az akvatintáéval is), másoknál a könyvomat hatásával. A mai fametszet felől tájékoztatni a modern grafika iránt érdeklődő publikumot érdekes és hálás feladat. Különösen az amatőrködés hazájában, Angliában. Nem mondhatni, hogy M. C. Salaman, a Studio különszámának szerzője, kifogástalanul oldotta volna meg feladatát. Az illusztrációk kiválasztásában sem mutat elég biztos ízlést, a modern jelenségek nagy része elől pedig egyenesen elzárkózik. Így hiányoznak a német expresszió-

Érdekes műhelytanulmány a túlóldali képhez. Hogyan készülnek a mai plakátokon olyan frissen ható, spricelt felületek és hátterek. Az amerikai sűrített levegővel dolgozó pisztoly munkában. (Agence Havas, Párizs)

nisták és hiányzik a mai fametszetgrafika legnagyobb mestere, legkiválóbb egyénisége: Masereel.

Ennek ellenére a fametszet mai lehetőségei felől meglepően gazdag képet kapunk. Mi minden lehetséges ma ezzel az eszközzel! Mennyire nem determinálja az adott anyag a kifejezést! Nincs ma stílus, mely ne keresné megtestesülését a fametszetben is, még akkor is, ha az ember úgy vélné, hogy más anyag sokkal alkalmasabban és hálásabban érvényesítené a kívánt hatást. Az anyag iránti érzék elveszett materialista korunkban. Érdekes, hogy éppen a legszellemibb korok azok, melyek a legjobban alkalmazkodnak az anyag eredeti kifejezőakaratahoz.

Am nem szabad vaskalaposoknak lennünk. Ha a fametszetről ma nem is szólhatunk, annál inkább fametszettechnikák tömegéről. Hadd említsünk itt csak egy pár modern lehetőséget, mely közül mindegyik jellemző a mai képzőművészet valamely tendenciájára:

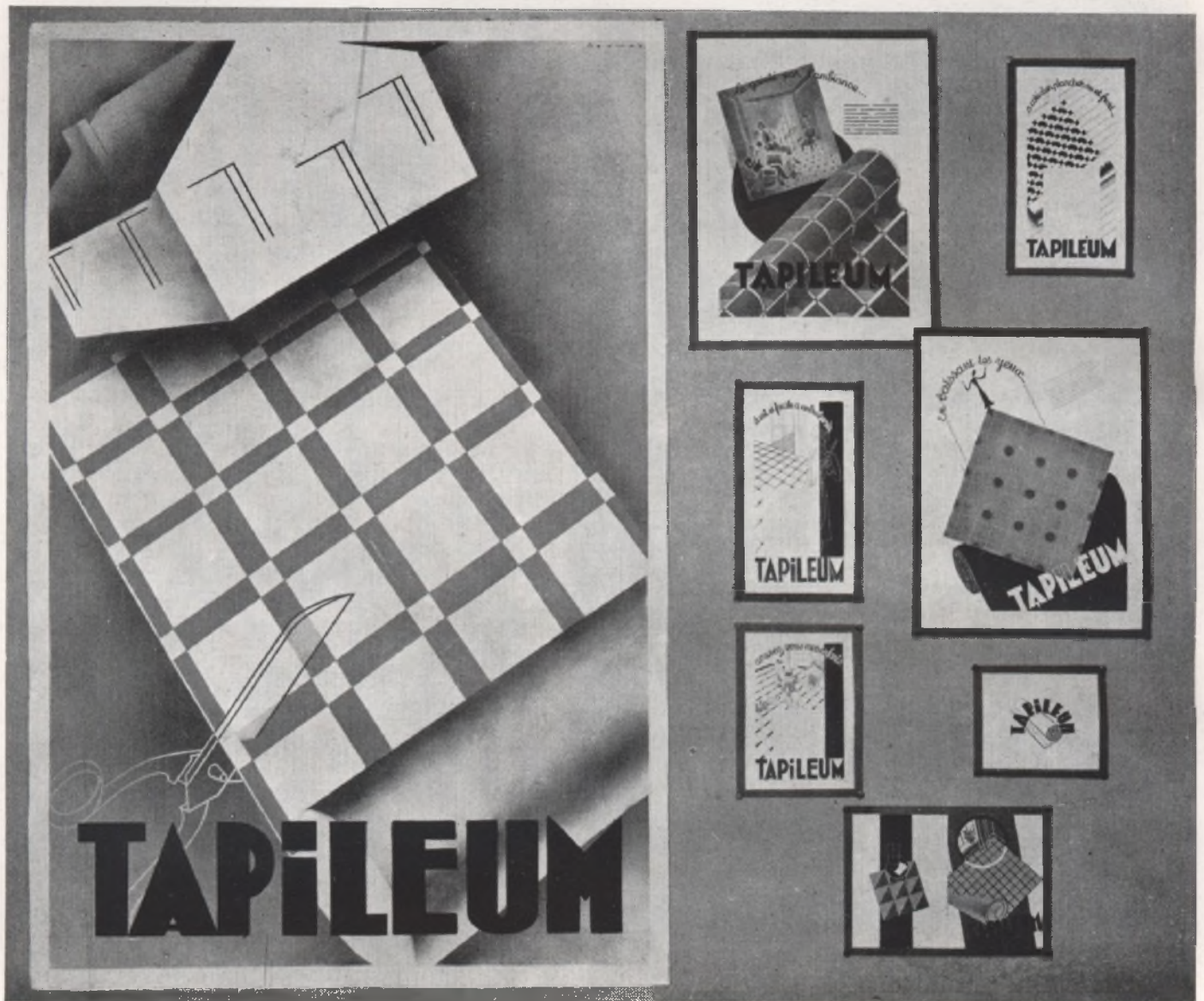
Még mindig gyakori, és nemcsak Angliában, a sze-

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Csillárgyár

cessziós ízű vékonyvonalú, egyenletesen síkszerű, egyenletes fényértékű rajz, ahogy azt Morris nyomán annyian kultiválták. A szecesszió egészen más és sokkal izmosabb jelensége az, amit Gauguin és köre teremtett meg: a széles, furcsán terjengő síkokkal való operálás, esetleg kombinálása több színnel. Ezekben mindig valami primitíven morbid hangulat uralkodik. Eléggé speciálisan magyar jelenségnek látszik a fametszet terén a népies barokkizálás, ahogy azt Kozma nálunk bevezette és tehetséges követői variálták. Egyeseknél a falemez olyan hatásokat vált ki, mint a fekete papírból kivágott sziluett. Máshol a tömör síkhatás egyesül széles vonalhatással. A vonal egyeseknél kiszabadul a síkból és formát, kerekiséget éreztet. Természetesen erős iskolája van a népies

reneszansz hatásoknak, a maguk nyers, kemény, de zamatos vaskosságával. Különösképpen Dürer hat és nemcsak a németeknél. Egyes fametszők terjedelmes foltokkal dolgoznak. Ez a módszer kombinálható több színes lemezzel. A színeljárást néha egy vonallal rajzolt lemezt kombinál egy vagy több tónuslemezzel (mely eljárást egyébként már a 16. század is ismerte). A színesség esetleg túlmegy a pusztán tónus-visszaadáson és a színes, plasztikus litográfia hatásaira törekszik. Van művész, aki egészen rézkarcyszerűen gondolkodik, apró, bodor vonásokkal dolgozik és a döntő hatást a Rembrandt-szerű sötét árnyalattal éri el. Külön modern stílus az, amely a hideg, szürke, mechanikus ízű sraffirozást nyugodt klasszicisztikus kontúrrel veti össze. Ott van aztán a szeszélyes folt és szagga-

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjáratalból: Linoleum

tott vonáskeverés; ott a negatív rajz, azaz: kevés körvonalnak a fekete síkból való fehér kiemelkedése; ott a negatív rajzok keverése a pozitívval, a negatív foltnak a pozitívval.

Látjuk tehát, nincs eljárása a multnak, melyet a mai művész ne frissítene a maga módján fel s nincs kombináció, mellyel valaki vagy többen ne kísérleteznének. E sokféleség természetes következménye annak, hogy nincs egységes kifejezőakarát, nincs fametszet-program, csak fametszők és fametszetek vannak. Csemege amatőröknek, de nem különösképpen időszerű grafikai probléma.

*

Nehéz volna az egyes egyéniségekről vagy az egyes nemzetek teljesítményéről Salaman munkája alapján

szólni. Minden művésztől csak egy-egy munkát hoz, minden nemzetet lehetőleg sokoldalúan képviseltet. Így egységes az egységtelenség, bárhova is nézünk. A grafikus számára azonban rengeteg szemtanulság nyílik. A fa elég nehéz anyag ahhoz, hogy a felületes ügyeskedésnek gátat szabjon. Aki nem tud vagy keveset tud, a fametsző késsel kezében egyhamar leleplezi magát. Bármiféle képen is értékeljük a mai fametsző munkát művészi tartalmi és művészi formai szempontból, technikailag csak azt értékelhetjük, ami intelligens kéz gyakorlatán alapszik. Így szempontból a fametszet tisztára pedagógiailag nagyszerű gyakorló lehetőség. Nem tűr packázást és nem tüntet el semmi tévedést. Hozzászoktatja a kezét, hogy lelkiismeretesen dolgozzon, a szemét, hogy a kéz munkáját biztonsággal vezesse, az elképzelést, hogy csak

Az Agence Havas (Párizs) reklámhadjárataiból: Vadászcikkek

akkor idegezze meg a dolgozó szövet, ha a belső elképzelés már világos és plasztikus. A fametszetet minden grafikai iskolába bevezetném. Nem mint céltantárgyat, hanem mint kitűnő iskolázó eszközt. A Studio sok reprodukciója számos példával szolgál oly irányban, mire képes az ízléssel és tudással vezetett kéz és mi az, amihez kellő tudás és előkészület nélkül nem szabad hozzáfognunk.

*

(A Magyar Iparművészet különszáma, 1930 dec.)
Bár a Studio cikkírója jól bánik a magyar fametszőkkel — Kozma és Csabai Ékes számos iniciáléval, Con-

rad, Kolozsvári Sándor, Fáy, Gy. Szabó, Végh és Varga Nándor egy-egy munkájával szerepel — a mai magyar fametszet felől sokoldalúan és érdekesebben a Magyar Iparművészet különszáma tájékoztat, Rosner Károly cikkével.

Nálunk is a legkülönbözőbb stílusok, a legellentétebb anyagkezelési módok találhatók. Az egyik végen ott áll Helbing Ferenc háromszínű fametszetlapja, a dekoratív impresszionizmus jegyében. Ez volt harminc év előtt az új grafikai törekvések vívmánya, és ma is frissen hat egészséges szemléletével és technikai megalapozottságával.

De ma már Kozma Lajos 1920 körüli úttörő munkáját

Flora Margit (Párizs): Fényképezőgép plakátja és hirdetésterve

is szinte történelmi távlatból látjuk. A bájosan modoros és férfiasan édes népies stilizálással, mint egyéb téren, úgy a fametszet terén is iskolát csinált Kozma. Sokan mindmáig az ő tőkéjéből élnek, az ő formafantáziáját váltják fel aprópénzre. Kozma mellett — 1920-ban — egyetlen igazán eredeti fametszőnk volt, Vértés Marcel (Raymondo lovag), aki nálunk egy évtizeddel előzte meg a legmodernebb kifejezőeszközök alkalmazását.

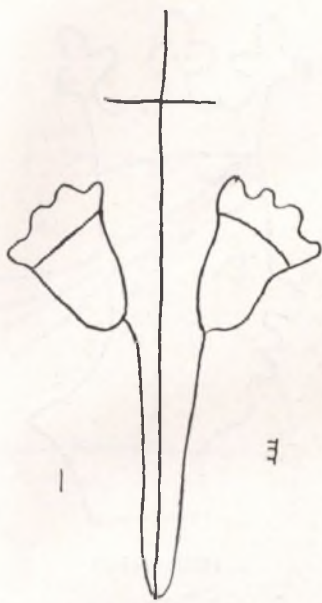
Egy csoport bevált, szolid grafikusunk legjobb saját-sága, hogy tud alkalmazkodni. Ilyen szakember Conrad Gyula, aki kedélyes hangulat-naturalizmusát legújabbban egy ügyes, izléses primitívkedéssel váltja fel. Haranghy Jenő tetszés szerint játszik a legkülönbözőbb kifejezési lehetőségekkel. Fáy Dezső erősen a lelki kifejezést hangsúlyozó drámai stílusából egy hideg, zárt, kemény, fegyelmezett, virtuóz élekkel dolgozó technikára tért át. Csabai Ékes Lajos technikájával — mely hol foltszerű, hol vonalas, hol síkba-foglalt, hol plasztikus — változtatja tartalmait is. Divéky Józsefnél a festői alapszemlélethez a népies reneszansz modor járul.

A fiatalabbak közül legutóbb Kolozsvári Sándor tett szert egyéni kifejezésére; amit Gauguin jelzett, azt expresszionisztikus értelemben fejleszté tovább. Későbbé örvendetes Molnár C. Pál útja: technikája még virtuózabb lett, fekete-fehér-ellentétei még ragyogóbbak lettek, de belső modorossága még szertelenebb. Öszintébben éli ki Gáborjáni Szabó Kálmán romantikus temperamentumát: nagy anyagtudással és művészi készséggel.

A legújabb problémákhoz két építész-fametszőnk áll közel: Reiter László, akinek hideg, pontos, skematikus modora meggyőzően szemlélteti az expresszionizmus elleni reakciót és Kaesz Gyula, akinek „Egy építész dilemmája” c. lapja tárgyi gondolatjátékával és száraz, de változatos, kissé még túlhalmozott kifejező-eszközeivel jó tükrözője korunk kétségeinek. Fametszet-kultúránk az utolsó évtizedben kétségtelesen gazdagodott. Örölnünk kell minden újabb eszköznek, mely az ábrázolóművészetek megélhetési versenyében a pozíció megerősítésére alkalmas.

Rabinovszky Márius

A vízjegyek

1347. évből

A papíros feltalálása az emberiség kultúrtörténetének egyik korszakos eseménye. Irásanyagul használt elődjei, a papirusz és a pergamen a szellemi élet fellendülése folytán nem tudták többé a szükségletet fedezni, amaz helyhezköttősége, emez drágasága miatt. Az arabok hódításai folytán a 12. században csakhamar Európába is utat nyert a keleten már virágzó papírkészítés, mely abban állott, hogy rongypépet gyűjtöttek egy kádba, azt vízzel hígították és merítő formával, egy szegélyzetnélküli szítával merítették ki belőle a papírost.

Az olaszok a merítő forma alkatrészeihez — a függőleges és vízszintes drótokhoz — egy finom, ugyancsak drótból készült ábrát erősítettek kötőszálakkal vagy forrasztással, mely a papírosra lenyomódott s lenyomata a világosság felé tartva, áttetszően jelent meg. Ez a vízjegy. Használatának kezdete a 13. századba esik. Az eddig talált legrégebb vízjegy 1284-ből való s a fabrianói gyárnak a jegye. A keleten készült papírosokon nem találunk vízjegyet, Európában azonban általánosan használják. Hogy mi indította az olaszokat a vízjegy használatának bevezetésére, arra feleletet ad nekünk Bartolus de Saxoferrato, 14. századi író, aki szerint a vízjegyekkel a gyárat akarták jelezni, ahol a papíros készült. A vízjegy tehát gyárjegy s olyan a rendeltetése, mint a porcellán- vagy ötvösjegyeknek. Minden gyárnak megvolt a jegye, melyet más gyár nem használhatott. Minthogy a törvény tilalma csak egy országra szólott, sokszor megtörtént, hogy új gyár vízjegyül egy már híres külföldi gyárnak a vízjegyét vette át.

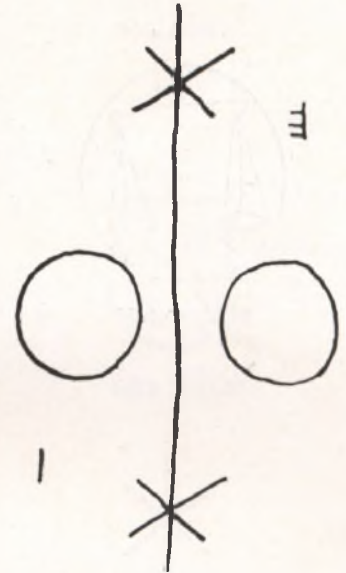
A jegyet szabadon választották, legtöbbször minden értelmi vonatkozás nélkül, de a későbbi időben, midőn a gyár címereket, betűket használt vízjegyül, a vonatkozások szembeötlők lesznek.

1363. évből

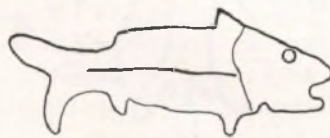
1347. évből

1369. évből

1384. évből

1364. évből

1381. évből

A vízjegyek a geometriai vonaljegyeknek, az emberi test és részeinek, betűknek, számszámoknak, fegyvereknek, állatoknak, növényeknek és címereknek formáiból alakultak. Szemünk előtt elvonulnak tehát úgy szólván az ornamentika összes elemei, a legegyszerűbb formáktól a legkomplikáltabbig. S eszerint a látszólag csekély jelentőségű vízjegyek nemcsak művelődéstörténeti, diplomatikai, régészeti, heraldikai, kereskedelem- és ipartörténeti szempontból nagy jelentőségűek, hanem díszítő művészeti szempontból is. Készítők, ha egyszerű mesteremberek voltak is, nem egyszer művészeti készséget árultak el az ornamentációban, a mozdulatok visszaadásában, a kosztümök és címerek ábrázolásában.

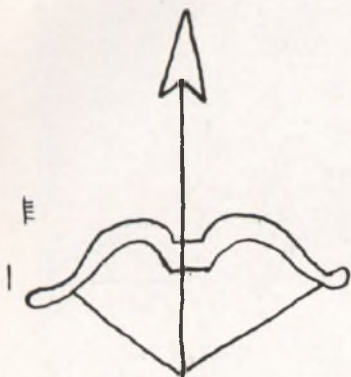
A geometriai vonaljegyeket lehető pontosság jellemzi. Legtöbbje olyan, mintha nem is drótból s szabad kézzel készült volna, hanem a papiroson vonalzó és körző segítségével.

A betű s egyáltalában az írás azon kor írásmódját tünteti fel, melyben a papirus készült. Jellegzetes, karakterisztikus vonást mutat különösen a gótikus J, P, R és T betű.

Különös figyelmet érdemel az eszközök ábrázolása kultúrhistoriái szempontból. Találunk oly eszközöket, amelyek régen kimentek a használatból, úgyhogy ezeknek rendeltetését ma csak sejtethjük, mint pl. a kereplő s viszont a nagyon elterjedt s igen soká használatban volt mérlegben a mai mérleg alakjára ismerünk.

Az ábrák legnagyobb része egyszerűen van előadva s nagy hasonlóságot találunk az ugyanazon korbéli heraldikai ábrázolásokkal.

Az állati alakok éles körvonalakban, jellemző sajátosságuk feltüntetésével jelennek meg. Az oroszlán éles karmokkal, nyelvét kiöltve, harcra, támadásra kész helyzetben ábrázolatik. Hasonló ábrázolást mutat a

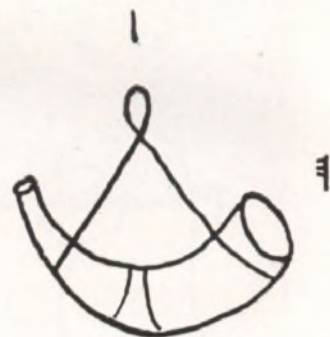
1399. évből

1400. évből

1462. évből

1468. évből

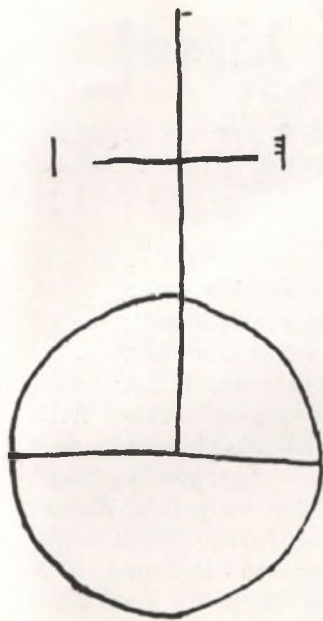
1469. évből

1490. évből

1469. évből

1499. évből

sas is. A ló, a kutya szaladó, a bak ugró helyzetben, a liba tunya járással fordul elő.

Az ember arc kifejezésében a hivatás, a foglalkozás nyer kifejezést, mikor a zarándokot, a szentet jámbor, a harcost elszánt arccal ábrázolja.

A virágok közül jellegzetesen stilizált a liliom, a gyümölcsök között a szilva és a körte. A legelterjedtebb a címerkép, mely leginkább alkalmas a tulajdon jelölésére. A címereket feltüntető vízjegyeket a heraldikai szabályok ismerete és betartása jellemzi, bár a címer egyik főalkotó elemét, a színezést, a dolog természeténél fogva, nem adhatják vissza.

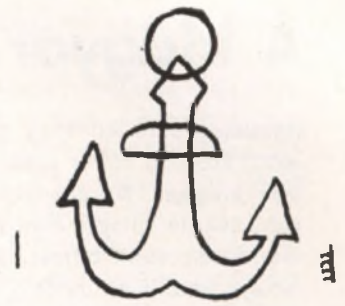
Általában a vízjegy választásánál olyan motívumokat kedveltek, amelyek a papírmalom tulajdonosával némi vonatkozásban voltak. A gyártulajdonosoknak neve, társadalmi állása, foglalkozása, a város védszentje stb. sokszor és szép motívumokat szolgáltatott. Ezek azután, címer módjára, pajzsszerű keretbe, kartusba kerültek s a címerekhez hasonlóan hatásos ornamentikát mutatnak.

A vízjegyek főtípusai csak bizonyos ideig, egyesek szerint legfeljebb 25 évig voltak használatban s ezáltal nagy jelentőséget nyernek, mert a keltezetlen oklevelek és grafikai művek dátumának megközelítő meghatározására is alkalmasak.

A vízjegyeken előforduló változások a következők: az alakon történik a változás egyes részének megváltoztatásával vagy új részek hozzátoldásával, sokszor az elhelyezés módja vagy a főjegyhez járuló mellékjegyek tüntetik fel azt.

A vízjegy nagysága tekintetében megállapodott gyakorlatra nem akadunk. Az aránylag vége kis dimenziójú vízjegyek mellett találunk aránytalanul nagyokat is. Egy és ugyanazon gyár sokszor egyforma ábrázolású, de különböző nagyságú vízjegyeket használt. A dimenziók megválasztásánál irányadóul szolgált elsősorban az ív nagysága, szélessége és hossza.

A vízjegy elhelyezésére az állandó gyakorlat az volt, hogy az az ív egyik felének a közepén foglalt helyet. A 15. század óta mind gyakoribb az az eset, hogy az ív másik felének a közepén is látunk egy úgynevezett mellékjegyet, mely az eredeti vízjegynél sokkal kisebb s annak kiegészítését képezi. Sokszor a város neve szerepel mellékjegy gyanánt vagy olyan ábrázolás, mely a gyárral, a gyárossal vonatkozásban van. Pl. a Brassóban készült papiros vízjegye Brassó város címerét tünteti fel, a mellékjegy egy róka, mely valószínűleg Fuchs-ra vonatkozik, aki Benknerrel együtt készítette állítólag az első papirost Brassóban. A mellékjegy azonban gyakran a lenti sarokban is foglal helyet. A nemes egyszerűség, mely a régi vízjegyeket jellemzi, idők folytán mindinkább háttérbe szorul s a vízjegyek ábrázolásai komplikáltakká válnak. Az újabb időkben, úgy a külföldön, mint nálunk, az artisztikusabb gondolkodó gyárosok vízjegyek tervezésével művészeket bíznak meg, akik ismét a régi egyszerűség szem előtt tartásával oldják meg feladatukat.

1530. évből

1543. évből

1547. évből

1553. évből

1579. évből

1615. évből

Dr. Szőnyi László

A Magyar Könyv Mesterei: Wolfner József

Hatalmas autó áll meg az Andrássy úti könyvesbolt előtt. Elegáns kis úr száll ki belőle. Nem mai értelem-ben elegáns. Az ő eleganciája békebeli. Széleskari-májú fekete kalapja alatt mélyértelmű, kissé hideg arc. Gondosan ápolt bajusz. Sötét ruha.

Ahogy leszáll az autóról, kissé tétovázva nézdegél a kocsi, az út, a sofőr, meg a bolt között. Intézkedik, rendelkezik, de nyilvánvaló, hogy egészen más jár az eszében, mint amit mond. Az autóból bájos női arc, friss virág int neki búcsút. Pár percig bent a könyves-boltban időz, aztán fel a liften a második emeletre. Ott rezideál Wolfner József vezérigazgató úr, a Singer és Wolfner Rt. vezetője, elnöke, tulajdonosa, mindene. De hát mi ez? Nincs tévedés a dologban? Nem a szigorú iskolaigazgató bácsi lépett be a felsőbb leány-iskolába? Hát ezek a csinos kis nők... ezek intézik a legszebb magyar könyvek sorsát a születésük előtt, meg a születésük — után is?

Igen. És a Wolfner József tehetség-felfedező tulajdon-ságainak ezzel eljutottunk a legérdekesebb formájá-hoz. Hol volt még akkor a feminizmus, a nőszabadítás, amikor Wolfner József már észrevette, hogy az iskola mellett nincs még egy tér, ahol a női lélek oly pompás munkát tudna végezni, mint a könyvkiadás és szerkesz-tés tévedős-kertjében. Itt tűntek fel először az Ellák, Ilik, Erzsik, Margitok gondos profiljai s itt alakultak meg először azok az igazi leányosztályok, melyekben igazi asztalkáknál, igazi sorokban, igazi „felsőbb” leányok ülnek, a dobogón igazi osztályfőnökök és diri-gálnak folyóiratokat, előfizetőket, ajándékokat, dirigál-ják egy láthatatlan erős kéz ízlései szerint: a magyar irodalmat.

Wolfner József 1885-ben alapította vállalatát másod-magával (pár éve elhunyt hűséges barátjával, Singer Sándorral). Első programja ez volt: Magyar a magyar-nak. E program szelleme mellett megmaradt mind e mai napig. Három folyóirata: Az Én Ujságom (alapította 1889-ben), az Uj Idők (1895) s a Magyar Lányok (1895) a magyar közönség minden osztályát s minden kor-osztályát évtizedek óta ellátja a legértékesebb olvas-mányokkal. Pósa Lajossal a magyar ifjúsági irodalmat indítja új, nagy fejlődésbe. Valósággal megalapítja. Hogy Herczeg Ferenc s az Uj Idők mit jelentenek iro-dalmunk történetében, arról ma már az iskolai kézi-könyvek kellően tájékoztatják a nyájas olvasót. Tutsek Anna a jó stílusú, ízléses magyar leányifjúsági irodal-mat alapította meg a Magyar Lányokban.

A jó könyvkiadó gyöngyhalász. Az írók, a kéziratok nyüzsgő tömegében, mely hálójába kerül, meg kell látnia azt, amelyiknek fénye nem a hamis gyöngy. Mikor ránéz, mikor megfogja, éreznie kell, hogy: Numen adest. Sok minden kell ehhez: ész, hideg fő, intuíció, a közönség óhajának megérzése s mindenek-előtt és mindenekfölött tudás, tudás és megint tudás.

Tudós a jó könyvkiadó és költő (nemcsak pénzköltő, poéta is), úr és rabszolga, rideg és hevülő. Szűkmarkú a tehetségtelenekkel szemben, nyájas és pazar a je-lentkező tehetség esetén.

Jó négy évtizede csinálta Wolfner József az első jó „fogást”. Szőke jogász hozta pályázó kéziratát. Írók bírálták, de Wolfner József keze nehezedett rá a kéz-iratra, kiadta, reklámozta s íróját buzdította. A kis pörge könyves, meg az elegáns, szőke verseci jogász akkor találkoztak először. S a magyar irodalom törté-netében (de az európaiban is) ritka jelenség: az a szőke jogász, akinek neve azzá ragyogott fel, hogy: Herczeg Ferenc, azóta is minden könyvét a Wolfner József kezébe tette le. Herczeg Ferenc glóriás pályá-ján — ha Budapesten van — minden héten megjelenik az Andrássy úti helyiségekben. Tombolt a szabadelvű politika, üvöltött a világháború orkánja, őrgöngött a forradalmak söpredékes világa, utánuk sírt a nyomorú-ság és bizony a történelemfilozófia tanítása szerint nem is logikátlanul változtak a „mentalitások”, de Wolfner Józsefnek dicsősége marad mindig, hogy Her-czeg Ferenc az ő kezét soha el nem engedte.

Gerhard Hauptmann S. Fischernek hetvenedik születés-napjára ezt írta üdvözlésül: „Életemnek nagy szeren-csége, hogy megadatott nékem első ifjúkori lépésem idején, hogy Rád találhattam. A barátság, mely akkor szövődött köztünk, fennáll mind e mai napig. Legben-sőmben vagyok ezért hálás a sorsnak.” Nekünk is van egy Gerhard Hauptmannunk (az igaz, hogy a miénkről még mindig megfélekednek Stockholmban); nekünk is van egy S. Fischerünk (az igaz, hogy a miénknek nincsen annyi pénze, mint német kollégájának). De a mi Hauptmannunk s a mi Fischerünk is igaz, megértő barátságban viszik előre irodalmunk hánykódó hajóját s kölcsönös egymásbecsülésük dicsősége a kiadónak s nem kis megnyugvására szolgálhat az írónak is.

Ez a gyöngyhalász Herczeg Ferentől egészen Gulácsy Irénig szerencsés megérzéssel hozta ki a nagy magyar tehetségeket. Nem vetette meg a külföldi regényeket sem s ő fordította le az Egyetemes Regénytár s a Milliók Könyve számára a világirodalom (főleg a német s az angol irodalom) ama jeleseit, akik a Wolfner Jó-zsef világos, tiszta, erkölcsös s így művészi ítéletének megfeleltek. Sudermanntól Thurstonig és Hauptmann-tól Thomas Mannig minden nagy értéknek adott ma-gyar publikumot, helyesebben: minden, amit fordítás-ban hozott, nagy érték. S hogy ezt megtehetette, anyagi-lag is, azt egy jórészt negatív tulajdonságának köszön-hette.

A legtöbb kiadó, aki föllendül a magasba, nem bírja megtagadni magától azt a luxust, hogy egy nyomdát ne rendezzen be saját kiadói céljaira. Nagyon meg-ejtő és félrevezető gondolat ez, Wolfner József tán az egyetlen magyar kiadó, aki nem ment neki lépre.

Hát persze jó dolog az, ha az ember fölveszi a kagylót s odatelefonálja a nyomdának: ez a Herczeg-kötet három nap múlva meglegyen. Nem kell alkudozni, sürgetni, bosszankodni. Ez így szép. De Wolfner ezen túl látott. Jó idő, mikor az ember megáll. Tele vagyunk könyvvel. Várjunk. Most nem kell új. De ott állanak a gépek, a munkások. Mit csináljunk? Ilyenkor lesz klasszikussá Kuszálthajú Tihamer s nyomják a köteteit s szegény soha megtudni nem fogja, hogy miért lett klasszikussá. A nyomda külön mesterség, külön üzlet. Ahhoz külön ember kell, külön üzem. Minek a kiadónak? Van elég belőle, éljenek azok! És az a legérdekesebb, hogy erre a kiadói elgondolásra sem művészeti, sem anyagi szempontból nem fizetett rá Wolfner József. Van sok szépen felszerelt nyomdai üzemünk, — e folyóirat hasábjain talán különös hangsúllyal szabad ezt leírunk — ezek úgy ki tudják szolgálni a kiadót... talán jobban, mint ahogy ő maga szolgálná ki magát a saját nyomdájával. A Wolfner József könyvei nyomdatechnikai szempontból is dicsőségre válnak a magyar munkának.

*

Irókkal bänni tudni: különleges művészet. Valószínű, hogy minden nagy kiadóban egy költő érzékenysége van elrejtve. Csak nem szabad ezt mutatnia. Jaj neki, ha észreveszik. Harminchat évig volt Wolfner József Kiss Józseffel baráti és kiadói viszonyban. Aki erre képes, az a baráti elnézés, az apai gyöngédség, az emberi jóság, a türelem olyan fokára emelkedett, ahonnan már csak — lefelé lehet nézni. Ha ez a Wolfner József egyszer igazán megírná az emlékiratait... 1925-ben megkezdte. Akkor írta meg az Uj Idők-ben a következő jellemző emlékét:

1916-ban Kiss József egyik versét olvasta fel Wolfner Józsefnek, a kiadójának, aki a felolvasott verstől el volt ragadtatva.

— Hiába, — kiáltott fel Wolfner József — csak két nagy élő magyar poéta van.

Erre Kiss József meglepetten és haragosan megkérdezte:

— Kettő? Ki a másik?

— Találja ki!

Dehogy találgatta! Egyszerűen odavágta indulatosan:

— Sejtelmem sincs arról, hogy kire gondolhat!

— A másik: Mednyánszky László — vetette oda Wolfner.

Kiss József arca felderült. Megkönnyebbülten és hévvel válaszolta:

— Mednyánszky? Az más. Önnek teljesen igaza van. Ez a piktör csakugyan nagy poéta.

*

Wolfner minden lapjának teljes szellemi életében is résztvesz. Az igazi kiadó szerkesztő is, gondolathozó, irányító. Különös tehetséggel nevelt maga mellett olyan újságíró-szerkesztőket, akik intencióit megértet-

ték s az ő útjain haladva maguk is jelentős tényezői lettek irodalmunknak. Hogy az élőkéről hallgassunk: Tábori Róbertet és ifj. Gaál Mózeset említjük csak meg. És mindezek mellett volt ideje áldozni a művészet (legkitünőbb s legszerencsésebb kezű gyűjtőink közé tartozik) s a társasélet örömeinek is. Örökös törzstagja volt a Mikszáth-asztalnak s a Pósa-asztalnak. A Szent Péter esernyője diadalmas világirodalmi pályája az Uj Idők hasábjairól indult ki. Hosszú évtizedeken keresztül jelentős tényezője volt a városházi politikának: Bárczy István, Buzáth János, Déri Ferenc, Purébl Győző legjobb barátjukat tisztelik benne. A szigorú vezérigazgató valójában: egy nemes szívű, kedves, szellemes Pepi, akiből ugyan lassanként Pepi bácsi lett, de csak a külső látszat s a nyelvszokás szerint. Valójában változatlanul a régi, kedves, hű barát, csak újabban néha-néha eltűnik s egy más, szebb, naposabb világban, az óceán partján méléz új terven, meg most talán már néha a mult szép emlékein is...

*

... A hatalmas autó valamikor egy táska volt. Beleférték akkor még a kéziratok. Aztán lett belőle konflis, ebből kétfogatú, ebből meg gépkocsi. A volánnál valójában nem a sofőr ül, hanem Wolfner József. És viszi, vezeti irodalmunk kocsiját s autójában párnás üléseken szállítja Herczeg Ferencet és Lyka Károlyt, Csathó Kálmánt és Surányi Miklóst. A kocsi rettenetes akadályok felett zuhog el. Világháború, forradalmak befrocskólik, de a vaskezü öreg a volánnal rendületlen eréllyel vezet. Arcába csap eső, hó, de ő csak viszi, röpti kocsiját szerte e magyar, sőt e földi téreken s boldog mosollyal áll meg néha, ha meleg napsugár csillog meg autójának mindig friss virágain.

Rubinyi Mózes dr.

H. BERTHOLD AG

BERLIN · LEIPZIG · STUTTGART · WIEN · BUDAPEST · RIGA

RADIO

16 pont

Konzert der Breslauer Liedertafel

24 pont

Modenhaus Karl Heidedek

36 pont

Deutsches Reich

A könyv a századok tükrében

A jugoszláviai könyvnyomdai munkások szakmafejlesztő folyóiratában, a kiválóan szerkesztett és tipográfiai tekintetben európai nivójú Graficka Revija 1930. évi március—áprilisi füzetében V. Chomadovski aláírással olvassuk a fenti címmel ellátott cikket, melyet történelmi érdekessége miatt érdemesnek találtuk teljes egészében magyarra fordítani.

A könyvkereskedők és kiadók büszkéek lehetnek foglalkozásukra, mert az nemcsak a legjelentékenyebbek egyike a civilizáció terjesztésének szolgálatában, hanem egyike a legrégebbeknek is. Hiszen már a hírneves ógörög bölc, Diogenes, a Krisztus előtti 324. évben említi, hogy az ő idejében Athénben léteztek „bibliopólusok”, vagy ahogyan ma neveznök őket: kiadók és könyvkereskedők, akik különböző kéziratok sokszorosításával és eladásával foglalkoztak. A kéziratok sokszorosítása természetesen átírás, lemásolás útján történt, mert hiszen abban az időben nem volt még könyvnyomtatás, sem pedig a szövegeknek és kéziratoknak bárminő másfajta mechanikai sokszorosítása nem létezett. A könyv sem volt olyan alakú, mint ma, hanem körülbelül 20 centiméter szelességű szalagra íródott, amelyet viaszból, fából, vagy a papirusz leveléből, később bőrből és pergamensből készítettek. Az ilyen szalagokból addig ragasztották egyiket a másiknak végére, amíg nem kapták meg az átírandó mű lemásolásához szükséges hosszúságot. Ezek a szalagok csak egyik oldalukon voltak teleírva és tekercekbe összegöngyölve. A tekerceset olvasáskor szétgöngyölítették. Az ilyen tekerces a régiek számára ugyanazt jelentette, amit számunkra az egyes könyv jelent. A szövegeknek minél gyorsabb sokszorosítása céljából a „bibliopólusok” rendszerint nagyszámú másoló rabszolgát tartottak, akik a kéziratokat lemásolták és azok vevőit a tekercesek tartalmával megismertették és azok olvasásába bevezették. Egy időben, úgy látszik, a görögök között igen népszerűek lehettek Plátó bölcnek művei, mert írásban fönmaradt, hogy bizonyos Hermodus nevű szicíliai „bibliopólus” nagy sikerrel terjesztette Plátó műveit, még pedig annak engedélyezése nélkül, nemcsak egész Görögországban, hanem Sziciliában is. Eszerint tehát a könyvkiadói jogbitorlás sem újkeletű fölfedezés.

A Ptolemeusok idejében a könyvekkel való kereskedésnek az egyiptomi Alexandria volt a középpontja. Az alexandriai könyvpiar az ókorban oly hírre jutott, hogy ott évente rendszeres könyvvásárokat tartottak, amelyeken a „bibliopólusok” árujukat vásárlásra kirakosgatták.

Később Alexandriát háttérbe szorította a klasszikus Róma, ahol a köztársaság vége felé és a császárság idejében az akkori civilizált világnak legtekintélyesebb intellektueljei tartózkodtak. Róma azután meg is

tartotta a könyvkereskedés középpontjának jellegét egészen a Krisztus utáni ötödik évszázadig, azaz a római birodalom összeomlásáig.

Rómában a bibliopólusok nagy tekintélynek örvendtek. Árusító helyiségeik a Forum, Palladium és Sigillarium közvetlen közelében voltak, a legforgalmasabb városi útvonalakon, főként a Via Sandalinaria nevű utcában. Ezek a római „könyvesboltok” egyúttal a régi íróknak találkozóhelyei is voltak. Ezeknek az árusítóhelyeknek külső falain, úgyszintén a belsejükben levő oszlopokon hirdették az új műveket, amelyek lemásolás alatt állottak. Számos római bibliopólus fiókokat tartott fenn a nagykiterjedésű római birodalom nagyszámú tartományaiban, vagyis provinciáiban.

A rómaiak korában a könyvek aránylag igen olcsók voltak, mert a bibliopólusok a kéziratok lemásolására rabszolgákat tartottak, akik igen olcsó munkaerőt képviseltek.

Ugyancsak a régi rómaiak voltak az elsők, akik a szerzői jogot szabályozták. Az irodalmi művet az azt megalkotó író tulajdonának mondták ki, aki kedve szerint használhatta föl azt, azaz vagy maga másoltathatta és árusíthatta, vagy pedig átruházhatta a másoltatás és árusítás jogát valamelyik bibliopólusra. Ilyen módon némelyik római bibliopólus megszerezte az egyes irodalmi művek kizárólagos terjesztési jogát (a mai „Copyright”) is. Ez azonban korántsem zavarta a vidéki „zug”-bibliopólusokat abban, hogy közismert és szolid bibliopólusok neve alatt eladogassák a fogyatékos, rosszul másolt, gyengébb anyagokra írt kéziratokat és műveket.

A római birodalom összeomlásával a könyvkereskedelmet valódi katasztrófa érte. A kulturált római császárság romjaiba különböző barbár népek fészkelődtek be, akik nem sokat törődtek az irodalmi művekkel és azok olvasásával, ha más okból nem is, egyszerűen azért, mert nem tudtak se írni, se olvasni. Ezért nemcsak a könyvkereskedelem, hanem az olvasás és írás ügyessége és készsége is úgyszólván a teljes feledés homályába merült. Az írással és olvasással csupán a kolostorokban élő szerzetesek foglalkoztak. Ezek is, elsődleges vallási fanatizmusukban, eldobáltak minden pogány római és görög kéziratot és figyelmüket kizárólag a keresztény egyházi műveknek és misekönyveknek másolására fordították. Ebben az időben semmisült meg a klasszikus római és görög kéziratoknak legnagyobb része. A kéziratok nagy tömegeit szándékosan semmisítették meg és égették el, sokról pedig letisztították a régi kézírásokat, újból kisimították, hogy rájuk új szöveget írhasanak. Ebbe az időbe esnek egyúttal a könyvek mai alakjukban való készítésének első kezdetei is. Minthogy már ekkor föl volt találva a papiros rongyokból való készítésének kez-

detleges módszere is, a másolók lassan-lassan megszüntették a kéziratoknak szalagokra való lemásolását és a római „codicillusok” mintájára egyes lapokra másolták őket, megszámozták és egymás mellé rakták. Hogy az egyes lapok el ne kallódjanak és össze ne keveredjenek, vékony szalaggal az egyik oldalukon egymáshoz kötöztették azokat. Később a lemásolt kéziratokat külön födelek közé kezdték kötöztetni, hogy minél jobban megóvják a sérüléstől. Így nyerte el lassan-lassan a mai könyvalakot.

A késői középkorban Európa különböző városaiban egyetemeket alapítottak, amelyek nagy virágzásnak indultak. Ezek között főként Bolognában, Párizsban, Prágában, Krakkóban újból föléledt a könyvkereskedelem, amellyel abban az időben az úgynevezett „librarii” és „stationarii” foglalkoztak. Az előbbieket kész könyvek kölcsönadásával és árusításával, az utóbbiak ezenkívül könyvkiadással, azaz a kéziratoknak sokszorosításával és eladásával is foglalkoztak. Mint-hogy a „stationarii” főként hittudományi, vallásos és imakönyveket árusítottak, amely termékeknek az akkori időkben nagy keletjük volt, csakhamar megnyitották árusítóhelyeiket, az úgynevezett „stationes”-t, még pedig Európának minden nagyobb városában. Mint-hogy pedig a „stationarii” a könyveken kívül egyéb hasznos dolgokat és apróságokat árusítottak, a „stationes” kifejezést a nép általánossá tette minden kereskedelmi üzletre és árusítóhelyre.

Ilyen módon még a könyvnyomtatás föltalálása előtt, a XV. században, már egész Európában meg voltak vetve az igen elterjedt könyvkereskedelem szilárd alapjai.

Mégis abban az időben a könyv nem kelt el olyan könnyen, mint manapság. Minthogy a könyvek készítése hosszadalmas és nehézkes másolása útján ment végbe, érthető is, hogy az egyes könyvek igen drágák voltak. Oly drágák voltak, hogy csak a nagyon gazdag emberek és a főurak vehették meg azokat. Az akkori könyveknek áráról csak úgy lehet elképzelésünk, ha fölemlítjük, hogy például egy Anjou nevű grófnő Haimon halberstadti püspöktől megvette a „Homiliae” című könyvet, amelyért 200 darab juhot, 5 quartal búzát, 5 quartal árpát és 5 quartal zabot fizetett.

Megerősítést nyert, hogy Európában már Gutenberg előtt, azaz a XV. század előtt, már a XIII. században ismeretes volt a kéziratok mechanikai sokszorosításának módszere. Csakhogy ez a módszer is lassú, nehézkes és drága volt: a Gutenberg előtti „nyomdászok” tudniillik nem ismerték a mozgatható betűket és azok szedését, hanem úgy sokszorosították a könyveket, hogy az egész oldalnak negatívumát fába vésték és arról nyomtatták le. Ezek voltak a favésők, az úgynevezett xylographusok. Általános a vélemény, hogy a xylographiát elsőnek a Hollandiában levő Haarlem városában élő Coster tökéletesítette még a XIII. században. Ezért némelyek később azt kezdték állítani, hogy a nyomtatás, azaz a mozgatható betűk föltalá-

lója Coster, nem pedig Gutenberg. Azonban a Coster készítette könyveknek pontos megvizsgálása alapján megállapították az ezzel foglalkozó szakember-tudósok, hogy valamennyi könyve xylográfiai úton készült, nem pedig mozgatható betűk segítségével, amint az Gutenberg könyvein látható.

Magától értetődik, hogy a könyvkereskedelem igazi fölvirágzása csak a XV. században érhetette el magasabb fokát, a mai értelemben vett könyvnyomtatás feltalálása után, mert csak attól az időtől kezdve vált lehetővé a könyvek sokszorosításának praktikus, gyors és aránylag olcsó módja. És valóban már a XV. század vége felé a könyvkereskedelem Európában szinte óriási méreteket öltött. Így például abban az időben Kober, a híres nürnbergi német könyvnyomtató és könyvkereskedő nagy könyvesboltokkal rendelkezett több európai nagyobb városban, így Amszterdamban, Frankfurtban, Lipcsében és Velencében. Könyvesboltjaiban nemcsak a saját kiadású könyveket árusította, hanem más könyvnyomtatók és kiadók műveit is. Ugyancsak Kober volt az első, aki a híres frankfurti nagy könyvvásárokat alapította és megszervezte. Ezek a vásárok, a leipzig-i híres húsvéti könyvkereskedelmi vásárokkal egyetemben, úgyszintén egyéb német városok könyvvásárai nagyban mozdították elő a könyvkereskedelem fejlődését és fölvirágzását.

Egészen a XVIII. századig a könyvnyomtatás és könyvkereskedelem egy osztatlan ipart képvisel. A könyvnyomtató egyúttal kiadó és könyvkereskedő is. Időközben a XVIII. században a könyvkereskedelem kezd külön, önálló foglalkozássá fejlődni, teljesen függetlenül a könyvnyomtatástól. A vagyonosabb könyvkereskedők kezdték megvásárolni egyes művek összes példányait, vagy azokat idegen nyomdákban saját költségükön kinyomtatni. Így keletkeztek a könyvkereskedő-könyvkiadók. Mások ismét, akik kevésbé voltak tehetősek, idegen példányszámokat vettek bizományi eladásba. Ezek a mai értelemben vett könyvkereskedők.

Attól az időtől kezdve a gazdagabb könyvkereskedő-könyvkiadók azon igyekeznek, hogy az íróktól megvásárolják a szerzői jogot műveik értékesítése és terjesztése céljából. Ezeket a műveket saját költségükön nyomtatják ki és adják el vevőiknek nagy haszonnal minden egyes könyv után.

Minthogy hosszú időközön keresztül az volt szokásban, hogy a könyveket tömör és szolid kiállításban adják ki, — általában nagy, úgynevezett folio-formátumban, bőrbe kötötten — a könyvnyomtatás föltalálása ellenére is a könyvek még hosszú ideig aránylag drágák maradtak és a szélesebb, szegényebb néposztályok számára hozzáférhetetlenek voltak.

Ezt a visszasságot még csak a XIX. század elején sikerült megszüntetni. Elsőül a liverpooli angol Henry Fisher kezdte kiadni és árusítani Angliában és Amerikában az egyes nagyobb műveket olcsó, fűzött brosurákban. A könyvkiadásnak és kereskedelemnek ez a

módja szinte forradalmasította a könyvekkel való ke- reskedelmet, mert lehetővé tette, hogy a könyv gyorsan terjedjen a szegényebb néprétegek között is. Nagyot nézne manapság Aterectus, vagy más híres régi római „biblopólus”, ha valami eset folytán belépne egy mai modern könyvkereskedésbe! Mily borzasztó, de egyúttal kellemes meglepetés venne rajta erőt, ha látna a szépen szortírozott és még szob-

ben kiállított műveknek ezernyi és ezernyi kötetét! Mekkora a különbség a mai könyvkereskedő és a viaszból, papiruszból és bőrből készített kézirat- tekercsek árusítója között!

A könyvnyomtatás feltalálása és a modern könyvkeres- kedelem fejlődése nemcsak az irodalom történetében jelent külön fejezetet, hanem az emberi művelődés fogalmával is azonosítható.

Ford.: r. a.

Művészet és technika a modern könyvnyomtatóműiparban

A kézzel írott könyvekről a könyvnyomtatás útján elő- állított könyvekre való áttérés, úgy művészi mint tech- nikai szempontból, az első pillanatban magában rej- tette mindazt a nagy átalakulást, amelynek napjaink- ban szemlélői, egyszersmind szenvedői vagyunk. Ennek az átalakulásnak a kezdete nem befolyásolta ugyan nagy mértékig ennek a két hatalmas tényező- nek a törvényszerűségén felépülő formai lehetősé- geit, mindamellett a kézzel írott könyvek a kéziszajton készült könyvektől mind a két tekintetben nagy meg- különböztetést vontak maguk után. Ugyanis maga a forma, vagyis a formai fölépítés a kézzel írott köny- veknél még teljes egészében magában foglalta az őseredetű primitívséget és a művészet fogalmát ma- gában rejtő szellemi erőt, amely a papiruszon és a gyapotból készült papirosan olyan erővel érvényesült, hogy azt a további fejlődés és átalakulás a mai napig nem volt képes utólnérni. Emellett természetesen a technikai megoldások és lehetőségek is abban a szűk körben mozogtak, amelyet a művészi szempon- tok és az ebből eredő adottságok következtében a formai fölépítésnél megengedett, mert bármennyire nem szívesen, mégis kénytelenek vagyunk elismerni, hogy minden művészi alkotásban benne rejlik a sok- kal kisebb jelentőségűnek látszó technika, amely lát- szólagos alsóbbrendűsége mellett egyenértékű a mű- vészet fogalmával, annál is inkább, mert technika nélkül éppen úgy nincs művészet, mint az ilyen alko- tásoknál művészet nélkül technika.

A kézzel írott könyveknél is a formai kialakulást és fölépítést, úgy a művészi, mint a technikai alkotó erők tették tehát lehetővé, amelyek szervesen ki- egészítették egymást, hogy végeredményben a leg- nagyobb primitívségük mellett kiforrják magukból mindazt a kifejezhetetlen gyönyörködtetést és tartal- mat, amit magukban foglaltak az utókor számára.

A könyvnyomtatás föltalálásával a technika fogalma nagy mértékig megváltoztatta külső jelentőségét, bensőleg azonban benne foglaltatott mindaz, ami a kézzel írott könyveknek az utólehetetlenségét meg- adta, hiszen ebből a szempontból lényegileg csak annyiban változott meg ennek az érvényrejutása a művészetnek a legnagyobb érvényesülése mellett, hogy amíg a kézzel írott könyveknél a gondolatnak megrogzítása kifejezetten a legprimitívebb eszközök- kel, kizárólag kézzel történt, addig a szétszedhető

betűk előállításához szükséges matricák és az ebbe öntött betűk szintén nem voltak egyebek, mint ugyan- azzal a kézzel, csak más technikával előállított segéd- eszközök, melyekről a nyomtatás azonban már a mechanika fogalmát magában foglaló és azon nyugvó kéziszajton ment végbe, de a benne rejlő primitív- ségnek az érvényesülésével, amely továbbra is meg- adta a rajta készülő alkotásoknak a megközelíthet- lenségét. Amint látjuk, az akkori értelemben és az akkori adottságokat figyelembe véve, a technika a könyv előállításában külsőleg már egy olyan átalaku- lácson ment keresztül, amely hivatva lett volna a könyv- nek egész művészi értékét befolyásolni és az egész formai felépítését is megváltoztatni, hogy azonban nem ez történt, ennek kizárólag az a magyarázata, hogy a művészi szempontoknak az érvényesülését a technikai átalakulások egyáltalában nem érintették, mert még bennük rejtett az őseredetű kezdetleges- ségnek a lehellete, amely továbbra is elválaszthatat- lanul összeforrasztotta a művészetet a hozzá való tech- nikával, ami egy bizonyos mértékig ismét megadta a könyvnek az új megformáláshoz vezető utat.

Valójában ez nem is lehetett másképpen, amikor tud- juk, hogy a könyvnyomtatás föltalálása után még min- dig készültek kézzel írott könyvek is, éppen úgy, mint ahogyan az összes könyvnyomdai úton előállított könyvekbe az iniciálékát továbbra is kézzel írták. Ez a helyzet négy évszázadon keresztül megmaradt, míg végre a gyorsajtó feltalálásával és később a betűöntés és papírgyártás terén és ennek követke- ztében általában minden téren a technikai kérdések olyan nagy átalakulácson mentek keresztül, ami a pri- mitívségnek egy egészen más jelentőségét és külső megjelenését vetette felszínre, vagyis a lélektelen- séget, a művészetnek a háttérbe szorítását és érvé- nyesülhetetlenségét. Ezzel a könyv előállításában megkezdődött az a kor, amely ezen a téren túlnyomó részben kitermelte azokat a termékeket, amelyeknél a művészet érvényesülése nem lényeges, viszont azonban a technikai primitívség is egy olyan külső megjelenést nyert, amely kizárta a művészi szem- pontoknak az érvényesülését, egyben pedig lehetet- lenné tette esztétikai szempontból a könyvnek új megreformálását, minek következtében a legnagyobb értéknek, a művészetnek és az őseredetű primitívség- nek a kimúlását és megsemmisülését kellett elsen-

vedni anélkül, hogy ezek helyett az értékek helyett nemesen vett értelemben az a kor újat adott volna. De nézzük meg, hogy azt a súlyos erkölcsi kárt, amely ennek az átalakulásnak és törvényszerű fejlődési folyamatnak a kezdete révén idéztetett elő, a további fejlődésében mennyire volt képes kárpótlást adni és az ipari termelési módot a művészi és technikai szempontokkal összeegyeztetni.

Tény az, hogy ez a törvényszerű fejlődési folyamat szoros összefüggésben van az egész emberi társadalomnak a fejlődési és átalakulási folyamatával, amely a legnagyobb mértékben befolyásolta a szellemi termékeknek a kvantitatív szükségletét, ami természetesen maga után vonta ezeknek a szellemi termékeknek a kézműiparát a gyárszerű méretekben való átalakulásra s ezzel egyidőben az egész kézműipar mechanizálódására, amelynél az emberi kézimunka a lehető legkisebb jelentőségre szorítottatott le, minek következtében a technikai megoldások is átalakultak és teljesen más irányba terelődtek. Ezek a technikai kérdések és adottságok dominálják a jelenlegi könyvnyomtatóműipart, mert ezek vannak a legszorosabb összefüggésben a művészi szempontoknak az érvényesülésével, aminek anélkül kell megtörténni, hogy az ipari termelési módban olyan hátrányok jelentkezzenek, amelyek esetleg megakadályozhatják egy üzem rentabilitását.

Amilyen nagymértékű ezen a téren a mechanizálódás, olyan nagymértékű természetesen a technikai lehetőségeknek a milyenségére, ami magában rejti a művészet fogalmának csíráját és érvényesülésének a

lehetőségét. Téves volna azonban az ebbeli átalakulást kizárólag a gyorsajtó feltalálásával és a betűöntés további fejlődésével vonatkozásba hozni, mert a mechanizálódás és az ebből folyó technikai átalakulás ezektől kezdve végigvonul és magában foglalja a különböző nyomtatási processzusnak miképp való végbemenését, vagyis tégelysajtót, gyorsajtot és rotációs gépeket, továbbá szedőgépet, papírgyártást és festékelőállítást, amihez a kisebb segítőeszközöknek és anyagoknak szinte kimeríthetetlen légiója sorakozik.

Most már az a kérdés, hogy egy könyv, vagy valami más könyvnyomdai alkotásnak a megreformálásánál melyek azok az adottságok, amelyek mind magukban rejtik úgy a művészi, mint a technikai szempontoknak a teljes egységét, összhangbahozását és érvényesülését anélkül, hogy a jelenlegi gyáripari termelési módot nagy mértékben befolyásolnák és ennek következtében anyagi szempontból háttérbe lennének kénytelenek szorulni.

Az utóbbinak a figyelembevételével a kéziszedés a leghátrányosabb, de viszont ennél az eljárásnál a magasabb szempontoknak a figyelembe való vétele mellett még mindig benne rejlik a művészet érvényesülésének a legnagyobb lehetősége, mert a kéziszedés körébe tartoznak azok a művészi alkotások, amelyek a kéziszedéssel egybefoglalva maguk után vonják azokat a technikai megoldásokat, amelyek nem lépik túl a mechanizálódás kereteit. Ezeknél ugyanis a kézimunka még nagy szerephez jut, mert a mechanizált eszközöknek az alapvető megoldása egy bizo-

OSOK EGYESÜLETÉNEK NYOMDAIPARI

A LEIPZIGI KÖNYVNYOMDATULAJDON

m

ESTERISKOLÁJA

LEIPZIG

A Német Könyvnyomdászok Egyesülete, a szász szabad állam és Leipzig városközreműködésével

A tanítás 1931 március 1-én és október 1-én kezdődik

A Leipzigi Nyomdaipari Mesteriskola magasabb kiképzést nyújt az összes grafikai iparok minden ágában. A tanítás Platostrasse 8 és Wächterstrasse 11. szám alatt levő s a legmodernebb technikai és egyéb segédanyagokkal felszerelt tanintézetben történik. A tanfolyam, mely technikai, gazdasági, tudományos és ízlésfejlesztő szakokra oszlik, individuális tanterven alapul és a szaktanítók elméleti és gyakorlati előadása mellett a növendékek gyakorlati foglalkoztatásából áll. Részletes felvilágosítással a különböző szakokról, a tanítás kezdetéről, tartamáról és bevégezéséről, felvételről, tandíjról stb. a kiadott prospektus szolgál, melyet kívánatra a Mesteriskola, Leipzig C. 1. Postafiók 332. bárkinek megküld

nyos határig megengedi a hozzájuk való idomítást. Ilyen például egy kézzel szedett és ugyanarról a kézi-szedésről gyorsajton nyomtatott könyv vagy egyéb magasabbrendű alkotás, amelynél a művészi célkitűzések a legnagyobb mértékig érvényre juthatnak, a legmodernebb mechanizált eszközöknek az igénybevétele mellett is, mivel az alapelvi megoldásuk olyan, hogy a szükséghez képest némi technikai átalakulást és a szükség szerinti megváltoztatást minden zökkenő nélkül elbírnak.

Elmondhatjuk-e ugyanezt a gépen szedett szedésről, ahol az egész munkafolyamat kizárólag csak mechanikai úton megy végbe és a technikai megoldásoknál az emberi kéznek a legkisebb szerep jut s így kizárja még a lehetőségét is annak, hogy a művészi és a technikai szempontok érvényre juthassanak? Ha ez áll tiszta gépszedésre és a róla való közvetlen nyomtatásra, ami szintén gyorsajton történik, akkor mennyire állhat ez azokra az esetekre, amikor az ezekről való nyomtatás rotációs gépeken közvetve történik, azáltal, hogy a kész gépszedésről stereotípiát készítenek, tehát egy olyan munkafolyamattal, amely a gépszedés mellett még jobban háttérbe szorítja a művészi és technikai feladatoknak az összhangba hozását és érvényrejutását. Mindamellett ezzel nem az van meghatározva, hogy a legmodernebb üzemekben, amelyekben az egész munkafolyamat az ilyen mechanizálódáson nyugszik, a művészi szempontoknak az érvényrejutása teljesen lehetetlen, csupán az, hogy sokkal alacsonyabb a melegségbeli hőfokok, egészen más az intuitív erejük, mert a mechanikai

munkalebonyolítás kizárja azt a technikai megoldást, amelyet azok a művészi szempontok okvetlen megkövetelnek. Hogy egy példát hozzunk fel: a Gutenberg-korabeli betűnek a primitívsége, amely azáltal jött létre, hogy az öntése esetleg agyagba történt, mennyivel más és mennyire összhangban van az a primitívség a művészet meleg lehelletével, mint például ezzel szemben a szedőgépen a hideg ólom vagy más oknak a következtében keletkező hiányosság, esetleg a stereotipálásnál keletkező tökéletlenség?

Vagy mondjunk egy másik példát: a régi és sokat használt kézibetűknek kizárólag a sok használat, de a nyomtatási processzusnak a helyes lebonyolítása következtében egyenletesen lekopott betűkben minden benne van, ami ahhoz szükséges, hogy a művészi szempontok érvényesülését elősegítse, de ezzel szemben mennyivel más az a kopás, amely a könyvnyelvény vagy a hozzá nem értés és agyonnyomás következtében jelentkezik. Az előbbinél a papírosanyagának a figyelembevétele mellett a formai fölépítés a legremekebb eredménnyel jár, a másikinál formai fölépítésről szó sem lehet, mert az agyonnyomott és a jó betűknek a vonalai ezt lehetetlenné teszik. Az egyiknél ilyenformán mind végig benne van a művészi melegség és a sértetlen ihleti szépség, míg a másikban önkéntelenül is kiérzik a ridegség és a kegyetlen hozzá nem értés, ami mindent lerombol.

A primitívség és a technikai tökéletlenség és a modern mechanizált termelőeszközök folytán jelentkező technikai és egyéb hiányok következtében létrejövő

A Magyar Grafika
jelen számának
valamennyi kliséit

Révész és Ehrlich

cinkográfiai műintézete

(Tulajdonosok: Révész, Ehrlich és Lipscher)

Budapest VII, Dob ucca 37

készítette. Telefonszám: József 376-44

helytelenségek tehát a legszigorúbban elhatárolandók egymástól, mert az utóbbiaknak a művészet fogalmának az érvényesülése szempontjából semmi néven nevezendő közük sincsen.

Természetesen egy könyvnek vagy valami egyéb könyvnyomdai alkotásnak a magasabb szempontok szerint való érvényesülése nem kizárólag a könyvnyomdán múlik, hanem nagy mértékig a tőle távolabban álló, de végeredményben ezzel egy szerves egész képező foglalkozási ágakon, úgymint klisékészítésen, papír- és festékgyártáson stb. in, ahol a kvantitatív szükségletnek a kielégítése következtében a technikai átalakulás éppen olyan nagymértékű, mint a szószerint vett könyvnyomdai műiparnál, így természetesen a művészet fogalmának a technikával való összhangbahozása is csak olyan körülmények között jöhet létre, mint emennél. És ez érthető is, ha például összehasonlítást teszünk a kézi- és a gépszedés között, vagy a fametszet és a fotokémiai előállított klisé között, esetleg a gyorsajtó és rotációs gép között, vagy a kézzel merített és a legmodernebb, 25–30 méter hosszú gépen előállított géppapír között, esetleg a kézi festéktörök — amellyel a festékek kézi úton, házilag lettek megtörve, néha meg összeégetve — és a háromhengeres, vízhűtéssel ellátott festéktörő gépek között.

Vegyük például a klisékészítést és szemléljük meg azt a nagy átalakulást, amely a kézi fametszőtől a fotokémiáig terjed. Egy kézi úton készült fametszetnél a művészi szempontnak az érvényrejutása tagadhatatlanul benne van a fametszés technikájában, ezzel szemben azonban a gépi úton készült fametszetnél legkevésbé, de különösen a fotokémiai előállított cink- vagy egyéb klisénél, mert amíg az előbbinél a művészet abban benne rejlik és viszont addig az utóbbiaknál a művészi rajzokhoz a technikát ki kell kutatni, hogy a művészi szempontok érvényre juthassanak. És mivel ebben rejlik a művészet és technika érvényesülése lehetőségének nyitja, ezért legnehe-

zebb a modern könyvnyomdai műiparban ennek a két szempontnak az egységesítése és a művészeknek az érvényre hozása, mert a betű megrajzolásától a térélosztáson, szedésen, nyomáson, papíron, kliséen és festéken keresztül, könyveknél egészen a bekötésig ez vonul végig és csalhatatlanul jelen van és egy műnek, legyen az kicsi vagy nagy, a megformálása és fölépítése csak ezen az egységesítésen történhet, ellenkező esetben rajta marad a tájékozatlanságnak és tapogatózásnak a letörölhetetlen impresszuma.

Valójában tehát a szószerint vett modern könyvnyomdában kitermelt szellemi alkotásoknál és termékeknél az általános mechanizálódás következtében megváltoztatott technikai lehetőségeknek a révén sokkal nehezebben egységesíthető a művészi és technikai szempontoknak az érvényrejutása, mint például a szintén modern, de nem annyira mechanizált, jobban mondva nagyüzemesített közepes officinában.

A probléma tehát továbbra is annak marad s a további kialakulás nagyon kevés reményt nyújt arra, hogy a jövőben a rotatív alapelvén felépülő nyomtatási processzusnak a végbemenése mellett, amelynél a gyorsaság jut kifejezésre és ennek következtében a tömegtermelés érvényesül, ez a probléma megkönnyebbüljön, hogy a technikai megoldások egységesíthetőbbé váljanak a művészi szempontokkal, így tehát még jobban jellegzetessé fogja tenni ezeket a nagyüzemi rideg technikai tökéletesség, amelyből nem érzik ki egyéb, mint a pontosság és kiszámítottság s így a szükséges tárgyánál semmi egyebet sem nyújt az embernek, minek következtében lelkiileg kielégítetlen nyomokat hagy maga után. Szerencsére azonban ez csak egy bizonyos mértékig érvényesülhet, mert mégis vannak és lesznek olyan szellemi alkotások, amelyek nem fogják megtérni ezt a gyárított és vissza fognak kíváncskodni abba a miljöbe, ahonnan a mechanizálódás dacára a technikai megoldások minden zökkenő nélkül egységbe hozhatók lesznek a művészi szempontokkal. Laupál Antal

A tömöntés és a racionális termelés

A tömöntés a nyomdaipar segédeszközei között igen fontos szerepet tölt be. Kérdés azonban, hogy a mai termelési viszonyok között meg tud-e felelni teljesen a racionális termelés követelményeinek?

Ennek a kérdésnek a feltevésére az készített benünket, hogy egyes üzemekben olyan természetű munkákhoz is igénybe veszik, amelyeknek bármilyen szempontból való kifogástalan elkészítése, a tömöntés igénybevétele folytán, kétségessé válik. És éppen azért, mert a gyakorlati életben azt tapasztaljuk, hogy ezt a máskülönben nagyon hasznos segédeszközt sok esetben tévesen veszik igénybe, szükséges, hogy megtegyük észrevételeinket és ezáltal esetleg megakadályozzuk a racionális munkamenetnek megzavarását.

Azt azonban szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a tömöntés, mint ilyen, legelső sorban a lapok előállít-

tásánál válik nélkülözhetelenné és itt is természetesen a rotációs gépeken készülő lapoknál. Gyorsajtóknál csak a későbbi időben vették figyelembe a tömöntés előnyeit, azután lassanként szinte nélkülözhetelenné vált ezen a téren is.

Azt szintén meg kell állapítani, hogy a tömöntésnek kétségtelen előnyei mellett, nagy hátrányai is vannak, amelyek nem kerülhetik el a figyelmünket. Így különösen a betűanyag szempontjából hátrányos a tömöntés ott, ahol a matricákat kalanderezik, mert ennél az eljárásnál sok betű megy tönkre. Ezért, ha egyik-másik nyomdában, egyes munkáknál — a nagyobb példányszám miatt — kizárólag a betűt akarják megkímélni, a tömöntéssel ott éppen az ellenkezőjét érik el, mert a kalanderezés romboló hatása sokkal nagyobb mérvű, mint több ezer nyomásé.

Éppen így helytelen a gépnek racionális kihasználása

szempontjából olyan munkákat is tömöntetni, amelyek finom famentes- és kemény papirosra lesznek nyomtatva, mert ezeken a papirosokon tömöntvényből a leggondosabb egyengetéssel sem lehet teljesen kifogástalan nyomáseredményt elérni. A kemény papír különben is erősebb nyomást követel, így természetesen ez a lemezeken is nyomot hagy maga után.

Legnagyobb hátránya azonban az egyengetés tartamának meghosszabbodása. A gépnek sok esetben órák hosszat kell állni, különösen akkor, ha táblázatos lemezeknek egyengetéséről van szó, mert tudnivaló dolog, hogy ezek hajszálpontos kidolgozást követelnek, máskülönben beáll a gyűrődés, amit semmilyenképpen sem tudunk eltüntetni, mint a pontos és lelkiismeretes egyengetéssel. Csak ha ez megvan és ennek dacára gyűrődik a papiros, segíthetünk a bajon eredményesen másúton is.

Nem képezheti vita tárgyát az sem, hogy ezt a segéd-
eszközt használhatjuk-e például a rendes munkamenet megakasztása nélkül, könyvek előállításánál?

Azt hisszük, hogy nem, sőt ha van abszurdum, akkor ez az. Ha tudunk vétkezni az esztétika, művészet, technika, jó ízlés és végül a racionális termelési mód ellen, akkor itt vétkezünk. És miért? Azért, mert sem minőség, sem pedig mennyiség dolgában az elért eredménnyel nincs arányban az a rengeteg időpazarlás és fáradságos munka, amit — ne mondjunk sokat, — csak egy 16 oldalas tömöntvény-formánál kell eltölteni, illetve vesztegetni. Ez különösen vonatkozik az olyan üzemekre, ahol több géprendszer van, mert ilyen esetben nem egy, hanem két, esetleg három gép áll és annak a személyzete. Ezt pedig igazán nem lehet még a legjobb akarat mellett sem nevezni racionális termelésnek, különösen akkor, ha a nagy időveszte-

géggel beigazított formával csak kisebb példányszám lesz nyomtatva és az több ívből áll.

Emellett véglegesen meg lehet állapítani, hogy a tömöntés maradandó értékű nyomtatványoknál nem jöhet számításba, hanem csak olyanoknál, mint például városi, közigazgatási, menetjegy és ezekhez hasonló dolgoknál. Végül pedig a mesterszedés terén is lehet nagy hasznát venni, de itt is csak inkább anyagpótlási céllal.

Természetesen más a helyzet az olyan üzemekben, ahol nagy a géppark, mert ott egy-két gépnek a lefoglalása nem jelent olyan nagy hátrányt. De a kisebb üzemekben, ahol kis gépparkkal sok és vegyes munkát kell elvégezni, egyenesen kárára van annak az üzemnek, mivel világos, hogy egy nagyobb méretű tömöntvénynek a beigazítása hosszabb időre lefoglalja a gépmestert.

Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy itt abból a föltevésből indulunk ki, hogy a lemezek a lehető legjobban sikerülnek, egész terjedelmükben egyforma vastagok, a betűk és léniák képe nem szakadozott, vagy nem homorú és hogy a lemezt vastalpakról nyomtatjuk, mert fatalpról hasonlíthatatlanul hosszadalmasabb az egész munkamenet és simább nyomásnál inkább ki vagyunk téve olyan kellemetlenségeknek, mint például gyűrődésnek, vagy nagy példányszám nyomtatásánál az egyenetlen lemezkopásnak.

Mindezeket figyelembevéve, nagyon helyes alaposan fontolóra venni, ha valamit le akarunk öntetni, hogy vajjon nem-e lesz drágább az az öntvény, mint a többszörös szedés. Mérlégelendő ez különben a szedőgépekkel ellátott üzemekben, ahol a kompressz-szedésnek árkalkulálása kedvezőbb.

L. A.

LUTZ EDE ÉS TÁRSA

LAKK- ÉS FESTÉKGYÁR RT
BUDAPEST VII, ÖRNAGY U.4
ELSŐRANGÚ MINŐSÉGŰ
KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI

FESTÉKEK

SÁRGA MÁRKÁJÚ

MÄSERLEMEZEK

Mäser közismert és nálunk is kedveltségnek örvendő alnyomat-lemezeit hosszú, fáradságos kísérletek után ismét a régi jó, kifogástalan minőségben állítják elő. E kísérletek eredményét: az új sárga márkájú Mäser-lemezeket a szakemberek örömmel üdvözlik és használják

Kérjen ingyen mintát és árajánlatot

GRAPHISCHE FACHZENTRALE
G.M.B.H. LEIPZIG C.1

VILÁGOSSÁG

KÖNYVNYOMDA RT

BUDAPEST VIII, CONTI UCCA 4
TELEFÓNSZÁM: JÓZSEF 310-16

VILÁGOSSÁG
KÖNYV-
NYOMDA RT

TELEFÓN: JÓZSEF 310-16

BUDAPEST VIII, CONTI UCCA 4. SZ.

Gyakorlati szedéspéldák ólommetszéssel a Világosság-nyomda munkáiból.
Tervezte: Dukai Károly. Nyomta: Bauer Henrik.

**VILÁGOSSÁG
KÖNYVNYOMDA
RT, BUDAPEST
CONTI UCCA 4.
TELEFÓNSZÁM
JÓZSEF 310-16**

**KÉSZÍT MODERN
NYOMTATVÁNYO-
KAT A LEGEGY-
SZERŰBB ÉS A
LEGDÍSZESEBB
KIÁLLÍTÁSBAN**

Gyakorlati szedéspélda ólommetéssel a Világosság-nyomda munkáiból.
Tervezte: Dukai Károly. Nyomta: Bauer Henrik.

MEGHÍVÓ

Gyakorlati szerzőpéldák ólomtípusokkal a Világosság-nyomda munkáiból.
Tervezte: Dukai Károly. Nyomta: Bauer Henrik.

NYIGRI
IMRE

MEGCSÚFOLT APOSTOLOK

Gyakorlati szedéspélda ólomtípusú szöveggel a Világosság-nyomda munkáiból.
Tervezte: Dukai Károly. Nyomta: Bauer Henrik.

Uhertype fényszedőgép – az új vaskolléga

A betűszedés ősananyagának: az ólombetűnek kiküszöbölése a könyvnyomtató technikából

A közelmúlt hetekben a napisajtó adta hírül Uher Ödön magyar konstruktőr szenzációs találmányának, az Uhertype fényszedőgépnek a megvalósulását. Bizonyos magyar szakmai körökben ez a közlés nem hatott a szenzáció erejével, mert az új vakolléga készülésétől tudomással bírtak és első modelljeinek elkészülte már régóta esedékes volt. A találmány értékesítésére már korábban megalakult az Uhertype-társaság, amelynek megbízásából a Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg AG augsburgi gyára az első szériát már megépítette és azt a szakembereknek be is mutatta.

Az új vaskolléga a vizsgát — hír szerint — fényesen kiállotta s ennek folyamányaként most járják a szak-szerű ismertetések a világ szaksajtóját. Az alábbiakban Kari Albert tanár, osztrák kormánytanácsos leírása nyomán mi is tájékoztatjuk olvasóinkat az új csodagép mibenlétéről, de meg kell jegyeznünk, hogy ez az ismertetés természetesen nem lehet tökéletes, s noha az új fényszedőgép és tartozékainak ábráját, Albert professzor szívességéből, módunkban van reprodukálni, a gép működésének tökéletes megértését szolgáló részletrajzokkal ezidőszent még nem szolgálhatunk és a találmány megítélésénél csupán a fentemlített leírásra és az ebből le-szűrhető következtetésekre vagyunk utalva.

A fényszedőgép problémája

nem új keletű, a technikusokat és mechanikusokat immár évtizedek óta foglalkoztatja annak az elgondolásnak a megoldása: miként volna lehetséges a közismert — ólombetűket vagy sorokat előállító — szedőgépeket fotomechanikai szedőgéppel helyettesíteni, s az ólomanyagot és ennek megmunkálásából származó szövegsorokat a gépszedéses munkából teljesen kikapcsolni?

Ez a törekvés a könyvnyomtatók körében — már ahol ismert volt — nem okozott túlságos izgalmat és nem is bírt eleinte jelentőséggel mindaddig, míg a szövegnyomtatás, tehát a könyv- és újságelőkészítés, a könyvnyomtatás (vagyis a magasnyomtatású technika) kizárólagos monopóliuma volt.

Fokozott jelentőségre tett szert azonban abban a percben, amelyben megállapítható volt a mély- és offsettechnika energikus betörése a könyvnyomtatás területére.

Ez kézenfekvő is volt, mert amíg csak az volt a céljuk a konstruktőröknek, hogy olyan gépet teremtsenek, amelyen szövegsokszorosításra alkalmas formát fotomechanikai úton állítsák elő s ezzel az ólomanyagot kiküszöböljék, addig a nyomdász nem nagyon érdekelte a dolog, mert tisztában volt azzal, hogy könyveket és méginkább újságokat litográfiai vagy ehhez hasonló úton előállítani nem rentábilis termelés.

A mélynyomás tökéletesítése az 1910-es évek elején, nemkülönben az offsetnyomás feltalálása és a gya-

korlatba vezetése egyszerűbben változtatott a helyzetben, mert ennek a két különböző nyomtatótechnikának követelményei sürgősen megoldandó kérdéssé avatták a fényszedés problémáját, hogy a könyvnyomdai szedés igénybevételenek teljes kikapcsolása e technikák köréből lehetővé váljék.

Habár köztudomású, mégis meg kell említenem, hogy akár mélynyomás, akár offseteljárás útján akarunk szövegnyomást produkálni: a sorszedést nem nélkülözhetjük. Az ezen eljárások útján sokszorosítani akart könyvet vagy újságot épügy ki kell szednünk és betördeltetnünk, mintha azt magasnyomású technikával, gyorsajton vagy körforgógépen akarnók ki-nyomtatni. Az elkészült szedést, a kész oldalakat be kell emeltetnünk gépeinkbe, szokás szerint egyengetni és a szükséghez képest egy vagy több — de mindenesetre igen picinyke számú — levonatot készíteni róluk; az offset részére e levonatok átnyomó-festékkel átnyomásra alkalmas papírra, a mélynyomás részére pedig teljesen átlátszó (cellophan) papírra készülnek, amelyeket ez utóbbi esetben még be is kellett bronzolni, hogy fotomechanikai átmásolás céljaira alkalmasak legyenek. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy ez az előkészítő jellegű munkálat a szöveges sajtóterméknek mély- vagy offsetnyomás útján való sokszorosítását körülményessé teszi és túlságosan megdrágítja, minek folyamányaként természetes az a törekvés, hogy olyan szöveg elő-állítási mód kreáltassék, amely a könyvnyomdai szedéselőállítását teljesen pótolja és a mélynyomás és offsetnyomás kalkulációs alapjait egy igen jelenté-keny tehertől mentesíti.

Ez a törekvés nyomban jelentkezett, amint a mélynyomástechnikában megalkották a festéklevonópenge (rakli) problémáját, amely ezt az eljárást rotációs-nyomásra tette alkalmassá, tehát számolni lehetett újságoknak mélynyomás útján való előállításával is. Emlékezzünk csak vissza Mertens tanár szenzációs találmányára, a mélynyomtatás tökéletesítésére, melynek bemutatását éppen napilapillusztrálás alakjában tárta a világ szeméi elé.

Azt hiszem, nem járok messze az igazságtól, ha azt állítom, hogy az újságillusztrálás problémáját a mélynyomtatás vetette felszínre. De Mertens találmányának felbukkanása idején ez az eljárás csak illusztrációk reprodukálására volt alkalmas, szövegnek ezen az úton lehető nyomtatására akkor még komolyan nem gondoltak. És éppen ezért egyes külföldi lapok kombinált nyomással készültek: az illusztrációkat mélynyomó, a szöveget közönséges rotációs nyomtatta.

A napilapok illusztrálásának kérdése véglegesen ma sem talált megnyugtató megoldást, hacsak ennek nem tekintjük a mi Pesti Hírlapunk módszerét, amely tudvalevőleg a napi aktuális képeket külön mellékletben, mélynyomás útján nyomtatja, amivel iskola-példával szolgált a fejlettebb külföldi nyomdaiparok-nak is.

Ez a probléma nagy mértékben siettetette a fényszedő-

gép kérdésének radikális és tökéletes megoldását. A Magyar Grafikában, 5—6 esztendővel ezelőtt, részletesen beszámoltam két angol fényszedőgép-találmányról: a Hunter- és a Robertson-féle fényszedőgépekről, amelyeket akkoriban már annyira tökéleteseknek ítélték, hogy pl. W. Gamble, a nyomtatástechnika egyik világszerte elismert szaktekinétele megkockáztatta a jóslatot, hogy öt esztendő múltával ezek az új vaskollégák uralni fogják a szedőelőállítás területeit. Ez azonban nem következett be és nem is szükséges kutatnunk, mi okból maradt el ezeknek a fényszedőgépeknek várt térfoglalása, nyilvánvaló, hogy a gyakorlat nem igazolta a hozzájuk fűzött várakozásokat, máskülönb en elterjedésüknek semmi sem állhatta volna útját.

A fényszedőgép speciálisan a mélynyomótechnikához alkalmazkodik, mert hiszen ez is fotomechanikai eljárást igényel a forma létrehozásánál. Az offsetnyomásonál is lehetséges a fényszedőgép alkalmazásának gondolata, de e célra már inkább megfelelt a Typar írószedőgép, amelyet annak idején szintén volt alkalmam lapunk hasábjain ismertetni és amelynek lényege az, hogy a lebillentyűzött sorokat, azon nyomban, átnyomópapírra nyomtatja le, hogy erről a cinklemezre átnyomható legyen. A gyakorlat azonban, úgy látszik, ennek a géptípusnak is útját állta, mert ez sem terjedt el, tudomásom szerint összesen 3—4 darab van működésben és a szabadalom birtoklására alakult társaság az elmúlt évben felszámolását határozta el. Tehát a találmány és tulajdonosa is csődöt mondott.

Ha már most tudjuk, hogy úgy a Hunter-, mint a Robertson-féle fényszedőgépeknél, nemkülönb en a Typar írószedőgépnél is a tulajdonképpeni technikai problémát — az ólomanyag szövegszedés kiküszöbölését — sikerült megoldani, de ezek ellenére sem tudtak gyakorlati alkalmazásban érvényesülni, önként felvetődik a kérdés:

valójában milyennek kell lennie az ideális fényszedőgépnek?

Erre a kérdésre pontosan körvonalazott választ ad Bär úr, a fényszedőgép-kérdés egyik legjobb szakértője, aki a következő követelményeket állítja fel a fényszedőgéppel szemben:

Egy ideális fényszedőgép konstruálásánál a „betűt betű után fotografálni” alapelvéből kell kiindulni és a gépnek olyan működtetési gyorsaságot biztosítani, amely a mai szedőgépek teljesítményénél semmi esetre sem alacsonyabb. Teljesen automatikusan kell működnie. Kisebb hibáknak azonnali korrigálását lehetővé kell tennie. Minden betűt mikrometrikus értelemben pontosan a helyére kell továbbítani és az egy-egy sorban „szedett” betűknek, kivétel nélkül, hajszálpontossággal vonalban kell állaniok, még akkor is, ha egyazon sorban többféle nagyságú betűt sorakoztatunk fel. A sorok ritkítása automatikusan legyen megállapítható és minden külön beavatkozás nélkül minden sor után ismétlődjék, épúgy, mint a rendes szedőgépeken, amelyeknél a kisebb fokozatú sorok ritkítását a sortörzs vastagságának növelésével biztosítjuk. Ezt a ritkítást, helyesebben a sorok törzsének változtatását egyszerű kézmozdulattal lehes-

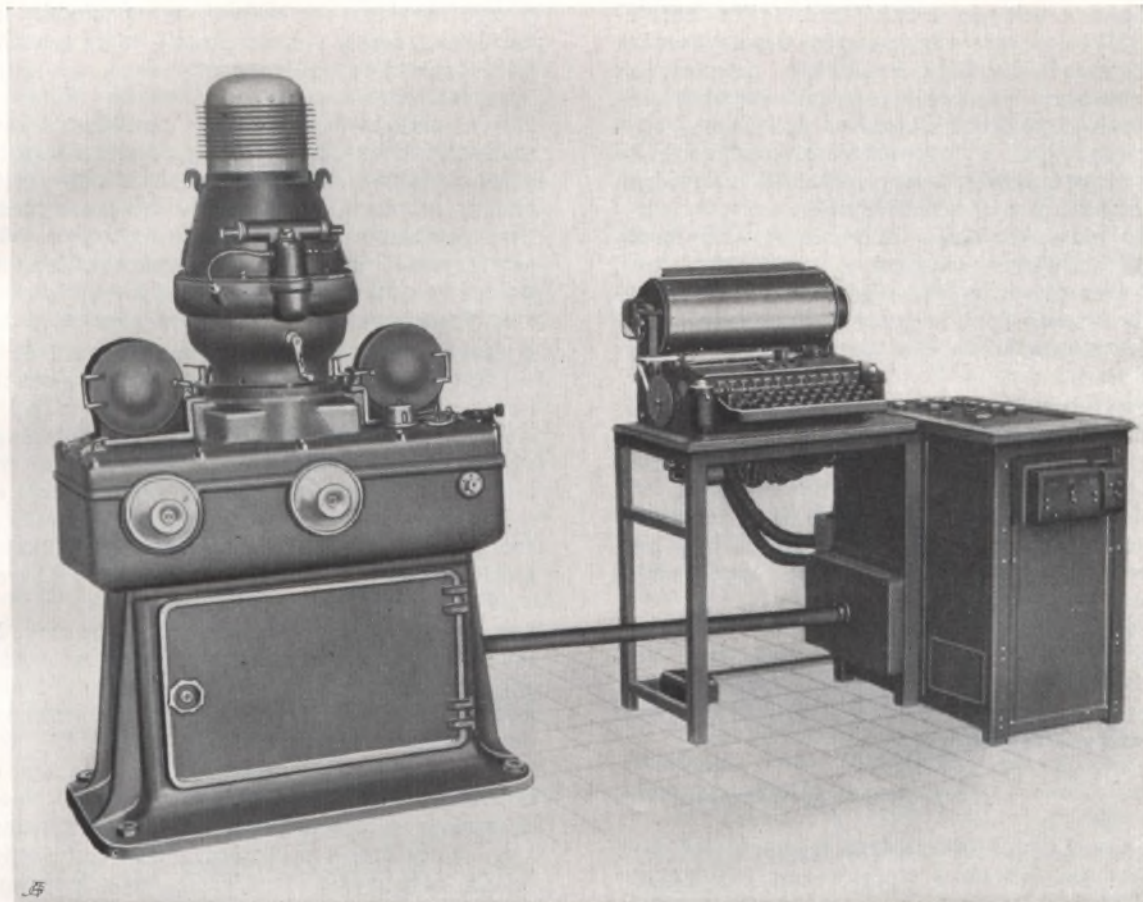
sen tetszés szerint megváltoztatni. A sorok kizárása automatikusan történjen, vagyis a gép mechanizmusának (tehát nem a szedőnek) kell tudnia, hogy az egyes szavak közzé milyen kizárás helyezendő, hogy a sor teljes legyen. A gépnek ismernie kell az egyes betűk vastagsági kiterjedését, tudnia kell, hogy egyes írásjelek elé spáciumot kell „szednie”. Ismernie és ellenőriznie kell a sorba férő betűk és szavak számát, kiterjedését, hogy a kizárást pontosan megállapíthassa. Szóval a gépnek sok minden olyanhoz kell értenie, amit ma emberek agya végez el és mechanizmusát s annak működését önmagának is ellenőriznie kell, mielőtt a betűk fotográfiailag rögzítenének. Lehetővé kell tennie a hibás billentyűzés okozta hibák félautomatikus korrigálását, a hibás betűk kicserélését. Lehetővé kell tennie egész sorozatok alkalmazhatóságát, azok könnyű és automatikus változtatását, sőt a betűfokozatoknak változtatása nagyítás vagy kicsinyítés útján, lehetséges kell hogy legyen, s legfőbbként arra kell törekedni, hogy egyetlen alapbetűből nagyítás, illetve kicsinyítés által az összes betűfokozatok, peritől akár 2—4 ciceróig is rendelkezésünkre álljanak. Emellett az egyes sorok „leszedése” után nyomban meg lehessen kezdenünk a második sor szedését, az egyik sor „leszedése” után a másik sor billentyűzésével ne kelljen várni a billentyűző szedőnek, aki a betűsor végét egy külön billentyűvel jeleznél, hogy a gép a sorkizárást és az új sor helyének előkészítését automatikusan elvégezhesse. A szedő munkáját csak akkor szakíthassa félbe, ha valamilyen jel figyelmezteti, hogy a fényérzékeny filmtekercs a végét járja és ki kell cserélnie. A fényérzékeny filmtekercs nappali világításnál is cserélhető legyen.

Ezek volnának azok a követelmények, amiket Bär úr egy jól használható fényszedőgéptől vár, mert úgy véli, hogy csak ilyen, ennyire mindentudó gépnek lehet gyakorlati értéke és lehetősége a széleskörű alkalmazásra.

Mit valósított meg mindebből Uher Ödön Uhertype-ja?

Albert tanár most megjelent ismertetésében elmondja, hogy 1926-ban a Walker Engraving Corporation, new-yorki cég felkérésére vállalkozott véleményt mondani Uher Ödön találmányáról és ismerve Bär fenti követelményeit: igen vegyes érzelmekkel kereste fel a budapesti feltalálót, aki saját bevallása szerint nem nyomdász, még csak nem is okleveles mérnök, hanem egyszerűen konstruktor. Albert tanárnak hosszasan elmagyarázta elgondolását, mutatott részletrajzokat és kisebb gépalkatrészeket, de mindezek ellenére csak nehezen tudta Albert a reális értékeket megkülönböztetni a fantáziától. Annyit azonban ő is elismert, hogy Uher Ödön elgondolása zseniális. Végleges véleményét azonban az első modellgép bemutatásáig felfüggesztette.

1930 végén ez is bekövetkezett: az első gépek működnek és a M. A. N. augsburgi üzemében már be is mutatták Európa legkiválóbb szakértőinek, akik megállapíthatták, hogy bár a bemutatott gép az első modell, mégis kifogástalanul működik, Uher munkatársa, egy nem szakképzett gépszedő, a meghívottak szemeláttára körülbelül 4000 betűt szedett órán-

1. ábra. Ifj. Uher Ödön Uhertype fényszedőgépek billentyűző és egyes sorokat fotografáló gépei

ként és az előállított „szedés” a legkényesebb részletekben is tökéletesen kifogástalan volt.

Elsősorban meg kell állapítani, hogy az Uhertype fényszedőgép valójában sorszedőgép, amelynek teljesítménye a Linotype-típusokéval egyenértékű és a legfőbb munkafázisaiban teljesen automatikusan működik. Bár egyik legfontosabb követelménye, hogy a fényszedőgép betűt betű után „szedjen”, illetve fotografáljon, Uher találmányánál sem teljesült teljes mértékben, mert az Uhertype sorszedőgépek alapelvein nyugszik.

Ezzel szemben nagyjából megfelel Bár egyéb követelményeinek.

Maga a fényképezési folyamat az Uhertype-nál két egymástól látszólag független, mégis egymásból folyó részletben megy végbe.

Az első processzus az egyes sorok fotografálása egy keskeny filmszalagra; a második ezeknek a filmfotográfiai soroknak oldalakká alakítása, vagyis tördelése.

Az Uhertype fényszedőgép lényegében egy automatikus írógép, melynek billentyűzetével egy fényérzékeny filmfóliára, fotomechanikai úton, sorokat „szedhetünk”. A gép működési módja azonos az ismert szedőgépekével, amennyiben a szedő a repro-

dukálódó szöveget épügy lebillentyűzi, mint más közönséges szedőgépeken. Az egyes betűk közötti beosztást, a szóközöket, valamint a nyomban, szedés közben észrevett hibák korrigálását a gép automatikusan végzi el és lehetővé teszi egy kb. 8000 betűnyi óránkénti teljesítményt.

Az Uhertype esetében **sorszedő-mechanizmust** kellett konstruálni, hogy teljesen racionális sorszedési munka biztosítható, továbbá, hogy az utólagos korrekciók is könnyű módon eszközölhetők legyenek és a tördelés a legszélesebb mederben lehetővé tételük.

A gép jellegzetessége, hogy a lekopogtatott sorok a keskeny filmen — egy automatikusan végzett lyukasztással elválasztva — egymás után következnek, ami azután lehetővé teszi a hibás soroknak újonnan leszedett sorokkal való egyszerű kicserélését, épügy, mint ahogy az a mai gépszedéskorrigálásnál történik. Ez a módszer egyébként biztosítja, hogy ez a korrigálás a legkisebb anyagvesztés nélkül lebonnyolítható.

Egy további jellegzetessége az Uhertype-nak, hogy csak egyetlenegy nagyságú betűvel, illetve matricával dolgozik, ami azonban nem zárja ki azt, hogy a betűfajták, a különféle matricák alkalmazása révén, korlátlanul szaporíthatassanak.

A mettőrgép a szedőgép munkájának teljes befejezésére szolgál, s a már megkorrigált egyes sorokat oszlopokká, vagyis hasábokká alakítja, amennyiben a keskeny szalagra fotografált, egymás végében következő sorokat egy újabb sorszélességű filmre, egymás alá fotografálja. E fotográfiai eljárás során a standard-nagyságú betűk tetszés szerinti nagyságúakra nagyíthatók, avagy kisebbíthetők.

A mettőrgép eme termékei — a hasábok — a **tördelés** anyagául szolgálnak; ezekből a hasábokból fotomontázszerű munkával alakíthatjuk ki a kívánt nagyságú oldalakat, ami époly egyszerű és könnyű, mint a rendes gépszedés tördelése, vagy talán még egyszerűbb.

Az Uhertype tehát elsősorban folyószedés előállítására szolgál. A k c i d e n s m u n k á k n a k kifogástalan gépszédéses előállítása a mai szedőgépekkel meglehetősen körülményes s ennél fogva drága. Az Uhertype azonban ennek a problémának a megoldását is lehetővé teszi, mert az a feltaláló szerint bármilyen nemesebb mesterszedés körébe vágó munka kivitelezésére is alkalmas lesz.

Ezek az Uhertype fényszedőgép képességei a feltaláló és a találmányt felülvizsgáló szakemberek szerint. Hogy az ezekhez fűzött remények milyen mérvben válnak be a gyakorlatban, az a jövő titka. Most azonban lássuk közelebbről

az új csodagép működését.

Első (1) ábránkon láthatjuk a teljes szedő-fényképező mechanizmust. Ez az ábra a legelső modellről készült és Albert tanár megállapítása szerint némileg eltér a M. A. N. gépgyárban most épült széria gépeitől. Ez utóbbiak valamivel egyszerűbbek. A 2. és 3. ábrák a mettőrgépet mutatják be. Kár, hogy e három ábrán nem láthatjuk tisztán a tulajdonképpeni aprólékosabb mechanizmust, ami a leírás megértését — Albert tanár úr szerint is — meglehetősen megnehezíti. A részletrajzok azonban ezidő szerint még nem mutathatók be a nyilvánosságnak.

A fényszedőgép

három részletből álló mechanizmus. Az első az írógép, vagyis a billentyűzet, a második a spacionáló, helyesebben a betűközöket szabályozó gépezet, a harmadik pedig a betűjelvetítő (projektor).

A billentyűzet — lényegében azonos a mostani szedőgépekével — előkészítő és gyűjtő tevékenységet idéz elő s ennek megfelelően az előzetes korrektúrát is lehetővé teszi. A betűjegyek ezek szerint előre állapíthatnak meg, amennyiben az egyes billentyűk érintésére egy-egy acélgolyócska kerül a kívánt betűjegy helyére. A hibásan rossz helyre került acélgolyócska azonnal megfelelő helyre áthelyezhető, ha a hibát észre vesszük, ami annál könnyebb, mert a billentyűzéssel egyidejűleg egy második írómechanizmus is működésben van, amely a lebillentyűzött sort le is írja, úgyhogy a szedőnek állandóan a szemé előtt van az imént leszedett sor szövege.

A spacionalizáló mechanizmus akkor kezd működni, amikor a szedő már a következő sor billentyűzésébe kezd, amikor is a sorbaszedett acélgolyócskák egy

mozgó szalag segítségével a spacionáló-készülékbe kerülnek, amely ekkor kezdi meg a szavak egyes betűközeinek szabályozását.

Egy csatlakozó csúsztató-pálya, a kívánt helyzetbe állítva, közvetíti az összes csatlakozó mozgásokat, számszerint nyolcfélet, melyek összhangban vannak a spacionálórendszer nyolc kizárásának vastagságával, amiket mindenféle nagyságú betűre alkalmazhatunk. (Itt nyomban meg kell jegyezni, hogy a M. A. N.-nál most készülő gépeken ez a spacionáló-szerkezet alaposan leegyszerűsített, dacára annak, hogy az első megoldás is kifogástalanul dolgozott.)

A sorszélesség megállapítása. A szedői és a későbbi mettőri munka összhangzatossága érdekében a kéziratot a mettőrnél megfelelő utasításokkal kell ellátni. Elsősorban meg kell állapítania, milyen szélességre szedendő a sor és milyen betűfajtaból. Ezt az instrukciót azonban meg kell előznie egy átszámítási műveletnek, amihez a gép típusaihoz való táblázatok szolgálnak alapul. Erre azért van szükség, mert a szedőmechanizmus segítségével egészen más szélességű sorokat szedünk, mint amilyeneket a nyomtatásban reprodukálni akarunk. Emlékeztetek arra, hogy a szedőmechanizmus segítségével leszedett s a későbbiek során keskeny filmre fényképezett sort a mettőrgépen tetszés szerinti nagyságúra nagyíthatunk, illetve kicsinyíthetünk.

A sorszélesség megállapítása a gépen egy milliméter-beosztással bíró kézikérékkel történik, amelynek működésével a sorszélességet automatikusan szabjuk meg. A sor szedése közben, a befejezés előtt, csengőjelzés figyelmezteti a szedőt, hogy a sorba már csak legfeljebb 8 betűt billentyűzhet, tehát a szöveget meg kell szakítania.

A szavak vagy sorok ritkítására 3-féle spácium áll rendelkezésre, amelyeket az eddigi szedőgépeken szokásos billentyűzéssel lehet a betűk között szedni. A feltüntetés céljára egyes szavak vagy egész sorok aláhúzását is alkalmazhatjuk, ami viszont a táblázatos szedésnek is alapját képezi.

A harmadik munkamenet a tulajdonképpeni fényszedés.

Mialatt a szedő egy újabb sor szedéséhez lát, illetve az acélgolyócskák sorjázását megkezd, végbemegy a megelőző sor kizárása és az első sor fényképezése, helyesebben a fényszédése.

Ezek szerint a szedőmechanizmusban egyszerre, egy időben, három sor van munkában.

A fényszedés munkafolyamata úgy megy végbe, hogy a sor betűinek megfelelő acélgolyócskák által működésbe kerülő betűjelvetítő (projektor) közbenjöttével, az egyes betűk képét egymásutáni sorrendben, egy keskeny filmszalagra vetítjük és exponáljuk. Ez a keskeny, fényérzékeny filmszalag mindenik betűjelnél a betűköznek (vagy szóköznek) megfelelő mértékben tovább csúszik. Feltéve, hogy a sor előzőleg már korrigáltatott, itt már hibák, betűfelcserélések nem történhetnek.

Most időszerű volna a projektorról, a vetítőről is szólni, de ezt hagyjuk későbbre, most fejezzük be a gép funkciójának vázolását.

Az acélgolyócskák különböző elektromossági kapcsó-

lások és ennek folyamánként létrejövő vetítés, exponálás és előhívás előidézése után tulajdonképeni feladatukat befejezték és a gyűjtő- meg elosztó-csatornákon át ismét helyükre kerülnek, hogy az újabb felhasználásra rendelkezésre álljanak. Ez a munkafolyamat a legnagyobb mértékben biztosítja a megszakítás nélküli, folyamatos billentyűzést, illetve az üzembiztos termelést.

A fentebb vázoltan lezsedett és fényképezett sor, most már fényzedés egységes standard-nagyságú betűkben állíttatik elő, teljesen függetlenül attól, hogy a nyomtatásban ugyanezt a szöveget milyen nagyságú betűk alakjában kívánják reprodukálni. Ismételten hangsúlyozzuk azonban, hogy a betűfajta dolgában a legnagyobb változatosságot érhetjük el a betűjelvetítő (projektor) elmés megoldása következtében. A keskeny filmszalag, a fentebb említett exponálás után, automatikusan tovább gombolyodik, egy zárt tartóba kerül, ahonnan szinte hihetetlenül rövid idő alatt ismét kikerül előhívott, fixált és szárított állapotban, szóval teljesen készen arra, hogy a mettőrgépén végbemenendő nagyító-, vagy kicsinyítő- és tördelőmunka céljára alapul szolgáljon.

Mielőtt azonban a mettőrgép munkájára térnénk át — ez egészen különálló lévén a szedőgép működésétől — térjünk vissza a projektor, azaz a betűjelvetítő részletesebb ismertetésére.

A betűjelvetítő — a projektor

— az Uhertype egyik legfontosabb alkatrésze. A projektor valójában egy henger alakú üvegmatrica, melynek belső oldalán, egymástól egyforma távolságra, felsorakozva láthatók az összes, a szedésnél nélkülözhetetlen betűk és jelek, számok stb. Természetesen a legpontosabb betűvonalban állanak. Ezeket az üvegmatricákat, üveghengereket negatív és diapozitív alakban készítik, aszerint, hogy milyen célra szolgálnak. (Tudni kell, hogy a mélynyomás és az offset-eljárás céljaira más kivitelű negatív szükséges.)

Ennek az üvegmatricahengernek pontos tengelyvonalaiban egy kicsiny üvegprizma emelkedik ki, a háborús világból jól ismert periszkóphoz hasonlóan. Ez a periszkóp a gépezet belsejéből áramló konstrukcionális irányításnak megfelelően, az üvegmatricahenger betűjelei elé kerül, amikor is a henger belsejében egy különösen erős, átható fénysugár villan fel a vetítendő betűjel mögött, amelyet az üveghenger tengelyében álló objektív kellőközépen át vetít rá a közben előrecsúszott fényérzékeny filmszalagra, amely ilyenképpen megvilágítást nyer, vagyis a betű fényképezése végbemege. Nem kell különösebben hangsúlyoznunk, hogy ez a művelet rendkívül gyorsan és mikrometrikus pontossággal megy végbe.

E fényzedésnek ez a munkamenete elég egyszerűnek látszik, mint minden jó eszme, de csak akkor, ha tökéletes megoldást nyert. Ha a leírásból lelki szemeink elé tudjuk képzelni ezt a munkafolyamatot, úgy könnyen rájöhettünk arra, hogy ennél mindössze kétféle mozgásról lehet szó. Az egyik a prizma (periszkóp) fordulása saját tengelye körül a betűjel felé, a másik a filmszalag továbbgombolyodása egy betűszélességnyi mértékben. Ez a kétféle mozgás elképzelése világossá teszi, hogy itt olyan elmés kon-

strukcióról van szó, amely az aránylag csekély mechanikai igénybevétel és megterhelés következtében csendesen, nyugodtan és ennek folyamánként abszolút optikai pontossággal és biztonsággal dolgozik. Az üvegmatricahengeren 13 egymásfelett fekvő betűjelsor van, egyenként 90 betűjellel. Tizenkét sor különböző karakterű betűsorozatokat mutat, a tizenharmadikban pedig különböző különleges jeleket és díszítőelemeket. Ennek megfelelően a betűfajta keverése e gépnél szinte elképzelhetetlenül könnyű és nagy változatosságot enged meg, amennyiben egy kar működésbehozásával a szedőnek módjában van az üveghenger süllyeszteni vagy emelni, akár csak egy szó más jellegű betűből való vetíthetése céljából. Az üveghenger egyébként ugyancsak könnyen cserélhető ki, ami nagy mértékben emeli a betűváltás lehetőségét.

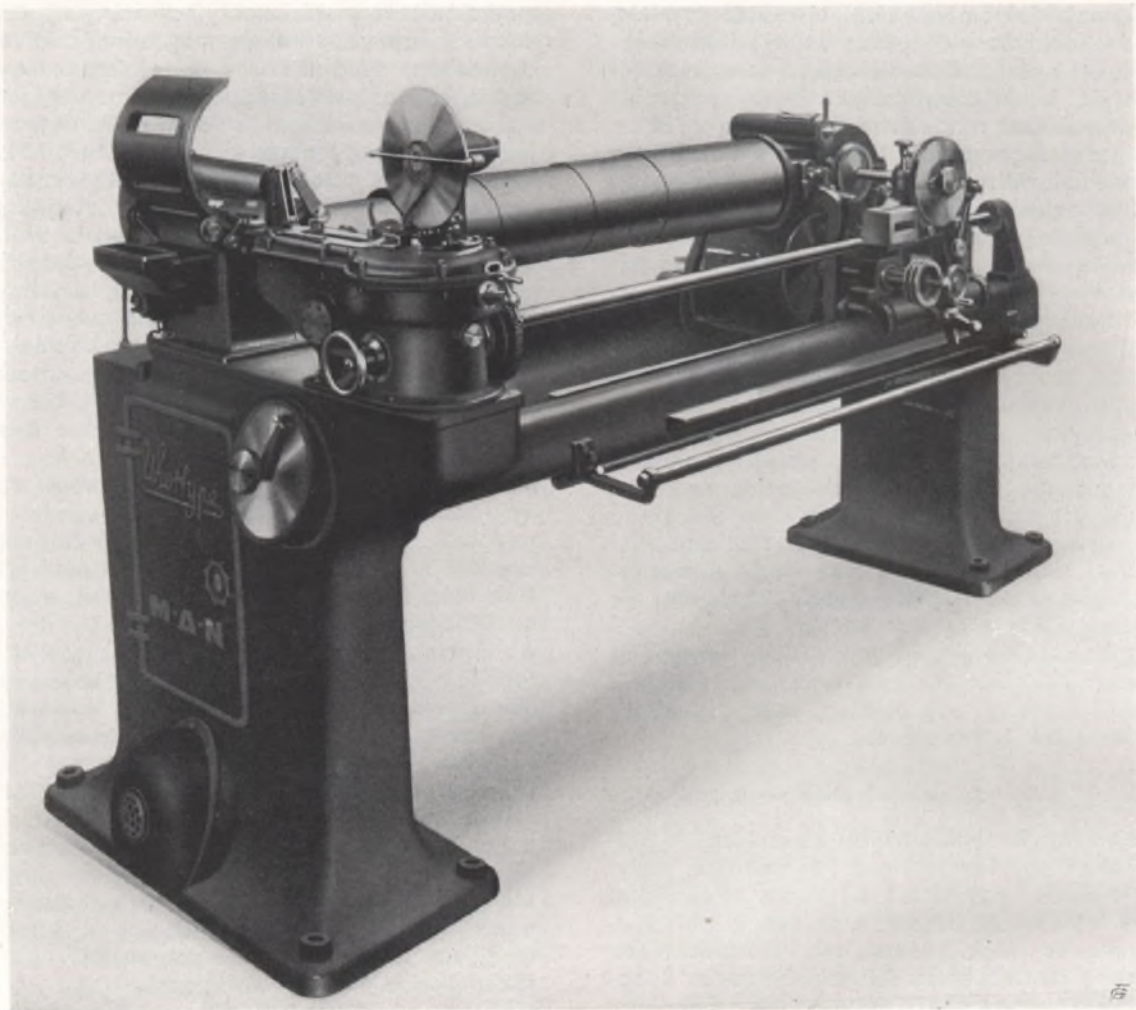
Az Uhertype **fototipográfiai rendszeréről** csupán annyit említünk meg, hogy az metrikus alapon nyugszik, amit az optikai reprodukáción alapuló fényzedési munkafolyamat tett szükségessé. Erről különben még később szó lesz lapunkban is, épúgy, mint az itt használt normálbetűrendről is.

Az Uhertype hajtóerejéről szólva megemlítenéd, hogy az átkapcsolások miatt szükséges elektromágnesek alkalmazásánál különös tekintettel voltak az üzembiztonságra és ez az **áram nélküli megszakításokban** nyert kifejezést. Az összes kontaktusok árammal ellátása a szedőgép motorja által üzembentartott főkapcsoló által olyan megoldást nyert, hogy a kontaktusok csak záródásuk után kapnak áramot és viszont az áramfolyam a kontaktusok nyílása előtt szakítottatik meg, minek következményeként bármilyen szikraképződés, illetve oxidálása a kontaktusoknak meg van gátolva. A szikraképződést teljességgel a főkapcsolóra sikerült korlátozni.

Különös fontossággal bír a **filmanyag** kérdése. Ez a magva az összehasonlító kalkulációknak az üzemanyagot illetően. Ha felgondoljuk, hogy a szedés először is egy aránylag nagyon keskeny, tehát csekély értékű filmre kerül, de végül is tördelt állapotban oldalnagyságú filmalapokra másoltatik, úgy kétségtelenné válik, hogy ilyen szedőgépeknek a gyakorlatba vezetése a filmelőállítóipart is erősen igénybevenné, illetve érekkörébe vonná, de ezen túlmenően kihatással volna magának a fényzedőgépre is a jövőjére is, mert a filmgyártásnál használt ezüstös magas ára a film anyagárát nem kis mértékben befolyásolja.

Az olyan fényzedési rendszer, amely a drága filmanyag alkalmazása mellett lényeges termelési olcsóbbodást nem tud felmutatni, nem egyéb életképtelen kísérletnél.

Az Uhertype-nál erre a körülményre elsősorban voltak figyelemmel és ennek köszönhető, hogy olyan filmanyaggal dolgozhatunk, amely tűzbiztos, tisztán és képményen dolgozó emulzióval van borítva, jól elraktározható, megfordítva is használható, vékony és emellett rendkívül erős, előhívásához és fixálásához csak egyetlen fürdőt igényel, ami a gyors gépi munka egyetlen biztosítója. Emellett ez a filmanyag a ma forgalomban levő minden más fajttal szemben **összehasonlíthatatlanul olcsóbb**, ami a termelési költségek szempontjából döntő fontossággal bír. A filmet

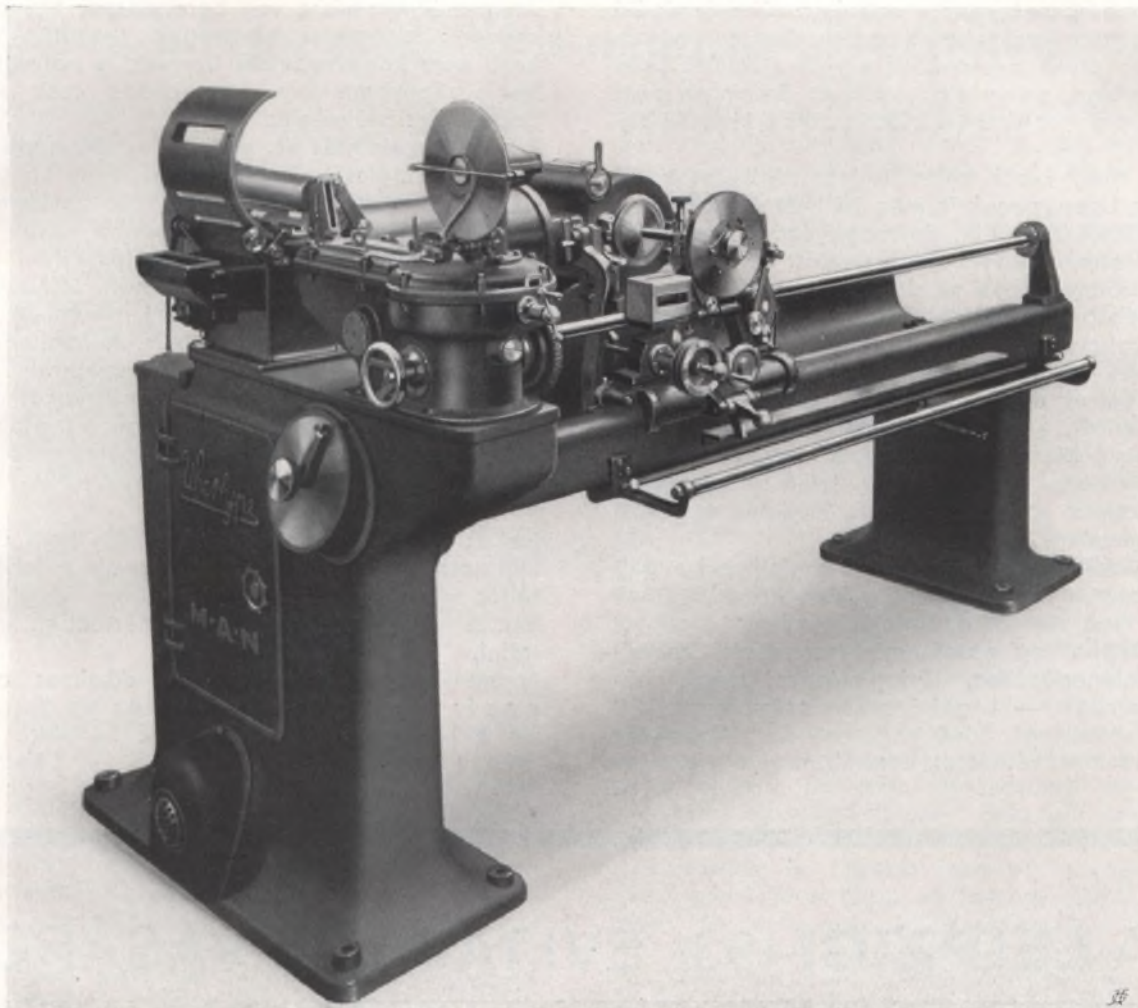
2. ábra. Ifj. Uher Ödön Uhertype nevű fényszedőgépének mettőrgépe. A mettőrkocsi végső állásban áll

kazettákban, nappali fény mellett is be lehet húzni a szedőgépbe, a megvilágítás után teljesen automatikusan, a gép tempójának megfelelő gyorsasággal lesz előhíva, állandósítva és szárítva és ezután használható állapotban gombolyodik fel az ellenkazettába. Ezekután lássuk már most

a mettőrgépet.

Remélhető, hogy az eddigiekből a szedőmunka eléggé tisztán áll előttünk. A szedés tehát befejeződött, az eredménye egy negatív vagy pozitív filmszalag, amelynek betűi egyformán nagyok, tekintet nélkül arra, hogy a reprodukálás más nagyságú betűkkel kívánatik. Miután a keskeny filmszalagon a sorok egymás végében következnek egymásután, ezeket oldalakká is kell formálni. Erre szolgál a mettőrgép, amelynek zárt és nyitott formáját a 2. és 3. ábra mutatja. A mettőrgép egy objektívsupportból és egy mettőrkocsiból áll. A kész keskeny filmszalag egy csíptetőmechanizmus segítségével, a legprecízebb menetben, egy objektív

előtt vonul el, egyik oldalon le-, a másikon felgombolyodva és a kívánt hasáb-, illetve oldalszélességben egy széles filmre lesz exponálva. E szélesebb film sor sor után tovább mozog és így a sorok itt már egymás alá vetítettnek és fényképeztetnek. Ez a művelet rendkívül gyors, Albert tanár egy filmszalagról, nonparelltól ciceróig terjedő négy nagyságban, 10—10 sort látott hasábformára, egymás alá nagyítani, kicsinyíteni és fényképezni, ami nem tartott tovább három percnél, — persze előhívás nélkül. Ez a gép előreláthatólag mint merkantil- és a k c i d e n s s z e d ő g é p is be fog válni, hiszen említettük, hogy az üvegmatricahengeren már díszítőelemeket, léniákat is alkalmaznak és egyébként a gép általában olyan megoldású, hogy lehetővé teszi rajzok, skiccek, karikatúrák fotografálását is. Különösen nagy előnye e gépnek, hogy a reprodukálható alapanyagot tetszésszerű nagyságúra tudjuk nagyítani vagy kicsinyíteni. Igen érdekes az is, hogy a nagyítás mértékének változásával megfelelően

3. ábra. Ifj. Uher Ödön Uhertype nevű fényszedőgépezék mettőrgépe. A mettőrkocsi szorosan az objektív-support előtt áll

mozgó mettőrkocsival egyidejűleg az objektív is változtatja helyét, de olyan pontosan és önműködően, hogy a vetítendő betűk abszolút élességgel jelennek meg. A nagyságváltoztatás itt is egyszerű kézikerek segítségével történik. A pontos beállítás megkönnyítésére szolgálnak az átszámítási táblázatok. A hasábképző munkafolyamat tehát teljesen automatikus és megbízhatóan pontos.

A mettőrgépen egy számlálókészülék nyer alkalmazást, amely egyrészt a fotografált sorok számát mutatja, másrészt pedig beállítható egy bizonyos sormennyiségre, pl. a hasáb vagy az oldal sorainak számára. A számlálókészülék, ha a kívánt sormennyiség megvan, a gépet üzemében megállítja. Ez különben egy gomb segítségével bármikor előidézhető, ha erre ok vagy szükség van.

Táblázatos vonalzás, tehát táblázatos szedés dolgában gyakorlati eredmények még nem tanuskodnak a feltaláló reménykedése mellett, de elképzeltető, hogy ez sem megoldhatatlan probléma.

Az Uhertype mettőrgépezék teljesítménye természetesen meglehetősen magas kell, hogy legyen, mert logikus összefüggésben kell állnia etekintetben is a fényszedőgépezékapparátussal.

*

Amint látható, a M. A. N. gépgyárában olyan mechanizmus készül, amely mindenképpen nagy változások van hivatva előidézni a nyomdaiparban és kétségtelennek látszik, hogy az Uhertype-pal végre a fényszedés is bevonul a gyakorlati életbe.

* * *

Albert tanár úr ismertetése nyomán szinte szédület fog el. Boldogult édesatyám helyeslő szavai jutnak eszembe, amelyeket akkor mondott nekem, amikor óhajtasomat, hogy nyomdász szeretnék lenni, vele elsőízben közöltem. Azt mondotta: Jól választottál, mert ma már mindent gépekkel kezdenek végeztetni, de betűket szedni csak kézzel lesz lehetséges, ezt gép nem tudná elvégezni. Ez akkor volt még, amikor

a szedőgép még csak mumus volt és erről a felvidéki kisvárosban mit sem lehetett tudni. És íme, három évtized után olyan perspektívára nyit alkalmat Uher Ödön találománya, amely a nyomdászat ő s a n y a g á t: az ólmot egyszerűen kiküszöböli a technikából.

Persze ma még korai volna teljes tökéletességről beszélni, az Uhertypenak is meg kell járni a csiszolás, a tökéletesülés útját, de meggyőződésem, hogy sokkal gyorsabban hagyja maga mögött ezt a gyerekkort, mint bármely más szedőgéptípus.

A fényszedés problémája alapjában véve már korábban is megoldást talált a cikkem elején említett két angol gépnél, ezek közül az egyik filmmatricsaszalagot használt, a másik a mostani szedőgépek matricáihoz hasonló matricát, amelynek üvegbetétje volt a betű negatívjával. E gépek közül azonban egyik sem nyúlt bele technikánkba olyan mélyen, mint az Uhertype, amely nemcsak a szedés, hanem a tördelés munkáját is gépi termelésre viszi át.

Kissé hosszadalmas volna már most foglalkozni a gép gyakorlati bevonulásának várható következményeivel. De ha ma még nem is tartunk tőle, hogy e gép is nagy mértékben fog hozzájárulni szakmánk üzeminek elnéptelenedéséhez, térfoglalásával mégis számot kell vetnünk. — Legelsősorban számolnunk kell azzal a lehetőséggel, hogy a könyv- és újságszedőtechnika a mammutvállalatok keretében és ott, ahol az

üzem mélynyomásra van berendezve: teljesen át fog alakulni. Sőt, messzebb megyek, az offsettel rendelkező nem könyvnyomdai üzemek is berendezkedhetnek újságszédőgépre, mert ehhez csak fényszedőgépre lesz szükségük.

Az újságszédés az, ahol én az Uhertypenak jelentékeny térfoglalást jósolni merek. Nem utalok külföldi példákra, megmaradok a mi szűk határaink között, ahol a napisajtó a nyomdaiparral együtt irtózatossá küzdelmet folytat a megsemmisülés ellen.

Nézzünk szét a napilapok sorában. Mindenik igyekszik száraz szövegét illusztrálni, mert ez vonzóbbá teszi a lapot és értékesebb is. A napilapillusztrálás autotípiákkal, közönséges rotációspapíron, nem sikerült, habár figyelemreméltó eredményeket értek el e téren egyes lapvállalatok. De mégis a legtöbbje kénytelen volt áttérni a hetenkénti mélynyomó úton előállított képmellékletre, sőt a Pesti Hírlap naponként ad ilyen négy oldalt.

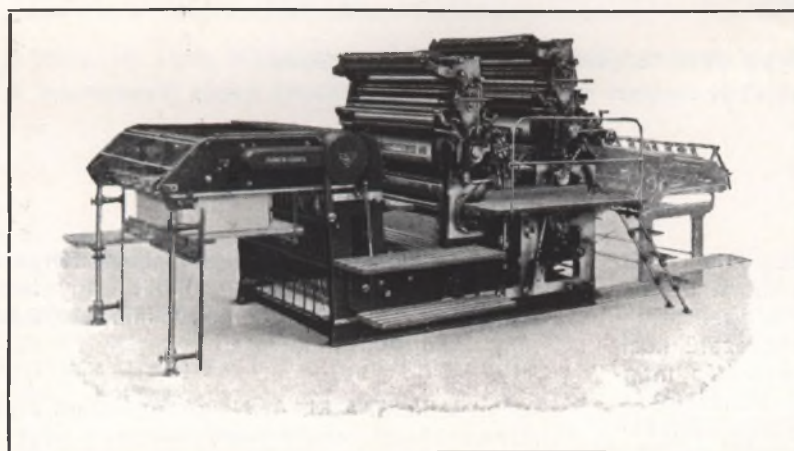
Ha az Uhertype termelése valóban nem drágább a mai termelési módnál, úgy megvan a lehetősége a teljes egészében mélynyomás útján előállított napilapnak, amelyet tetszésszerű mértékben lehet illusztrálni.

Éppen csak a mélynyomásra alkalmas olcsóbb papír problémája oldandó meg és ez nem tartozik a lehetetlenségek közé. E kérdésre különben még visszatérünk.

Wanko Vilmos

P A LEIPZIGI 1931. ÉVI TAVASZI VÁSÁRON

L
A
N
E
T

KIÁLLÍTJUK A LEGÚJABB

PLANETA QUINTA

NAGYTELJESÍTMÉNYŰ
KÉTSZÍNNYOMÓ OFFSET-
SAJTÓNKAT: A MODERN
OFFSETS AJTÓGYÁRTÁS
LEGMAGASABB
PRODUKTUMÁT

JÖJJÖN LEIPZIGBE ÉS LÁTOGASSA MEG A BUCHGEWERBEHAUS FÖLDSZINTI
VILÁGÍTÓ-UDVARÁBAN ELHELYEZETT SZÉP ÉS TÁGAS KIÁLLÍTÁSUNKAT

DRESDEN-LEIPZIGER SCHNELLPRESSENFABRIK AG
COSWIG (BEZ. DRESDEN)

KÉPVISELI:

FREUND-BARÁT-FÉLE GRAFIKAI SZAKÜZLET
BUDAPEST, V. KER., CSAKY UCCA 13. SZ. TELEFONSZÁM: AUTOMATA 282-35

Jegyzetek a legegyszerűbb nyomtatástechnikához

A nyomdaüzemben főként a tégely- és gyorsajtóknak kell meghozniuk a vállalkozás hasznát. Természetes, hogy a céltudatos munkálkodás e két fajta gépen meg is hozza a kívánt eredményt. Ha jó állapotban levő és modern géptípusokról van szó, úgy a kívánatos egészséges alapfeltételek a hasznos munkálkodáshoz adva vannak.

Általában és elsősorban arra kell törekednünk, hogy a gépterem megkíméltessek mindazon munkáktól, amelyek máskülönben is a szedőteremben végezhetőek el. Ilyen munkák: a revízió fogalmát messze túlhaladó korrektúráknak a gépben való végeztetése, vagy a regiszterállítás színes nyomásnál, avagy könnyv- és újságdalok hasábjainak adjusztálása a formázó lemezen. Ezek a munkák bizony a szedőteremben végzendők el; ezeknek a nyomás előtt — legtöbbször egyengetés után — a gépben való elvégzése nemcsak időbeli hátráltatását jelenti a gépmester munkájának, hanem a nyomóüzemtől várható hasznót is kétségesse teszi.

A tégelyes nyomógépek

kisebb többszínű nyomtatványok racionális előállítására, vagy vastag kartónfélék, de leginkább a kisalakú merkantil-nyomtatványok nyomására szolgálnak. A modern tégelysajtók szilárd szerkezeti felépítését, valamint az e gépeken nyomtatni szokott kisebb formákat tekintve: e tégelysajtók élettartama, kíméletes kezeléssel, meglepően hosszú.

Formázás. A nyomandó szedést a zárókeret szélességének pontosan a közepére zárjuk, magasságban azonban inkább valamivel lejjebb, hogy a vezető bütyköt kíméljük. Egyoldalas nyomtatványoknál a szedést igen gyakran szélességbeni irányban is oldalt kell zárni, ez esetben azonban a szedés ellensúlyozására a keret másik oldalára megfelelő súlyú ólomürpótlót zárunk be. Ilyen esetben a keret ezen formánélküli felén oldalt 2—3 cicerós betűmagas vonalat ajánlatos bezárni, feltéve, hogy az ennek megfelelő hely a tégelyen szabadon maradt. Az egész tégelyt befedő papíralaknál persze ezt a máskülönben igen ajánlatos gépkímélő rendszabályt mellőznünk kell, s helyette a lehető leggyengébb nyomással kell dolgoznunk.

A tégelyáthuzat. Legajánlatosabb kemény áthuzatot alkalmazni, hogy a satírum lehetőleg csökkentessék. Illusztrációs formák nyomásához legmegfelelőbb a következő áthuzat: nedvesen feszített kartón, vagy két ív jól enyvezett papír közzé dugott síma kartónlap. A kész egyengetés fölé két vékonyabb ívet feszítünk.

Az illesztékek. E tekintetben a modern gépeken a meglévő szalag- vagy tolószerkezetű illesztékek a legmegbízhatóbbak. Az oldalillesztéket, ha jobboldalon alkalmazzuk, úgy ajánlatos azt a tégely felső része felé, ha baloldalon, úgy inkább a tégely belső része felé alkalmaznunk, hogy a ferde berakást elkerüljük.

A felhordó hengereknek kerülete, átmérője egyforma kell hogy legyen. Ha egyik festékező hengerünk ebből a szempontból nem felel meg, — (pl. a nagyon öreg henger) —, úgy a gép egész festékező henger

garnitúráját ki kell cserélni, mert ha csak a hibás hengert cseréljük ki újjal, akkor esetleg ez fog kellemtelenségeket okozni, miután nagyobb kerülete miatt mélyebben fekszik.

Vezetősínek. A hengerek csuszamlásának elkerülése céljából a vezető oldalsíneket olajozni nem szabad. Olyan formáknál, amelyek abszolút jó festékezőt, fedést kívánnak, ajánlatos kétoldalt négycicerós betűmagas vezetőléniákat is alkalmazni.

Színes festékek alkalmazása. A tégelyes gépeken való munkálkodás általában vékonyabb festéket igényel, hogy a papír nyomásnál a formához hozzá ne tapadhasson. Színes papírokon persze csak tömörebb, keményebb festékekkel tudunk eredményt elérni; ezért a papírnak a formához ragadását az ívfogókra ragasztott sablonokkal akadályozhatjuk meg. Ha a színes papír jó fedése kétszeri nyomást igényel, úgy ne akarjuk a munkát úgy gyorsítani, hogy a papírt a tégelyen hagyva, kétszer egymásután engedjük át nyomni. Ez nem vezet célhoz és festékpocsékolásnál egyebet nem jelent. Ilyen esetben a másodszori nyomást az egész példányszám egyszeri átnyomása után kezdjük el. Az első nyomásnál mérsékelt festékezőt alkalmazunk és a kisbetűs sorokat emeljük ki, mert ezek regiszter és tiszta olvashatóság szempontjából a kétszeri egymásra nyomást nem igen bírják el. Ezeket csak a második átnyomásnál nyomtatjuk, amikor is tömörebb és dúsabb festéket használunk. Sötét papírokon fehérét legalább kétszeri nyomással tudunk elérni, ez esetben az első nyomásnak is kifogástalanak kell lennie, nem szabad elbizakodni, hogy a fogytékosságokat a második nyomással majd elfedjük, mert ez a dolog természeténél fogva nem sikerülhet. Fedőfestékek nyomásánál a hengereket magasabban kell állítani, mint pl. tónusnyomásnál, mert ez esetben sűrű, keményebb festékekkel van dolgunk, amely a hengerek alacsony állása mellett a forma szélein lerakódna és ú. n. dublózást idézne elő. Szárítóanyagokkal kevert fedőfestékekkel való nyomás esetén a munkaszünetek előtt a hengereket mosassuk le. Miután a tégelyes nyomásnál a nyomóforma egyszerre kerül érintkezésbe a papírossal: nagyobb autotípiák nyomásánál különböző nehézségek merülnek fel, úgyszintén tónusnyomásnál és kemény papíroknál is ugyanezen okból figyelhető meg a festék gyöngyözése. E bajokat teljes egészében nehezen lehet kiküszöbölni, de az egyengetés alá alkalmazott gumihártya (nem kendő!) a kellemetlen tüneteket némileg enyhítheti.

A gyorsajtók

ma már olyan javított szerkezettel bírnak s fordulat számuk is annyira fokozódott, hogy a különleges szerkezetű gépekkel szemben nemcsak megállják helyüket, hanem az érdeklődés középpontjába kerültek a speciális gépek rovására. Könnyű gyorsajtók, két festékező hengerrel alkalmasak az újság- és merkantilnyomásra, a nehezebb építésű, 3—4 festékező hengerrel és különböző precíziós mechanizmusokkal bíró gyorsajtók főként nehéz autotípiá-nyomásra alkalmasak. Ha nagyjából ma még régi típusú gépekkel kell

dolgoznunk, ne feledkezzünk meg az állítható szenny-
lécekről, amelyeknek még a legrégebb gépekről sem
szabad hiányozniok.

A formazárás. Izoláltan álló egyes sorok vagy klisé
esetén a gyorsajton is alkalmaznunk kell a betűmagas
vezetőléceket és pedig a záróstégen kívül. Sok oldal-
ból álló forma zárásához sohase használjunk nagyon
hosszú záró ürpótlókat, inkább zárjunk minden oldalt
külön-külön. Így hibás oldaladajustálás esetén kelle-
metlen meglepetések nem érhetnek, mert a fogyaté-
kosságokat idejében vehetjük észre. Az oldaljegyek,
oldalszámok a regiszter szempontjából fontossággal
bírnak; ezekre különös figyelemmel legyünk már a
zárásnál is. Autotípiákat előnyösebb nem a kapitalba
zární, bár festékezés szempontjából ez jobb volna,
mert máskülönbben a piszkítást segíthetjük elő. Ha egy
kép hátsó szélén piszkítás (Schmutz) jelentkezik, úgy
a kép fölött egy magas ürpótlót zárunk be, amelyet
azonban a festékező hengernek érinteni nem szabad.
Ezen ürpótló és betűmagasság közötti magasság-
differenciát kartóncsikokból ragasszunk a nyomóhen-
gerek megfelelő helyére.

A nyomóhenger helyzetének változtatása — tehát
emelése vagy leengedése — feltétlenül mellőzendő.
A nyomóhenger normális állását ellenőrizhetjük a foga-
zatkoszorún és a fogazatlécen látható ellenőrző be-
vágások állásából; ezeknek egyvonalban kell lenniök.
Az áthuzat erősítésével — például nyomáserősség
fokozása céljából — a henger kerülete nagyobbodik,
nyomásfelülete tehát szintén változik; ennek piszkítás
és a forma nagymérvű kopása a következménye, tehát
szintén mellőzendő. Az áthuzat a normális méretet ne
haladja meg.

Az áthuzat akkor jó és kifogástalan, ha a levonatot
a formával egyeztetjük s ezek pontosan azonos kiter-
jedésűek (magasságban, vagyis menetirányban).
Tömöntvényeknél, szedésformánál, csomós, nem tiszta
papirosnál, valamint nagy példányszámnál puhább át-
huzatot alkalmazzunk, amely szatinált papirosból álljon,
filc nélkül. Autotípiákhoz és akcidenszedésekhez ke-
mény áthuzat szükséges, mely preszszánlemezről és
keményebb papírból áll. Gumikendő (nem gumihártya)
ily esetben jó szolgálatokat tesz.

Az ívfogók beállítása a pontos regiszter szempontjá-
ból a legnagyobb gondosságot igényli. Feltétlenül
szükséges, hogy a papirost az ívfogók a nyomás köz-
ben mindenütt szilárdan fogják, nehogy kicsússzék.
Az egymástól messze eső vagy gyengén szorító ív-
fogók a papír gyűrődését idézhetik elő. Ruganyos-
ságuk szempontjából tehát időközönként megvizsgá-
landók. A papír szélének beszakítását okozhatja, ha
az ívfogó a papirost széléhez túlközel vagy túlságo-
san mélyen fogja le. A külső ívfogóknak sem szabad
a papír szélétől messzebb állniok, mert ez esetben
a papír sarkai begyűrődhetnek.

A regiszter. Nagyobb spléndid-formák nyomásakor a
pontos regiszter biztosítása okából az alsó szalag is
bevezetendő, sőt — kényesebb munkáknál — esetleg
kettő, három is alkalmazandó. A felső szalag a regisz-
terre semmi befolyással nem bír. A nyomóhenger ten-
gelyére merőlegesen álló sorok regiszterét könnyeb-
ben lehet biztosítani. Nagy formák regiszterének be-
állítása céljából ajánlatos a mittelstég mellett egy
léniát zární, mert egyes esetekben a nyomat előrése

már a kivezetődobra fordul, amikor az ív alsó része,
az ívfogók biztosító tartása alól szabadulva, még nyo-
más alatt áll. Kényes formáknál, melyeket át- vagy
befordítunk, a punktirozás ajánlatos.

Maszatok (Spiessen) keletkezésének okai: vastag át-
huzat, túlgyors járatása a gépnek, egyenlőtlen kizáró-
és záróanyag, túlmélyen álló festékező hengerek, de
leginkább a szedés pontatlan kizárása, vagy a klisék
fogyatékos beépítése a szedésbe. Tiszta szedésfor-
mák hajlamosak a spízelésre, ha a sorok a henge-
rekre merőlegesen futnak (pl. oktáv íveknél). A meg-
előzés módja: gondos egyenetlés, kartóncsikokból
vagy gumiregletták alkalmazása a szedés körül, a
klisék pontos kellősítése vagy végszükségben a forma
tömöntése.

Ráncképződés, gyűrődés. Keretes szedésnél, amelynek
nyomásánál a levegő „zsákuccába” kerül, gyakori a
ráncképződés, vékony papírfajtáknál is szokszor elő-
fordul. Ilyen esetben az áthuzat kemény, síma és
egyenletes legyen. Az ívfogók is egyforma szilárdan
szorítsák a papírt. A további megelőzési mód papír-
dudor (papírpauschni) alkalmazása.

Festékmaszatolódás az, amikor a betű képe szürkének
látszik, bár a széle dúsabb festékezésű. Az oka e
jelenségnek a hengerek mély állása.

Nyomásmaszatolódás — a forma felső vagy alsó szé-
lén — akkor keletkezik, ha az áthuzat nem kifogás-
talan. A nyomógép szerelési hibájából is keletkeznek
ilyen kellemetlen tünetek.

A kirakólécekre piszkítás megelőzése céljából aján-
latos durvaszemű üvegpapírt ragasztani. Piszkító zsi-
nórokat és zsinegeket zsírkőporral kell bedörzsölni.

Az olajív megakadályozza a friss nyomás lehúzóda-
sát a hátnyomás alkalmával. E célra csak szívóképes
simítatlan- vagy mélynyomópapírt használjunk, s az
olajozáshoz petróleumot vagy gépolajat.

Általánosságban

A nyomógép olajozására a legnagyobb gondot for-
dítjuk. A kevésbé hozzáférhető olajozócsatornákat
ne tévesszük szem elől. Az olaj folyékony és sav-
mentes legyen; beszáradásra, megsűrűsödésre hajla-
mos olajok mellőzendők. A fogazatos géprezszeket zsi-
radékkal kell kenni. Az olaj megvizsgálása savtarta-
lom dolgában igen egyszerű: egy tisztára, szárazra
törölt késpengét tegyünk a megvizsgálandó olajba s
hagyjuk benne 14 napig; ha kivesszük és savhatást
(a fém elszíneződését) nem észlelünk rajta, úgy az
olaj használható. Az elhasznált, piszkos olajat szűrés-
sel tisztíthatjuk úgy, hogy egy tölcsért felerészben
rétegesen vattával és fűrészporral töltünk meg s az
olajat ezen átszűrjük.

A formatisztítás. Nyomás után meleg lúggal ajánlatos
a formát lemosni és jól leöblíteni. Nyomás előtt vagy
közben benzint vagy terpentint használjunk.

Gépszíjak. Ezeket nem szabad túlfeszíteni. Gyanta
vagy hasonló anyag használatától óvakodjunk. A gép-
szíj belső oldalát fagygyúval kenjük be, ez esetben
eleinte csúszik a szíj, később azonban jól vonat.

Motorok. A villanymotorokat bízzuk szakemberekre.
Ezek időnként vizsgálják meg, hogy meglepetések-
nek, károsodásnak ne legyünk kitéve.

A papír. Nagyobb alakú és kényes regiszterű formák-
hoz való papirost napokkal a nyomás előtt kell a gép-

teremben belőre kis csomókban tárolni. Belövő papírként használjunk jobb minőségű és könnyű csomagolópapírt, amely nem porzik és nem foszlik. Községes nyomópapírok nem alkalmasak erre a célra, mert e fajták rostjai többnyire odatapadnak a nyomáshoz. Regiszterdifferenciák főként könnyű és gyengén enyvezett papíroknál fordulnak elő, mert azok nyúlási képessége meglehetősen nagy. Nehezen nyomható papírfajták: kemény, erősen enyvezett s ezenfelül még túlzottan simított írópapírok. Értékpapírokhöz való fajták dús festékezést kívánnak a máskülönb is nehezen szárad rajtuk a festék. Puha, bordás, durva papírfajták természetszerűen több festéket igényelnek, mint a síma fajták, ellenben gyorsabban száradnak. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy ilyen papíryanagnál a festéknek hígna kell lennie, ellenkező esetben feltépődik. Ujságpapírok, krétázott-, flór-, kissé rostos és porzó papírookra nem nyomhatunk kemény, tömör festékkel, ellenben ilyen festékek felelnek meg a símbb és vastagabb papírok, főként kartonok részére.

Szépnymás (Schöndruck) az iv első oldalának nyomata, **hátnymás** (Widerdruck) ugyanazon iv hátoldalának nyomata. Aszerint, hogy lóttük ki formánkat a

hátnymás előtt, az ívet vagy **átfordítjuk** (Umschlagen) vagy **buktatjuk** (Umstülpen). Az ívet esetleg **befordítjuk** (Umdrehen), amikor is a kétszeres nyomás egyazon oldalon történik.

Az átfordítás esetén az ivfogók mindkét nyomásnál a papír ugyanazon szélét szorítják le, az oldalillesztéket az átfordításkor a másik oldalra kell áttenni. Átfordítási szükséges egész-, fél- és negyedíves munkák nyomásakor.

Buktatás esetén az ivfogók a papíros ellenkező szélét szorítják le, az oldalillesztéket nem szükséges váltani. Főként nem teljes (6, 10, 12 oldalas) ívek nyomásakor fordul elő.

Befordítás a műnyomásnál csak akkor fordul elő, ha 1, 2 vagy 4 oldalt kell nyomtatnunk s ehhez negyed- vagy félíves papírt kell használnunk. Befordításkor az oldalszedést át kell zárni, az oldalillesztéket is áttenni a túloldalra. Ilyen munkákhoz a papírost nagyon ajánlatos pontosan körülvágni.

A fentiekkel a legegyszerűbb nyomtatástechnikai alapismereteket dióhéjban foglaltam össze. Ez az elemi ismeretkör a bázisa a magasabb nyomástechnikai tudáskörnek.
Kari Fischer, Leipzig

A duplex autotípiák nyomtatása

A duplex autotípiák a fotokémigráfiai műiparnak egy olyan részét képezi, amely a legnagyobb fokú szakértelmet és művészi felfogást megköveteli attól, aki ennek a művelője óhajt lenni. Az elnevezése tulajdonképpen onnan ered, hogy egy képről két felvételt készítenek, azonban az egyik felvételnél, annál, amelyik a nyomtatásban a világosabb mellékszint van hivatva szolgálni, egy bizonyos mértékig a raszterhálózatot elfordítják, hogy a raszterpontok ne egymásra, hanem egymás mellé kerüljenek és ennek következtében a kontúrlemez mellett a kellő árnyékolást, jobban mondva az egész sötét és az egész világos részletek között az átmenetet fokozatossá tegyék, hogy ennek következtében az egész képnek, mint egy féltónusokra bontott egésznek nyugodtabb hatást kölcsönözzenek. Maga ez a tény a modern nyomtatástechnikát is olyan feladatok elé állítja, amely nagyban eltér a megszokott és mindennapi nyomtatástechnikától s éppen ezért foglalkozunk vele a lehető legnagyobb részletességgel. Azonban még mielőtt tovább mennénk, először tisztázzuk azt a kérdést, hogy mit értünk tulajdonképpen nyomtatástechnika alatt? Ugyanis, ha szigorúan és szó szerint értelmezzük ezt a kifejezést, akkor a nyomtatástechnika nem jelentene mást, mint a szigorúan vett nyomtatásnak a tényét és a miképpen való végbenesését, amely a jelenlegi időben háromféleképpen történik: és pedig: két síma alapnak az egymásfelé való közeledése, egy síma alapnak és egy körnek az egyirányú haladása, illetve forgása révén és végül két körnek, vagyis hengernek két ellentétes irányban való forgásán és szoros érintkezésén. Tekintettel azonban arra, hogy ez csupán a pusztá tény, így ennek

következtében minden egyes könyvnyomdai terméket vagy alkotást nyomtatástechnikai szempontból nem így bírálunk el, vagyis az elbírálásánál nem kizárólag ezt a pusztá tényt értjük, hanem azt, ami ahhoz szükséges, hogy ez a pusztá tény, vagyis a nyomtatás símán és fennakadás nélkül menjen végbe, tehát magához a nyomtatás tényéhez szükséges előkészítést is, úgymint: a henger- vagy tégelyborítást, egyengetést, regisztert, a színek sorrendjének a meghatározását, amihez önkéntelenül hozzátartozik a színkeverésnek egy sematizmusa, vagyis egy bizonyos rendszere és technikája. Szóval az egyengetés, a regiszter, a színek sorrendje, továbbá egy bizonyos színkeverési rendszer és a festékkeverésnek a technikája, vagyis, hogy egy bizonyos festéket fedően vagy lazúran keverjünk-e meg, tehát nem fizikailag érve, hanem kémiaiilag. Mindehhez természetesen hozzájön a papírosnak a milyneműsége, illetve legelsősorban ez jön tekintetbe véve és azután ennek megfelelőleg igazodhatunk el a többi kérdésben Összefoglalva mindezeket, ha egy kép bizonytalan, a helytelen vagy felületes egyengetés következtében szakadozott, esetleg a túlsok vagy túlkevés festéknek az adagolása következtében egyhangú, sötét vagy kifejezéstelen, esetleg, ha a papírosnak és a festéknek az egymáshoz való viszonya nem jó, amihez a tévesen eszközölt egyengetési mód is hozzájárulhat, mindezt összefoglalva nyomtatástechnikának nevezzük, amelynek terén belül azután szakértelmileg azt kell megállapítanunk, hogy tulajdonképpen melyik rész okozza azt, amiért nyomtatástechnikai szempontból az egész kifogásolandó.

A duplex autotípiánál, mint egy-két színnel nyomta-

tott képnél, dacára annak, hogy az egyik szín rendszeresen a kontúrszínénél sokkal világosabb és némely esetben alig látható, mégis a regiszter az, amelyre a legnagyobb gondot kell fordítani, mert legelsősorban ettől függ az egész képnek a kifejezése. Ebből a szempontból már a klisék megrögzítését a legnagyobb gonddal és körültekintéssel kell végezni, ami történhet fán, vastalpakon, amelyekbe bizonyos távolságban lyukak vannak fúrva és amelyekbe fabetétek nyernek elhelyezést, hogy a lemezt szögek segítségével azokhoz lehessen erősíteni. Az utóbbiak természetesen nem lehetnek nagyobbak, mint amennyire egy-egy ilyen lemeznek a nagysága azt megköveteli, hogy regiszterbeállításnál mindegyiket külön-külön tudjunkt mozgatni és beigazítani, mivel ezidőszereint még nem rendelkezünk olyan készülékkel, amelynek segítségével a többi lemezeket egymás után hajszálpontosan, egy és ugyanarra a helyre lennénk képesek elhelyezni, éppen úgy, mint ahogy a cinkográfus nem képes elérni a különböző színű lemezeknél az egyforma és hajszálpontos körülgyalulást.

A modern nyomtatástechnikánál a regiszter biztonságának a szempontjából ez a két eljárás a legelfogadhatóbb, vagyis, ha a lemezt kisebbszerű szögek segítségével az alaphoz tudjuk erősíteni. E közül a két eljárás közül mindenesetre és vitán fölül annak a vasalátétnak kell megadni az elsőbbséget, amely bizonyos helyeken és kisebb felületen fabetétekkel rendelkezik. Ez vonatkozik úgy a regiszternek az igazítására, mint pedig a szószereint vett nyomtatásnak a lebonyolítása szempontjából. Ezen a két alapon kívül használatba lehet venni a bizonyos nagyságú darabokból összeállítható vasalátéteket is, fölteve természetesen, hogy azoknak mind a négy oldalára szilárd kampós darabokat tudunk elhelyezni, úgyszintén a négy sarkára is. Ilyen alkalomkor a fazettálásnak a legpontosabbnak kell lenni és különösen arra kell ügyelni, hogy azok kisebbek ne legyenek, mint a lemezek, mert ellenkező esetben a beszorítása következtében a lemezek fölfelé púposodnak és a legnagyobb kellemetlenséget idézik elő. Ugyanakkor arra is nagy gondot kell fordítani, hogy a fazettákat nagyobbra se állítsuk össze, mert ez vízszint nyomtatás közben a lemezek az elcsúszását idézi elő és regiszterbeli különbözetekben jut kifejezésre, aminek a legnagyobb hátránya abban van, hogy ezek a regiszterbeli különbözetek egyenlőtlenül jelentkeznek, mert a lemezek az elcsúszása fokozatosan történik, esetleg ide-oda mozog. Ezekhez a természetű munkákhoz az olyan fazettákat, melyeket csavar segítségével lehet szabályozni, illetve a lemezt csavarokkal kell rajtuk megrögzíteni, különösen gyorsajtón sohase használjuk, mert ez biztos selejtnyomást von maga után, mivel azok a csavarok a bizonyos fókú rezgésnek a következtében és nyomásközben meglazulnak, esetleg föl is nyílnak és ennek következtében a lemezek szintén fokozatosan elcsúsznak.

Abban az esetben, ha a lemezeket egyéb eszköz hiányában faalapról kell nyomtatni, akkor a cinkográfussal előre közöljük, hogy azokat csak két szöggel és egész lazán erősítse a fához, hogy az alulról való egyengetésnél és a kivágásnak vagy más úton készült erőegyengetésnek alulról való felragasztásánál azt a fáról könnyen le tudjuk venni.

A formazárást mindenesetre úgy kell végezni, hogy minden egyes lemezt külön-külön lehessen igazítani. Az oldalak közé, vagyis a fazetták széleire már a formazárás alkalmával negyed- és nyolcadpetit térdöket helyezünk el, úgyszintén kartoncsíkokat és vékonyabb papírszalagokat, hogy a regiszterigazítás annál könnyebben történhessen. A formát minden fölnyitás után lehetőleg egyforma erősen zárjuk. Abban az esetben, ha a formazárás alkalmával a formazárókeretnek a középlécét is használjuk, a regiszterigazításnál nem elég csak azt az oldalt fölnyitni, amelyben az igazítandó lemez foglaltatik, hanem a másik oldalnak a fölnyitása is elkerülhetetlen, mert ellenkező esetben az egész forma arra az oldalra szorul, amely föl van nyitva, minek folytán az összes lemezeknél regiszterkülönbözetek állnak elő. Ebből a szempontból leghelyesebb az ilyen formákat a formazárókeretnek a középléce nélkül, mindig csak egy oldal felé szorítani, mégpedig arra, ahol oldalmérték van elhelyezve.

A gépnek az elkészítését úgy eszközöljük, hogy legelsősorban a nyomóhengerborítást hozzuk rendbe. Mindenesetre, ha használt borítás van azon, akkor azt levesszük és teljesen újjal cseréljük föl. Tekintettel arra, hogy a modern nyomtatástechnika szempontjából az ilyen természetű munkák csak abszolút erős szerkezetű gépeken nyomhatók, így a nyomóhengerborításának vastagsághoz képest egy-két síma kartont teszünk, amire egy középerős famentes ívet feszítünk és leragasztás után szívaccsal megnedvesítjük. Míg a nedves ív megszárad, addig a kivezető hengert bevonjuk középfinom üvegpapírral, úgyszintén a kirakópálcákat is. Az utóbbiakat leghelyesebb úgy bevonni, hogy azokra először egyszerű erősebb papírosból lehúzható tokot készítünk és annak a két oldalára ragasztjuk az üvegpapírt, hogyha nyomás közben esetleg az egyik oldal festékekkel teletömődik, akkor csak megfordítjuk és tovább nyomhatunk. A kivezető szalagokat és zsinórokat szintén újakkal cseréljük ki. Ugy a kirakópálcákat, mint a kivezető zsinórokat és szalagokat olyan helyre helyezzük, ahol nem érintkeznek az ívnek azon részével, ahol nyomás van.

Az ívfogókat, illesztékeket az ív nagyságának megfelelőleg szintén beosztjuk és a legnagyobb gondot fordítjuk arra, hogy az ívfogók egyforma erősen fogjanak, úgyszintén az illesztékeket is egyenesre állítjuk, hogy az ív jól megfeküdjön azokon. A szélső illesztéktől az ív széléig és az ív szélétől az oldalmértékig szigorúan egyforma távolságnak kell lenni. Ugy az ívfogók, mint az oldalmérték csavarjait jól meghúzzuk és mind a két színnél pontosan egy és ugyanazon a helyen tartjuk, mert máskülönb, ha a helyzetüket nyomásközben vagy esetleg a második színnél megváltoztatjuk, akkor a legnagyobb regiszterkülönbözetek állnak elő. Ezért leghelyesebb mind ezeknek a helyeit egy íven kirajzolni, hogy szükség esetén ezt ellenőrizni tudjuk.

Az egyengetés minden esetben aszerint történik, hogy a lemezek egyedül állnak-e, vagy a szöveg közé vannak szedve. Az azonban mind a két esetben fontos, hogy a lemezeket, esetleg azoknak a fáit előre rendbehozzuk és annak elvégzése után az egyengetéshez szükséges levonatokat is elkészítjük,

történjen az kézi vagy mechanikai úton. Egy azonban bizonyos és ez az, hogy akár kézi, akár pedig mechanikai egyengetésről van szó, egy vastagabb egyengetést föltétlenül a lemez alá alkalmazzunk, szigorúan betartva a sorrendet, vagyis azt, hogy mire formazárásra kerül a sor, az egyengetés már a lemez és az alátét között legyen elhelyezve. Föltéve tehát, hogy ezt a sorrendet betartottuk, a formát beemeljük és az egyengetést minden körülmények között csak fekete festékkel végezzük, tekintet nélkül arra, hogy a kontúrt nyomjuk-e elsőnek, vagy a világosabb mellékszínt. Ez azért szükséges, mert így sokkal jobb és könnyebb az áttekintés.

A nyomóhengeren történő egyengetésnek azonban a legnagyobb lelkiismeretességgel kell végbemenni. Ezt a műveletet legelső sorban a papíros szabja meg, mivel minden attól függ, hogy műnyomó-, fényes, vagy pedig matt kromópapírosra fog az történni. Kifogástalan műnyomó- és fényes kromópapíroson teljesen feleslegessé válik még egy egyengetésnek, illetve kivágásnak az alkalmazása. Ezt helyettesítheti az, ha a rendes feszített ívre még egy vékonyabb és lehetőleg teljesen síma, egyszerű nyomópapírost húzunk és az első egyengetést arra ragasztjuk. Minden további egyengetés és utánasegítés föltétlenül csak selyempapírossal történjen, természetesen lehetőleg mindenkor az eredeti íven, mert így biztosabb az áttekintés. Az első egyengetést ezek szerint felragasztjuk a feszített ívre, számításba véve az össz egyengetés vastagságát, az ívfogók felé fokozatosan, 1—2 negyedpetiittel a nyomóhengeren látható nyomáson felül. Abban az esetben, ha matt kromópapírosról, esetleg rosszminőségű és nem eléggé síma műnyomópapírosról van szó, akkor a vékonyabb kézi kivágást vagy mechanikai egyengetést szintén ennek megfelelőleg ennyivel feljebb kell ragasztani. Itt azonban vigyázni kell és ettől nem szabad eltérni, mert máskülönben az egész egyengetésnek az elvégzése után azt fogjuk észrevenni, hogy az egyengetés és az íven látható nyomás között ugyanilyen nagy különbözet fog jelentkezni a nyomás lebonyolításának ellentétes irányában, amit csak a formabeosztással tudunk helyrehozni. Természetesen, ha előre nem számítottunk ezzel az eshetőséggel, akkor a formabeosztásunk egészen más képet kap.

A munka terjedelme minden esetben attól függ, hogy a lemezek egyedül, vagy szöveggel vegyest kerülnek-e nyomtatás alá. Ha a lemezek a szöveg közé vannak szedve, az egyengetésnél legelső sorban az a legfontosabb, hogy különösen a lemezekhez alkalmazott erőegyengetésnek a felragasztása után jelentkező nyomáskülönbözetek nagyjából összhangba legyenek hozva. A többit okvetlen az ívnek a hátlapján kell elvégezni, kivéve a képeken történő utánigazítást.

Minden egyes, az egyengetéshez szükséges ívet anynyi és olyan ívvel rakjuk alá, ahány és amilyen egyengetésképpen kerül a nyomóhengerre, amihez, a modern nyomtatástechnika kívánalmai szerint, egy gumikendőt is alkalmazunk, minden esetben az egyengetés fölé elhelyezve, úgyhogy azt az egész egyengetés elvégzése után a nyomandó ívtől legfeljebb egy-két vékonyabb ív váltsza el. A gumikendő alkalmazható ugyan közvetlen a nyomóhengeren lévő karto-

nok fölött is, amikor a feszített ívvel azt is lefeszítjük, de ez a technikai megoldás nem eredményez a képeken olyan szép átmeneteket, mint mikor azt az egyengetés fölött helyezzük el. Tény, hogy ez a megoldás nehezebb és körülményesebb, de a végeredmény nagyon is kárpótol bennünket mindenért. Abban az esetben tehát, ha ezt a megoldást választjuk, leghelyesebb egész vékony, direkt erre a célra készített paragumit alkalmazni, ellenkező esetben megfelel a gumival bevont vászonkendő is, ami különösen az olyan kisebb üzemekben jön számításba, amelyekben egy gépet nagyon vegyes munkákhoz kell kihasználni. Az egyengetés elvégzése után, amikor már a revízió is elkészült, a gépet lemosathatjuk. Hogy milyen szín és festék kerül a gépbe, azt természetesen már az egész műveletnek a megkezdése előtt kellett meghatározni, a kép jellegének megfelelőleg és minden individuális törekvéstől mentesen.

Ezt abból a szempontból szükséges hangsúlyozni, mert nagyon sok esetben magának a képnek a karaktere szabja meg ezt a sorrendet, amelytől a legnagyobb elégedetlenségünk és több idő igénybevétele dacára sem szabad eltérni. Más elbírálás alá esik azután az a körülmény, hogy a legtöbb képnél az egyszerűbb műnyomópapírosnak és a festéknek az anyagszerűsége és a képnek a művészi és esztétikai törvényei oly csodálatosan kiegészítik egymást, hogy végeredményben a világosabb színnél kezdődő sorrendet kell betartanunk, amely sokkal több időt igényel, mint az, amikor a világosabb színt utólag nyomtatjuk. Ugyanis ilyen esetben először hajszálpontos regisztrert kell készítenünk a kontúr-, vagyis a sötétzínű formáról, a rendes vastagságú nyomóhengerborítással és csak azután foghatunk hozzá a világosabb színű lemezeknek a beigazításához.

Ez a sorrend a festékkeverés technikájának a szempontjából a legtöbb esetben a kremsifehér vagy cinkfehér festékeknek az alkalmazását kívánja, ami mindenestre körülményesebb dolog, mert a festéknek közepsűrűségűnek kell lenni, amitől függetlenül gyors száradóképességgel is bír és ennek folytán a gépet este okvetlen le kell mosatni, sőt legalább a főlhordóhengereket délben is a lemezekkel együtt.

Hogy a világosabb színnek kinyomtatása után a kontúrt milyen festékkel nyomtatjuk, azt ismételtelen a képnek a karaktere szabja meg. Történhet az jó fekete, fényes illusztrációs festékkel, történhet matt feketével vagy színessel, de előfordulhat az az eset is, amikor saját magunknak kell azt a bizonyos szint ki-keverni.

Nagyon érdekes megfigyelni, hogy a rendes és jobb minőségű fényes kromópapírosnak és a festéknek az anyagszerűsége, továbbá a képnek művészi és esztétikai hatása és törvényei ezzel ellentétben a legtöbb esetben úgy egészítik ki egymást, ha a kontúrformát előre nyomtatjuk és a világosabb színt lazúran utólag. Ebben az esetben a kontúrhoz szintén fekete és fényes illusztrációs festéket veszünk, amelyre a világosabb színt transzparenttel kevert festékkel nyomtathatjuk. Ha az eredeti képnek a művészi és esztétikai hatása és törvénye direkt a matt nyomatot követeli, akkor a világosabb színt nem transzparenttel, hanem mattolinnal keverjük. Ugyanezt teszük abban az esetben is, ha a kontúrnyomáshoz al-

kalmazott sötét színt esetleg saját magunknak kellett megkeverni, amelynek száradás után többé-kevésbé fényes vagy fénytelen jellege van. Fehér vagy színes matt kromópapirosnál a magasabb szempontoknak az érvényesülése ezzel ellentétben ismét azt követeli, azonban szinte kivétel nélkül, hogy a világosabb színt nyomtassuk elsőnek, de föltétlenül csak kremsifhér vagy cinkfehér festékkel keverve, amire kivétel nélkül csak fekete vagy színes matt festékkel nyomtatjuk a kontúrt.

Amint látjuk tehát, itt szabályok alig vannak, inkább törvények, amelyekről úgy művészi, mint esztétikai és nyomástechnikai szempontból eltérni nem szabad. Tégelyes sajtóknál ugyanezeket a törvényeket kell betartani. Tégelyborításnak egy kartónt veszünk, amelyre egy famentes ívet húzunk és azon a helyen, ahol az ív be lesz csípve, erős ragasztóval megkenjük és azután megnedvesítjük. Sokkal helyesebb azonban, ha először az ívet feszítjük, azután megnedvesítjük és mikor az megszáradt, akkor a kartónt aládugjuk. Az illesztékek helyét itt is egy íven megjelöljük és biztos helyre eltesszük.

Az ívfogókat ezeken a gépeken csak a második színnél alkalmazzuk, hogy módunkban legyen azoknak a pontos működéséről meggyőződni. Abban az esetben, ha ezt elmulasztjuk és azokat már az első színnél használjuk, vagyis az ívet közvetlen lefogatjuk velük, anélkül, hogy pontos működésükről meg lennénk győződve, a második színnél a legnagyobb meglepetések érhetnek bennünket, ami abban jut kifejezésre, hogy nyomtatás közben különböző regiszterdifferenciák jelentkeznek, amit annak lehet tulajdonítani, hogy az ívfogók a lecsukódásnál többé-kevésbé az ívet fölfelé tolják.

Az év legszebb könyvei

A Magyar Bibliophil Társaság évenként az öt legszebb magyar könyvet jutalmazza egy év terméséből és könyvművészetünk egyik legszomorúbb bizonyítéka, hogy ez évben, dacára az igen enyhe zsűrizésnek (lásd a múlt évi jutalmazások egy részét), csak három könyvet talált díjazásra alkalmasnak.

Az első Osvát Ernő: Az elégedetlenség könyvéből c. posthumus munkája, melyet a gyomai Kner-nyomda állított ki Conrad Ottó áldozatkészségéből, kiválóan. Igen öröndetes, hogy még akad alkalom arra, hogy a Kner-nyomda nemzetközileg is elismert nemes könyvművészetét erősen redukált számú saját kiadványán kívül is demonstrálhatja.

A második kötet Bohuniczky Szefi, egy fiatal, a Nyugat gárdájához tartozó író novelláskönyve, Nők, melyhez Fáy Dezső grafikusművész készített finom, anyagszerű fametszeteket. Öröndetes, hogy a nyomás munkájával egyik kitűnő, régi vidéki nyomdavállalatunk, a pápai Főiskolai nyomda mutatta be hozzáértését.

A harmadik kötet Szűz Szent Imre Herceg Legendája, melyről a Szent Imre-év grafikája című cikkünkben megemlékeztünk (8-9. szám). Az egész könyvet Dallos Hanna, a fiatal grafikusnemzedék

egyik igen tehetséges és sokat ígérő tagja rajzolta, illetve metszette fába, míg a nyomás munkáját, a finom japán papírra, az Egyetemi-nyomda végezte kifogástalanul.

*

A Magyar Bibliophil Társaság ezévi tagilletményeül Riedl Frigyes: Magyarok Rómában c. kötetét adta Fáy Dezső iniciálisaival és illusztrációival. Dicséretére válik a társaságnak, hogy ezt az igen finom munkát kiemelte a feledésből és kellő köntösben állíttatta ki a gyomai Kner-nyomdával. Míg az iniciálisok finomak, a szöveg stílusával korrespondálnak, addig az illusztrációk hidegek és távol állanak attól az elképzeléstől, mely a szöveg nyomán bennünk kialakul.

Rosner Károly

A fotomechanika fejlődése

szoros kapcsolatban van Richard Hoh szaktechnikai tevékenységével. E téren úttörő munkát végzett, de még az amatőrfényképészet szolgálatában is olyan jelentős újításokat vitt keresztül, amelyek úgy a hivatásos reprodukáló-ipart, mint a szak- és amatőrfényképészet nivóját nagy mértékben emelték. A német szakmai körökben most ünneplik 65. születésnapját, amikor is nemcsak mint tisztelt embertársat és kartársat, hanem mint nagyszerű szakembert és kereskedőt ünneplik, amihez mi is szívvel-lélekkel csatlakozunk.

Péter András: A magyar művészet története

(Lampel R., Budapest 1930, két kötet, 200 képpel.)

A magyar művészet első története 1930-ban jelent meg a szerzője ennek az első, kétkötetes és négy százoldalas munkának egy fiatal művészettörténész, dr. Péter András, aki e tettével hálára kötelezi a szakembert csakúgy, mint — főleg — a laikust; Péter könyvével használható, sokoldalú, jól áttekinthető kézikönyvre tettünk szert. Természetes, hogy ez az egyetlen magyar művészettörténelem így minden művészet iránt érdeklődő könyvtárának nélkülözhetetlen kelléke lesz.

Péter helyzete nem volt irigylésreméltó. Tudni kell, hogy a legújabb művészettörténész-nemzedék minden igyekezete ellenére a magyar művészet nagy területei teljesen felderítetlenek vagy modern értelemben tudományosan még fel nem dolgozottak. Külön küzdelem a megfelelő illusztrációs anyag beszerzése. A régebbi magyar műemlékek nagyobb része a trianonelőtti Magyarország területén fekszik és ezzel talán eleget is mondtunk. Így sokan még ma is azon a nézeten vannak, hogy az egyetemes magyar művészet történetének megírása korai. Ám ezeknek a túllelkiismereteseknek nincs igazuk. Ha van egy mód rámutatni a hézagokra és felvetni a legégetőbb problémákat, úgy az éppen az eddigi pozitívumok összegyűjtése. Ettől eltekintve, a laikus közönség joggal tarthatott igényt egy modern áttekintő munkára, mely hazája szellemi életének egyik legfontosabb területét öleli fel. Péter munkája tehát úgy a szűkebb szakértői kör, mint a laikus szempontjából hasznos, szükséges, sőt már-már nélkülözhetetlen volt.

Péter egyéni érdeme, hogy sehol sem hajhászik olcsó sikert és nem lovagolja ki a „magyar stílust” vagy „lokális sajtóságot”, ahol arra tudományos alap nem adódik. Valószínűleg igaza van abban Péternek, hogy a magyar faj nem hidalta át azt a mély ellentétet, amelyet turáni származása és nyugateurópai orientációja határoz meg. Talán úgy lehetne megfogalmazni, hogy a magyar művészet mindenkor egy népi temperamentumon átszűrt választéka a nyugati stílustendenciáknak. Hogy ezt a választékot — különösen régi korokban — mily fokig határozza

meg a véletlen és mily fokig a szabad elhatározás, azt majd a jövő művészettörténeti kutatásnak kell eldöntenie.

*

Péter könyve eléggé komolyan elmélyült és értékes szervező munka eredménye ahhoz, hogy kiérdemelje az ugyanolyan komoly és szigorú kritikát. A kritika tehát legelőbb is kifogásolhatja, hogy a szellem, mely e munkát áthatja, kissé száraz, a stílus kissé színtelen. Nem árad e könyvből a tárgy meleg szeretete, mely ismét szeretetet ébreszthetne. Péter nyilvánvalólag óvakodni akart a „fiatalos hévtől”, pedig nem ártott volna, ha jobban kimutatja huszonhétéves voltát. Továbbá: könyve egyúttal tudományos és népszerű kíván lenni. Ám ha a kizárólagos tudományosság jegyében állott volna, nagyobb élel lehetett volna kidomborítani a tudományos problémákat (különösen a megoldatlanokat), polemikusabban kellett volna kezelni az anyagot. Ha a legjobb értelemben vett népszerűség jegyében állt volna, a polémiát teljesen a jegyzetreszre lehetett volna szorítani s ehelyett jobban ki lehetett volna terjeszkedni részben általános szellemi problémák jelzésére (pl.: mi a gótika, mi a barokk és hogy viszonylik a magyar szellemiséghez), részben speciális művészi problémák magyarázatára (pl.: mi a különbség a lombard és a délfraancia román építézet között, mivel mindkettő hatott a korabeli magyar építészetre stb.). Roppant hasznos lett volna a rendszeres összehasonlítás a megfelelő külföldi standard-teljesítményekkel. A nagyközönség részéről (még annak legműveltebb rétegeitől) sem szabad részletismereteket feltételeznünk.

Érdekes és bátor kritikai hangot üt meg Péter helyenként, a második kötet második részében (19—20. század), bár itt nem kevésbé nélkülözzük az egyes művészeti törekvések belső jellemzését. És kissé meglepő, hogy a huszonhétéves fiatal tudós (és műkritikus) 1930-ban egy fejezet alá vonja („A naturalizmus és a legújabb törekvések” címen) Hollósytól Bernáth Aurélig az összes magyar festőket és szobrászokat.

Végül nem hallgathatjuk el a kiadóval szemben azt a szemrehányá-

sunkat, hogy gyenge klisé közepes papírra nyomtatott, szöveg közé, teljesen a régi és elavult tipográfiájú „Művészeti könyvtár” értelmében, úgy ahogy ma már sehol a világon sem adnak ki művészettörténeti standard-munkát.

*

Mégis: pozitívumot és negatívumot összevetve, a serpenyő erősen Péter András és könyve javára billen. Ezt örömmel állapítjuk meg.

Rabinovszky Márius

Geyer Raoul

Idestova nyolc éve elindult Párizsba. Pesten a Hungáriában inaskodott. Alig egyéves inas, mikor ráveszi tíz „öreginas” társát és Budapest 500 más nyomdászinasát, hogy tüntető küldöttségben vonuljanak fel Bárczyhoz, Folkusházyhoz és Vázsonyihoz (az akkor egyetlen hangos városatyához) — a nyomdász szakiskoláért!... Az ötszáz nyomdászinasat tíz inas vezeti. Ő a legfiatalabb közöttük. 1914-et írtak akkoriban. A jó urak mindent megígértek... — s máig sem valósult meg semmi a szép ígéretek közül. Azután jött a háború. A kis inast katonának viszik. De a 17 és fél éves legényke összeroppa a nagy dicsőség súlya alatt. Hazaküldik pihenni. Pihenni? Hogyan? Miből? Az Uránia nyomdába lép be, amely Székely Artur officiniája volt akkoriban. A forradalom ifjabb Kellner Ernő nyomdájában éri utói. Azután következő viszonyok lehetetlenségét látva, külföldre megy, hazajön, hogy újra elinduljon. Véglegesen. Párizsba.

Hét frankkal a zsebében érkezik meg. Mint napszámos kezdi. Azután látjuk mint könyvkötőt, aranyozót, majd meg üzleti könyveket csinál. Közben rettentő álmái vannak a vonal és a forma körül. Elhatározza, hogy — vasba örökíti őket. Műlakatos műhelyt nyit. A friss ötletek hamar vevőközönségre találnak: a műhely jól megy. Már vagyont ér, midőn kiderül, hogy csupán eszköz volt társai (családja!) kezében s a műhelyhez jogilag semmi köze... Rettentő kiábrándulás. Könyveivel hóna alatt újra elindul, újra kezdi a küzdelmet. Vonallal és formával birkózik és álmodik továbbra is, de visszatér a betűhöz. Fejébe veszi, hogy felrázza közönyösségéből a francia betűszedést. Vitázik, verekszik, szóval,

tők. A könyv könnyen áttekinthető és tanulságos mindazoknak, akik az új tipográfiával foglalkozni óhajtanak s nemcsak belső tartalmával, de külső díszes megjelenésével is meg lehetnének szánta a kiadója.

Besseres Deutsch. („Jobb német tudást!”) Ez a figyelmeztető cím ugyan nem hozzánk, hanem a német nyomdászokhoz van adressálva, de azért mi is érthetünk belőle. Több mint negyedszázada, hogy a ma is érvényes német helyesírási szabályok megjelentek, de máig sem sikerült azokat egységesen keresztülvinni, mert a német nyelv színezete és fonetikai tulajdonsága folytán nem mindenütt voltak alkalmazhatók. Minden törekvés tehát, amelyik a nyelv tisztaságát van hivatva előmozdítani, szívesen fogadott körülmény a nyomdászág részéről. Ezt a célt gondolta szolgáltni Ernst von Coelin is, Besseres Deutsch címen megjelent könyvével. Szerzőnek évtizedes gyakorlatában elég alkalma volt, hogy nemzetének nyelvvel szakszerűen foglalkozzék s

mint most megjelent műve tanúsítja, ez a törekvése eredménnyel járt. A nyelv nem szilárd struktúra, ellenben hajlékony, lágy és a kor fejlődéséhez simuló. Egyes szabályok, nézetek túléltek magukat, némely szó feledésbe merül és új kifejezések és beszédformák keletkeznek. Dacára a legrigorózusabb előírásoknak, némely helyesírási szabályok idők folyamán elavulnak. A változások, az átalakulások oly lassú tempóban mennek végbe, hogy mi, akik szemlélői, részesei vagyunk a fejlődési folyamatnak, a változást észre sem vesszük és csak kevés kifejezések azok, amelyeknek értelmi átalakulását figyelemmel kísérhetjük. Szerző törekvése az volt, hogy egyszerű, világos okfejtéssel megmagyarázza, mikor és hol követünk el hibákat. És ez sikerült is neki. A könyv a Verlag des Bildungsverbandes der Deutschen Buchdrucker G. m. b. H. kiadásában jelent meg, Berlin SW. 61. Dreibundstrasse 5. Ára fűzve RM 2.—. Portó 15 pfennig.

sebb plakátját és öt legszebb reklámmotyvát (csomagolását) ki-tüntetésben részesíti. Az 1930. év reklámgrafikai plakáttermése február folyamán kerül bíráló alá. Ezzel a jutalmazással a reklámozó cégek öhajtja a társaság buzdítani, hogy mint művészi, mint technikai szempontból tökéletes reklámeszközöket használjanak. A társaság bíráló-bizottsága köszönettel veszi, ha az egyes nyomdák a művészi és műszaki kivitelben kiváló nyomtatványokat hozzájuttatják akár szerkesztőségünk útján, akár pedig dr. Néményi Ernő főtítkár címére, VI, Lendvay ucca 25.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

V. G. Cikkét jövő számban hozni fogjuk. Annyit azonban már most is üzenhetünk, hogy nem győzött meg; bár szükséges és lehetséges is az individuális munkálkodás az anyagszerű tipográfiában, anélkül, hogy az anyagszerűséget megtagadnók, amit egyébként nem is lehet.

Modern nyomda. Kartárs úr kérdi, milyen padlóburkolat felel meg legjobban szedő- és gépterem részére? Beton vagy aszfalt? Megjegyzni, hogy költségesebb burkolattól sem idegenkedik, ha az feltétlenül tartós és praktikus. — A betonburkolat köz-tudomás szerint túlságosan hideg s ezért nem felel meg céljainknak. Különösen nem alkalmas a gépterem padlóburkolatául. Az aszfaltpadló sem megfelelő, mert ha a szedő-teremben aránylag jónak is mondható, a gépteremben nem válik be. Ugyanis a gépteremben használatos olajok és hasonló vegyi termékek — petróleum, terpentin stb. —, amelyek elég bőséges mértékben kerülnek a padlóra is — az aszfaltburkolatot hamarosan kikezdi és felbomlasztják. A legideálisabb nyomdai padlóburkoló anyag az impregnált fakocka és az ú. n. Xyloolith-padló anyag. E tekintetben építésztől részletesebb szakvéleményt kaphat. A magunk részéről ez utóbbi anyagokat külföldi példák nyomán ajánljuk. Egyéb kérdéseire legközelebb visszatérünk.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Molnár C. Pál grafikusművész, kinek néhány munkáját a Magyar Grafika régebbi évfolyamában közölte s ki most Rómában, a magyar intézetben él, a Szinyei-Társaság ezévi grafikai díjával tüntette ki. Szívvel üdvözljük az igen tehetséges fiatal művészt ezen kitüntetésé alkalmából és egyben bejelentjük olvasóinknak, hogy legközelebbi számaink egyikében a művész római munkái közül néhány Magyarországon még nem publikáltat fogunk bemutatni.

Magyar csomagolásokat, Kozma Lajos, Dankó Ödön, Jeges Ernő, M. Szirmai Ili, Galambos Margit, Kner Albert stb. munkáit mutatja be tíz oldalon, részben színes illusztrációkkal a **Gebrauchsgraphik** novemberi és a **Commercial Art** (London) februári száma, mindkettő a lap első helyén. Mindkét közleményt lapunk szerkesztőjének, Rosner Károlynak kicikke kíséri.

A monzai Iparművészeti kiállítás ki-tüntetettel. A Monzai IV. Nemzetközi Iparművészeti Kiállítás zsűrije különös elismerésben részesítette a ma-

gyar grafikai művészet termékeit, amelyek közül számosan magas ki-tüntetésben részesültek. A művészeti aranyérmét nyerte Molnár C. Pál könyvillusztrációiért. A kivitelezési aranyérmét Kner Izidor, Gyoma és az Amicus könyvkiadóvállalat. Művészeti elismerő oklevéllel tüntették ki Kolozsváry Sándort illusztrációiért és kivitelezési elismerő oklevelet kapott a békéscsabai Teván-nyomda. Az egyéb iparművészeti tárgyak közül kitüntették még a Grand Prixel Johann Hugó, Árkainé Sztéhló Lili és Majoros Károly templomablakait, diplomé d'honneur-rel a Fővárosi Iparrajziskolát és Gádor István kerámiáit. Végül elismerő oklevelet kaptak a Goldberger-gyár textiliáiért és Oláh Gusztáv színpadi díszleteiért. A kiállítás magyar részét Bálint Zoltán és Jámbor Lajos építészek tervezték, akiknek munkáját a zsűri aranyéremmel jutalmazta.

A Magyar Könyv- és Reklámművészek Társaságának pályázata. A Magyar Könyv- és Reklámművészek Társasága minden évben az év öt leg-

A szövegrész InterType „C” modellű szedőgépeken szedve. (Képviselet: „Grafika” Gépkereskedelmi Rt., Budapest V, Csáky u. 49.) Szerkeszti: Rosner Károly. Felelős szerkesztő: Wanko Vilmos. Kiadja: Farkas Ferenc. Nyomja: Biró Miklós Nyomdai Műintézet Rt., Budapest VII, Rózsa ucca 25. Felelős: Sándor Zsigmond igazgató.

200 modern szedéspélda

Ízléses üzleti, valamint magánnyomtatványok, gyönyörű egy- és kétszínű kivitelben találhatók a nagyértékű

SATZ- UND DRUCKMUSTER HEFT 1930

című szakfűzetben. Tartalmaz számos levélpapír, cégkártya, könyvcím, reklámanyomtatvány stb. ízléses mintát olyan nyomdák részére, amelyek az új irány iránt érdeklődnek és különösen súlyt helyeznek arra, hogy megrendelőiknek szép és hatásos nyomtatványokat szállítsanak;

pompás műnyomások

a legmodernebb eljárások szerint még azok, amelyek a fűzet tartalmából érdekelhetik a litográfust, nyomdatechnikust, valamint színes műnyomókat. A fűzet alakja 23,5×31 cm, súlya kb. 1 kilogramm és mindössze 3 RM-ba kerül s csak ennek az összegnek előzetes beküldése után kapható.

Kérje ingyen Grafikai szakirodalom-katalógus kiadványunkat!

DEUTSCHER DRUCKER, BERLIN SW61, HAGELBERGER STRASSE 49

Az **INTERTYPE**

szedőgépek világsikerei eldöntik a kérdést, melyik a jobb szedőgép. Újabban a nagy és kis üzemek egész sora tért át az

INTERTYPE-SZEDŐGÉPEK

használatára. Tekintse meg üzemben az

INTERTYPE-SZEDŐGÉPET

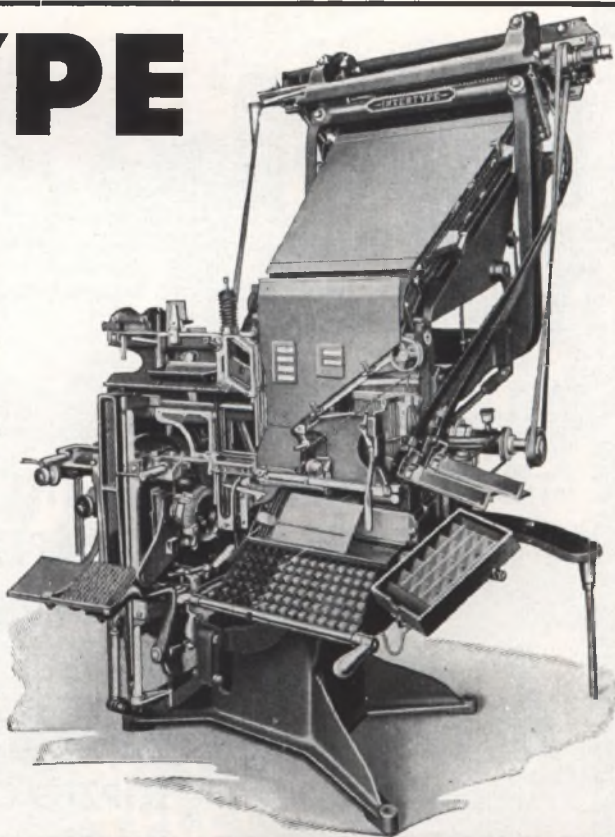
és Ön is el fogja ismerni, hogy az

INTERTYPE A JOBB SZEDŐGÉP

Vezérképviselő Magyarországon, Ausztriában és a Balkán részére:

GRAFKA GÉPKERESKEDELMI RT
BUDAPEST, ÜGYNÖK UCCA 21

Intertype Corporation 1440 Broadway, New-York
Intertype Corporation 360 Furman Street, Brooklyn N. Y., U. S. A.

KÉRJEN M. G. 192 PROSPEKTUST!

Nagyválcstékú kiállítás a leipzigi tavaszi vásár könyvpari házában: Dolzstrasse 1, telefon: 15651, és a gyártelepen: Zweinaundorferstr. 59, telefon 64351

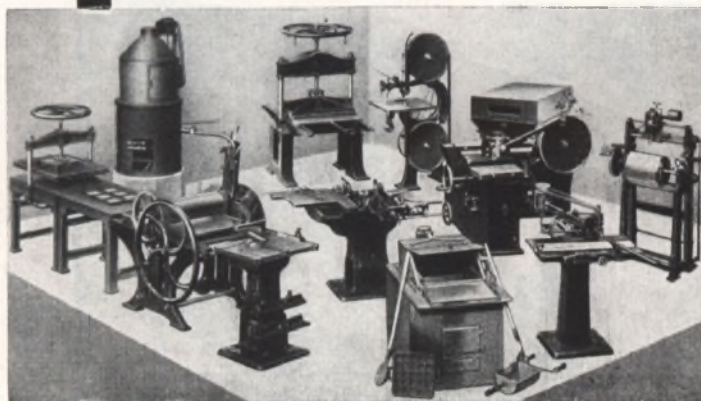
A GYAKORLAT BESZÉL...

„Miatán az M 100 K Krause-ismétlő-másológéppel egy idő óta dolgozunk, örömmel értesítjük, hogy megelégedést keltő eredményeket értünk el vele. Mindjárt a gép felállítása után, a szerelő utolsó kézmozdulatának befejezésekor egy órán belül egy nagy géplemezt nyomásra készen másoltunk vele. A gép egyszerű kezelése és pontos munkamódja ideális. Még változó személyzet — ha ugyanannál a munkánál is — sem jelent nálunk veszélyt egy jó regiszter sikerülése tekintetében.

Úgy látjuk, hogy a gépnél menetdifferenciákból eredő elszámítás a vonalas mérőpálcák és a finoman működő számozdatulmutató által ki van zárva. A negatívkereteknek felülről való egyszerű kicserélése és a kép egyszerű átállítási helyének változtatásakor, lehetővé teszi a kombinált és keresztberakott ivőszéállítást is. Köszönjük Önnek, hogy így pontosan dolgozó gépet szállított nekünk.”

KRAUSE

KARL KRAUSE (LEIPZIG C 1) ZWEINAUNDORFERSTR. 59
Képvisseli: Grafika Gépkereskedelmi rt. V, Ugyönök u. 21. Tel.: Aut. 934-57

TÖMÖNTÖDEI, GALVANO- PLASZTIKAI, KÉMIGRÁFIAI BERENDEZÉSEKET

minden kivitelben és méretben szállít

A. HOGENFORST GÉPGYÁR, LEIPZIG C 1

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTÖDE RT

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS GALVANOPLASZTIKA

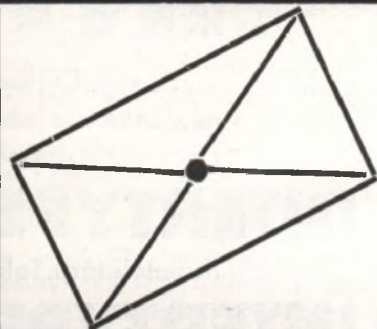
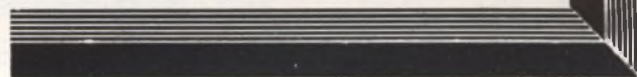
BUDAPEST VI, DESSEWFFY U. 32

TELEFONSZÁM: AUTOMATA 223-70 ÉS 271-18

DÍSZÍTŐANYAGOK, MODERN CÍM- ÉS
KENYÉRBETŰK MAGYAR, NÉMET, ANGOL,
FRANCIA, ROMÁN, LENGYEL, CSEH, TÓT,
HORVÁT, SZERB, BOLGÁR, GÖRÖG,
HÉBER, VALAMINT EGYÉB SZEDÉSEKHEZ

KÖZPONTOK:

H. BERTHOLD AG, BERLIN
D. STEMPEL AG, FRANKFURT

Vasadi és Vértési

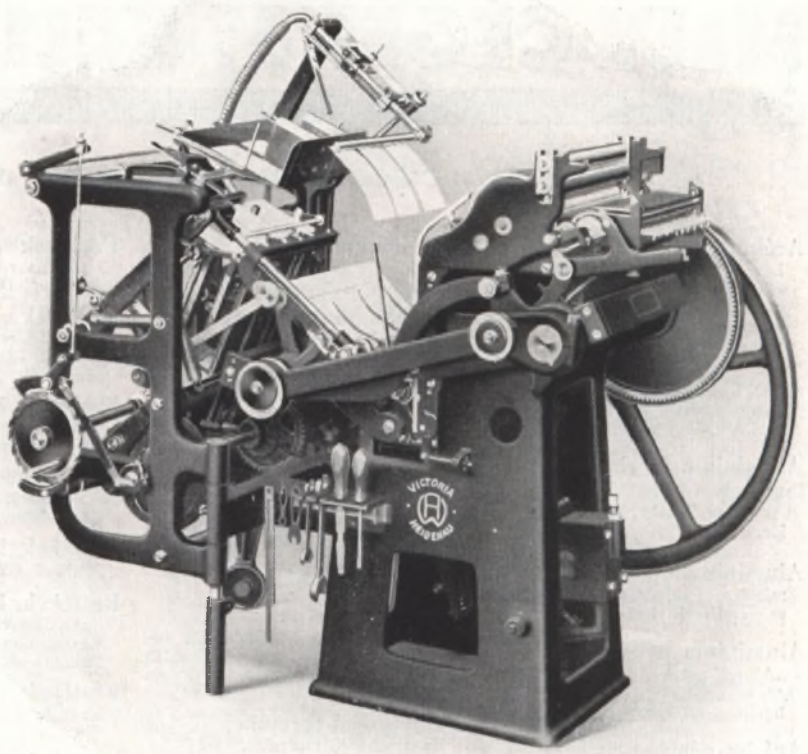
(Cégtulajdonos: Vértési Aladár)

levélboríték- és papírneműgyár

Budapest VI, Vörösmarty u. 50
Telefon: Aut. 221-14 és Aut. 130-86

Levélborítékok,
ablakosborítékok,
mappák és
díszlevélpapírok

ért **VICTORIA**
KOBOLD
TÉGELYSAJTÓ

- Mert** nem Boston-rendszerű tégelysajtó
- Mert** legmagasabb munkateljesítményű
- Mert** olcsó és értékes
- Mert** könnyen kezelhető
- Mert** egyszerű szerkezetű
- Mert** mindenféle papírmínőséget nyom
- Mert** pontos regisztert biztosít

ért minden nyomdatulajdonos érdeke, hogy a VICTORIA-TÉGELYSAJTÓT más géppel szemben előnyben részesítse, ha rendelőtől olcsó és szép munkákkal akarja kielégíteni

2800 nyomás óránként

Kérjen prospektust és nyomásmintát!

ROCKSTROH-WERKE
A. G. HEIDENAU

Képviselet: TANZER MIKSA, Budapest, VIII
Déry uca 8. szám. Telefon: 406-31

Victoria Kobold tégelysajtó három papírcsokót nyom egyszerre s ezzel 25 x 35 cm nyomásfelülete teljesen kihasználható

Védjegyünk kezkesedik gyártmányaink kiváló minőségéért

Minden szakember, aki már régóta jól bevált reprodukciós készülékeinken, gépeinken dolgozik, igazolja ezt az állításunkat

„HNRD” reprodukciós készülék teljes fémállványzaton, DRP és AP

Kimerítő költségvetéssel szolgál:

HOH & HAHNE, LEIPZIG W 35
FÉNYKÉPÉSZETI KÉSZÜLÉKEK ÉS GÉPEK GYÁRA
AZ ÖSSZES REPRODUKCIÓS TECHNIKA SZAKÜZLETE

Vezérképviselet:
KÖNIG JÁNOS OKL. GÉPÉSZMÉRNÖK
Budapest IX, Remete u. 23. Telefon: J. 453-58

FOTOCINKOGRAFIAI MŰINTÉZET

JUTKOVITS^{ES} LICHTBLAU

BP. VI. KIRÁLY U. 50
TELEFON: A. 141-74

CS

MELY CÉGEKET KELL ISMERNÜNK

CÉGEK ÁBÉCÉ-RENDES JEGYZÉKE

Acélmetszet-sajtölások

Levélfaj- és cégkártyaspecialitások. Finom burkolatok parfümériák részére és cigarettacsomagolások. Emil Bach & Co., Kunstanstalt, Nürnberg.

Albert Fischer-galvánók

Galvanoplastik G. m. b. H. Berlin SW 48, Friedrichstr. 16.

Alumínium és cink nyomólemezek

A. Laue & Co., Berlin NW 6, Karlstrasse 39.

Alumíniumlapok

minden minőségben. Metallpapier-Gesellschaft, München 12.

Alumínium nyomólemezek

„Algra”-márka. Algraphische Gesellschaft, Berlin-Schöneberg, Hauptstr. 8.

Anleim-gépek

Minden nagyságban és minden munkálati célra. Maschinenfabrik Laube, Dresden-A. 16, Blasewitzerstr. 68.

Aszfaltok

Fedőaszfalt, szíriai aszfalt stb. Böttcher & Renner, Nürnberg.

Átnyomópapírok

C. Angerer & Göschl, Wien XVI—I. Szemcsés pausz-papírok köre való átnyomásra, lekaparópapírok, autogr. kréta és tusok.

Átnyomópapír

Richard Naumann, Dresden-A. 16. Nedves, berlini, áttetsző és autográfiai átnyomópapírok.

Aufstieg-Bücherei

(Előmeneteli Könyvtár)

I. kötet: „Vom Gehilfen zum Drucker-Direktor”, der Weg zum fachlichen Aufstieg. Irta: R. Engel-Hardt. Ára 3.50 márka. „Deutscher Drucker” Berlin SW 61.

„Axel” maratógép

1000-szeresen bevált. Falz & Werner, Leipzig C 1,

„Barma” bronzírozó gép

Emil Bartsch gépgyár, Gautzsch bei Leipzig.

Bádognyomó gyorsajtó

Bádognyomó rotációsgepek

Bádognyomó kézisajtók J. G. Mailänder, Schnellpressen-Fabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Berakókészülékek

Heinrich Rohrbacher, Berlin NO 55. „Simplex” ivberakó modern munkamód részére.

Bőr hengeresövek

Johann Unverzagt, Offenbach a. M.

Bőr hengerek

minden nyomtatóeljárás részére Böttcher & Renner, Nürnberg.

Bőr hengerek

M. Jordan & Sohn, Berlin S 42.

Bronzírozó gépek

„Läco” Maschinenfabrik, Leipzig-Li.

Bronzírozó gépek

Az ismert „K O H M A” sík bronzírozó gép. Kohlbach & Co., Leipzig-Lind.

Bronzírozó gépek

F. Lämmerhirt, Brandis b. Leipzig.

Bronzírozó gépek

Hatszoros szalagleporolással, bevált szerkezettel, gyártja Lontke & Co., Maschinenfabrik G. m. b. H., Leipzig-Stött. II.

Betűöntődei termékek

Bauersche Giesserei, Frankfurt a. M., Barcelona.

Betűöntődei termékek

Wilhelm Woellmer's Schriftgiesserei u. Messinglinienfabrik, Berlin SW 48. Táviratbetűk öntése.

Carl Heynisch K.-G.

papírnagykereskedés, Berlin SW 68, Neuenburgerstr. 30. Dönhoff 2307. u. 08. Papírok minden nyomtatási eljárásához.

Címnyomó-automaták

Wilh. Maul jr., Dresden-D. 27.

Cink lemezek

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Cink nyomólemezek

sík- és offsetnyomás részére. Fémnyomólemezzgyár Paul Ehmann, Stuttgart, Rotebühlstr. 51.

Cink, réz és vörösréz

lemezek, planpolirozás

A. Laue & Co., Berlin N 24, Oranienburgerstr. 58.

Csiszolóanyagok

Finomcsiszoló és síkkövek, csiszológolyók, csiszolórondelek. Böttcher & Renner, Nürnberg.

Cink- és vörösrézlemezek

Werner & Schade, Berlin N 54.

Etikettező, gumizó

és lakkozó gépek

minden nagyságban és kivitelben. Maschinenfabrik Laube, Dresden-A. 16. Blasewitzerstr. 68.

Fa betűk

Fabetűgyár Roman Scherer A.-G., Luzern (Svájc).

Fa használati cikkek

Ludwig Koch & Sohn, Laasphe i. Westf.

Ferrotípek

Dornemann & Co., Magdeburg.

Festékdörzsölő gépek

J. M. Lehmann, Dresden-A. 28. A legrégebbi különlegességi gyár.

Festékek

Otto Baer, festékgyár, Radebeul-Dresden.

Festékek

Gebr. Jänecke & Fr. Schneemann Komm.-Ges. a. Akt., Druckfarbenfabrik, Hannover.

Festékek, kencék

Gebr. Hartmann, Halle-Ammendorf.

Cink nyomólemezek

A. Laue & Co., Berlin N 24, Oranienburgerstr. 58.

Festékek, kencék

Michael Huber, München.

Festékek, kencék

Gebr. Jänecke & Fr. Schneemann, Komm.-Ges. a. Akt., Druckfarbenfabrik, Hannover.

Festékek, kencék

Kast & Ehinger, G. m. b. H., Stuttgart.

Festékek, kencék

Dr. Lövinsohn & Co., Berlin-Friedrichsfelde.

Festékek, kencék

Farbwerke Franz Rasquin A.-G., Köln-Mühlheim.

Festékek, kencék

Hans Schleinitz, München 13.

Festékek, kencék

Gebrüder Schmidt, G. m. b. H., Frankfurt a. M. (fiók Düsseldorf) és Berlin-Heinersdorf.

Festékek, kencék

Dr. Gustav Wicke, könyv- és könyvmoldai festékek, Berlin-Tempelhof.

Festékek, kencék

Hans Wunder, G. m. b. H., Wilhelmsberg bei Berlin NO.

Festékek, kencék, korom

Farbenfabrik Fischer, Naumann & Co., Ilmenau, Thür.

Festékfecskendő-telep

Berlin S 42, Alexandrinenstr. 36.

Festékgyárak

Siegwerk-Industrie-Gesellsch. m. b. H., Siegburg. Különlegesség: mélynyomófestékek.

Filcek (nemez),

viaszkos posztó, nedves szövetek stb. Böttcher & Renner, Nürnberg.

Fűzőgépek

Preusse & Co. A.-G. Leipzig 181.

Fűzőszalagok

Maschinenband-Weberei. Gebr. Köter, Leipzig W 33, Nr. 11.

Galvánok és stereotípiák

Galvanoplastik, G. m. b. H., Berlin SW 48.

Galvanoplastikai telep

Langhein-Pfanhauser-Werke AG. Abt. F. Leipzig O. 28.

Gépszalagszövőde

Gebrüder Köter, Leipzig W 33, Nr. 11.

Grafikai szakirodalom-

katalógust kívánatra küld „Deutscher Drucker” Berlin SW 61.

Gumikendők

abszolút megbízható minőségben offsetnyomás, bádognyomás és mélynyomás stb. részére Böttcher & Renner, Nürnberg.

Gumikendők

Arnold Reinsbagen, Leipzig. Alapítva 1868.

Gumizott papírok

Leipziger Gummier- u. Lackieranstalt, Schroeder & Co., Lucka bei Leipzig.

Hajtógató automaták

Kleim & Ungerer, Leipzig-Leu.

Hajtógató gépek

Gebrüder Brehmer, Leipzig-Plagwitz.

Hajtógató gépek

A. Gutberlet & Co., Maschinenfabrik, Leipzig.

Hajtógató gépek

Preusse & Co. A.-G., Leipzig 181.

Használt gépek

Kérjen jegyzéket készleteinkről. Hans Opitz & Co., Hannover.

Használt gépek

Rudolf Stenz & Co., G. m. b. H., Berlin SW, Friedrichstr. 16.

Hengeranyag

Felix Böttcher, Leipzig O 27.

Hengeranyag

Chem. Fabrik Ortrand A.-G., Berlin NW 7, Dorotheenstr. 35.

Hengeranyag

Kast & Ehinger G. m. b. H., Stuttgart.

Hengeranyag

Hans Wunder G. m. b. H., Berlin-Wilhelmsberg.

Hengeranyaggyár

és hengeröntő H. Möbius & Sohn, Haltingen, Bad. „Reform” hengeranyag.

Hengeranyagot

minden zóna részére gyártanak Böttcher & Renner, Nürnberg.

Hengeröntő készülék,

sűrített levegő-vakuum.

Hengermosó gép

függőleges, könyv-, kő- és offsetnyomás részére. Max Sadowsky, Berlin S 42.

Hengeröntővállalatok

Berger & Wirth. Festékgyárak: Leipzig, Barmen, Amsterdam, Budapest, Leningrad, Rio de Janeiro.

frógépkartonok

Leipziger Gummier- und Lackieranstalt Schroeder & Co., Lucka bei Leipzig.

Javító műhely

Boy & Walter, Berlin SW 68, Alte Jakobstr. 40—41.

Kartonázs gépek,

mindenfajta és komplett berendezéseket szállít **Maschinenfabrik Laube**, Dresden-A. 16, Blasenwitzerstr. 68.

Kartonázs gépek

Preusse & Co. A.-G., Leipzig 181.

Kasirozóintézet

Robert Grosse Kartonagenfabrik, Leipzig 90, Weidmannstr. 2.

Kémigráfiai berendezések

Paul Drews, Berlin SW 68. A grafikai ipar különlegességi gyára.

Kizáróanyag

Bauersche Giesserei Frankfurt a. M. és Barcelona.

Kliséfák

Joh. Weber, Göppingen (Würt.)

Kliségyár

Johann Hartleib, Berlin S 14, Kérjen katalógust a készletben levő vignettákról.

Kliséhezaváló és anyagok

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Klisék

Nem nyomda, hanem kliségyártás. Elismert elsőrendű munkák. Vonalas maratások, autotípiák. Fametszetek, galvánok. Stereotípiák és matricák. Retusok, vázlatok mindenféle nyomtatványokhoz. Legolcsóbb árak. **Hansa-Klischees** Dresden-A. 1, Postafiók 261.

Klisék

C. Angerer & Göschl, fotokémiai műint. Wien, XVI—1.

Klisék

Thedran & Kraushaar, Berlin SO 36.

Korrektúraléhúzó prések

Kleim & Ungerer, Leipzig-Leu.

Könyvkötődei és kartonázs gépek

August Fomm, Maschinenfabrik, Leipzig-Reudnitz.

Könyvkötődei szükségletek

mindenféle fajtáját ajánlják Wilh. Leo's Nachf. Stuttgart.

Könyvkötő-fűződrót

J. D. Boecker Söhne, Hohenlimburg (Westf.)

Könyvkötődei és kartonázs gépek

Gebr. Brehmer, Leipzig-Plagw.

Könyvnyomdai eszközök

G. E. Reinhardt, Leipzig S 3/106. (Csak viszonteladóknak.)

Könyvnyomdai gyorsajtók

Dresden-Leipziger Schnellpressenfabrik A.-G., Coswig i. S.

Könyvnyomdai gyorsajtók

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Könyvnyomdai gyorsajtók

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Könyvnyomdai gyorsajtók

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Könyvnyomdai gyorsajtók

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Könyvnyomdai gyorsajtók

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Könyvnyomdai gyorsajtók

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Könyvnyomdai használati cikkek

és anyagok. Böttcher & Renner, Nürnberg.

Könyvnyomdai hengerek

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Könyvnyomdai segéd-eszközök

G. E. Reinhardt, Leipzig S 3/143 a (csak ismételadóknak).

Lehúzó prések

Robel & Co., München S 50.

Levélboríték- és zacskógyár

Walterwerke Maschinenfabrik m. b. H., Leipzig W' 31.

Litográfiai hengerek

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Litográfiai kövek

Ajánl saját bányából J. Friedrich Daeschler, Langenthalheim E (Bayern). Solnhofen, Mönsheim.

Litográfiai kövek

Kékek és sárgák, legjobb állapotban. August Daeschler & Co., G. m. b. H., Solnhofen (Bayern).

Litográfiai kövek

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Litográfiai szükségleti cikkek

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Litográfiai tusokat és litográfiai krétákat,

mint valamennyi szakbavágó preparátumokat gyártanak Rohrer & Klingner, Leipzig-Co. 12.

Maratólap (transp.)

Rez. Steinbach & Strache. Böttcher & Renner, Nürnberg.

Matricalapok, matricaport

1891 óta gyárt elsőrendű minőségben. Carl Ostermann, Bremen. Bel- és külföldön legjobb eredménnyel bevezetve. Stereotípiái papírok minden használatos formátumban készletben. — Kívánatra mintát küld.

Matricatisztító gép

Max Sadowsky, Berlin S 42.

Másolókeretek

pneumatikus préseléssel, offset-, mély- és horganynyomáshoz. Kliségyártás és typoneljárás. Másolóívlámpák és villamos önműködő vakumszivattyúk. P. Schmidt & Co. Berlin SW. 11, Schönebergstr. 26.

Másolókészülékek

offset, mély- és cinknyomás részére pneumatikus rányomással. D. R. P. megjavított kivitelben. Másolóívlámpák és elektromos vacuumszivattyúk, automatikusok. P. Schmidt & Co., Berlin SW 11, Schönebergstr. 26.

Mélynyomás

Kompl. mélynyomótelepek berendezése. Willy Schwede, Hamburg 36, Gr. Theaterstr. 34—35.

Mélynyomófestékek

minden gép részére. F. Ruckelhausen & Co., Farbenfabriken, Eppstein im Taunus.

Mélynyomóanyagok

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Mélynyomó rotációs gépek, ívberakásra

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Mélynyomóhengerek

minden alakban. Csiszoló- és simító gépek. Rézbevonótelepek. K. Walter, München SW, Pflinganserstr. 22.

Mélynyomóhengerek

Rézbevonótelepek. Langbein-Pfannhauser-Werke AG., Abt. F, Leipzig O 28.

Mélynyomóhenger-csiszoló gépek

Rakeleszisológép DRP. Címfejsziszolókészülék hengersizelő-kocsival D. R. G. M. Vörösréz-hengerek újrakészítése. Otto Wuschig, Berlin SO 36, Marianenstr. 31—32. Tel.: Oberbaum F 8, 31 86.

Molton, Moleskin

Csak nagybani előadók részére. Backofen & Sohn, Mittweida-N.

Nyomóhengerborítószövetek és nyomóhengeráthuzatok

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Offsetátvitelek,

az eredetihez hű kivitelben és a legrövidebb skála fölhasználása átnyomással. Sauer & Co., Berlin SW 68, Alexandrinenstr. 26.

Offsetheft 1928

sok érdekes gyakorlati cikket tartalmaz az offsetnyomtatásról és számos színes műmelléklettel. Ára 2.75 márka. „Deutscher Drucker”, Berlin SW 61.

Offsethengerek

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Offsetkéziprések

J. G. Mailänder, Schnellpressenfabrik, Cannstatt-Stuttgart.

Offsetmásoló készülékek

pneumatikus rányomással és felsapható üveglappal, D. R. P., verseny nélkül. P. Schmidt & Co., Berlin SW 11, Schönebergerstr. 26.

Offsetnyomdai anyagok

Böttcher & Renner, Nürnberg.

Offsetsajtók

„Planeta-Quinta”, „Planeta-Tertia”, „Planeta-kétszínű”, „Leipzig”, „Dresden”, „Kleinod”, „Kleine”, „Rubens”. Minden célnak a legjobban megfelelő, leg-tökéletesebb gép! Dresden-Leipziger Schnellpressenfabrik A.-G. Coswig, Bez. Dresden. Európa legnagyobb offsetsajtó-gyára.

Offsetsajtók

Faber & Schleicher A.-G., Offenbach a. M. Offsetpreseket szállít úgy minőségileg, mint mennyiségileg legjobb teljesítménnyel. A vezető német világ-márka.

Offsetsajtók

Dresden-Leipziger Schnellpressenfabrik A.-G., Coswig i. S. Európa legnagyobb offsetsajtó-gyára.

Özniző gépek

Wilh. Maul jr., Dresden-D. 27.

Papírnagyecém

Berth, Siegmund, Berlin SW 68. T. Dönh. 1400—1404. Fínom és csomagolópapírok.

Papírok (gumizott)

Leipziger Gummier- u. Lackieranstalt, Schweder & Co., Lucka bei Leipzig.

Pecsetjegyajtók

Wilh. Maul jr., Dresden-D. 27.

Perforáló gépek

Märkische Perforiermaschinenfb., Berlin SO 36.

Perforáló gépek

Maschinenbauanstalt M. Vetter & Co., Leipzig-Gohlis.

Péntekercspapírok

Vasúti és postaürlapok. Druckerei Hermann Lukowski, Breslau 2.

Préglent pecsétmárkák,

Mindenemű aranypréselések, árujelző- és mintakártyák stb. Tömegpéldányszámú specialitások. Emil Bach & Co., Kunstanst. Nürnberg.

Raszterek

az összes reprodukciós eljárásokhoz. Raster-Syndikat, Frankfurt-München, G. m. b. H. Haas—Etha—Koh-i-noor. Telen: Frankfurt a. M. Neue Mainzer Str. 77.

Reprodukciós intézet

Eberhard Schreiber, Leipzig. Klisék, fotolitográfia.

Reprodukciós intézet

Louis Gerstner, Leipzig 18. Kunstanstalt f. Autotypie u. Zinkätzung.

Reprodukciós készülékek

Paul Drews, Alte Jakobstr. 4. Berlin SW 68. Optika, raszter, ívlámpák és gépek.

Reprodukciós készülékek

V. Koula, Prága, Zitná ul. 27. Legjobb beszerzési forrás.

Réztetű- és ferrotipöntőde

Dornemann & Co., vésőöntözet, Magdeburg.

Réztetű könyvkötők

Dornemann & Co., Magdeburg.

Dornemann & Co., Messingschrift- und Ferrotypengesserei, Gravieranstalt, Magdeburg.

Rézliának

Bauersche Giesserei, Frankfurt a. M. és Barcelona.

ÁTNYOMÓPAPIROSO KAT

KIVÁLÓ MINŐSÉGBEN 40 ÉV ÓTA GYÁRTUNK **RICHARD NAUMANN** DRESDEN 16, SCHUMANN STRASSE 45

Rotációgépek

csomagolópapírok részére,
Fischer & Krecke, G. m. b. H.,
Bielefeld 13.

Szakirodalom

Aufstiegbücherei, 1. kötet: „Vom
Gehilfen zum Druckerei-Direk-
tor“, der Weg zum fachlichen
Aufstieg. Irta: R. Engel-Hardt,
Ára: 3.50 márka. „Deutscher
Drucker“, Berlin SW 61.

Szakirodalom-katalógust

kívánatra küld a „Deutscher
Drucker“, Berlin SW 61.

Szakiskolafüzet 1928

Szedévpéldák gazdag gyűjte-
ménye, számos bel- és külföldi
szakiskolából. Ára 2.75 márka.
„Deutscher Drucker“,
Berlin SW 61.

Száraz stereotípiái matricák

Porosin gyorsanzáradó matri-
cák. Gyártják: Rosenthal & Co.,
Röthenbach a. d. Pegnitz, Bay.

Szedés- és nyomtatáspélda- füzet

Száznál több mintával, az összes
nyomatási eljárásokban. Ára
3.50 márka. „Deutscher Drucker“,
Berlin SW 61.

Szedőgépkatrészek,

-javítások, -feldolgozások. Specia-
litása: kizáróékek. Specia-
litása: kizáróékek.
Ernst Albrecht, Berlin SW 29,
Gneisenaustrasse 67.

Szedőgépkizáróekeket,

az összes típusok részére gyárt
és javít Willy Reinecke, Taucha-
Leipzig, Grasdorferstr. 27. Tel.
155.

Tangirozóbőrök

Leipziger Tangier-Werke,
Leipzig-Pl.

Tekercsvágógépek,

300—1500 mm vágási szélesség,
papiros és karton részére. Ma-
schinenfabrik, Laube, Dresden-A.
16, Blasewitzerstr. 68.

Tömöntödei keményítőtelep

Langbein-Pfanhauser-Werke AG,
Abt. F., Leipzig O 28.

Viaszkendő,

hengerfilcek, alátét- és nedves-
szövetek stb.
Böttcher & Renner, Nürnberg.

Vignetták

Bauersche Giesserei,
Frankfurt a. M. és Barcelona.

Vizsgálókészülékek

Louis Schopper, Leipzig S. 3.

Vonalozógépek

A „Kis Reinhardt“ az a vona-
lozógép, amely minden üzembn
nélkülözhetetlen. Vonalozószéles-
sége 80 cm-ig.
„Silima“ és „Dulima“.
„Flakoli“ sima fejszedést nyomó-
és vonalozógép, G. E. Reinhardt,
Abt. Förste & Tromm, Leipzig
S 3/143b.

Vonalozó gépek

A „Kleine Reinhardt“, amely vo-
nalozógép minden üzembe való.
Vonalozószélesség 80 cm-ig.
„Dulima“ egyoldali vonalozás.
„Flakoli“ síkszedés fejnyomó- és
vonalozógép.
Mintaszertü szerkezet és teljesítő-
képesség. Ötvenéves tapasztalat.
G. E. Reinhardt, Abt. Förste
& Tromm,
Maschinenfabr. Leipzig S 3/106.

MAGYAR BESZERZÉSI FORRÁSOK:

BETŰ

Első Magyar Betűöntőde Rt.,
Budapest VI, Dessewffy uca 32.
Divatos szöveg- és címbetűk
minden nyelvhez. Sima és min-
tázott rézlénia. Elvállalja egész
nyomdai berendezések szállítá-
sát. Telefon 223—70.

FESTÉK ÉS HENGER

Berger és Wirth Rt., Budapest.
Márton uca 19. Telefon: József
306—35.

Gödinger Béla hengeranyag-
gyára és hengeröntője, Buda-
pest VIII, Tánácsics uca 7. Tele-
fon: József 424—23.

König János okl. gépészmérnök,
Budapest IX, Remete u. 23. Tele-
fon: J. 453—58.

Lorilleux Ch. és Társa, Buda-
pest IV, Ferenc József rak-
part 27. Telefon: Aut. 868—02.
Lá 10—86.

Lutz Ede és Társa Rt., Buda-
pest VII, Órnagy uca 4. Tele-
fon: József 393—46, 334—65.

Schmidt Testvérek
magyar nyomdafestékgyár,
Budapest—Rákospalota,
Pázmány u. 41.
Telefon: Aut. 952—85.

GÉPJAVÍTÁS

Löwy László okl. gépészmérnök,
Budapest VI, Lovag uca 20.
Telefon: Aut. 223—67.

Róna József, Budapest V, Vi-
segrádi uca 3. Telefon: Aut.
254—48.

Universal Grafikai Szaküzlet
Rt., Budapest VIII, Rákóczi tér
2. Telefon: József 348—12.

Rörner J. és Társa gépgyár
Rt., Budapest V, Váci út 48.
Telefon: Lipót 905—75.

GRAFIKAI SZAKÜZLET

Freund-Barát, Budapest, Csáky
u. 13. Telefon: Aut. 282—35.

Goldstein A. utóda: Offenberger
Miksa, Budapest VII, Kazinczy
uca 32. Telefon: J. 423—95.

Gutenberg-ház Geel Testvérek.
Budapest II, Hunyadi János út
12. Telefon: Aut. 529—14.

Kallina Zdenkó, Budapest VIII,
Tavaszmező uca 16. Telefon:
József 314—16.

König János okl. gépészmérnök
műszaki irodája, Budapest IX,
Remete u. 23. Telefon: József
453—68.

Löwy László okl. gépészmérnök,
Budapest VI, Lovag uca 20.
Telefon: Aut. 223—67.

Tanzer Miksa, Budapest VIII,
Déry uca 8. Tel.: J. 406—31.

KLISÉK

Jutkovits és Lichtblau műinté-
zet, Budapest VI, Király uca
50. szám, I. em. Klisé, auto-
típi (három- és négyszínű auto-
típi), fototípi, offset, ameri-
kai retus, rajzok és minden e
szakmába vágó munkák szak-
szerű és pontos elkészítése. Tel.:
A. 141—74.

König és Bayer, Budapest VII,
Wesselényi u. 54. Telefon: Józ-
sef 359—91.

Révész és Ehrlich vinkográfiai
műintézete (tulajdonosok: Ré-
vész, Ehrlich és Lipscher), Buda-
pest VII, Dob uca 37. Telefon:
J. 376—44.

TÖMÖNTŐ

Braun Testvérek, Budapest VI,
Izabella u. 70. Telefon: Lipót
999—74.

LEVÉLBORÍTÉK

Rigler József Ede Rt., Buda-
pest VI, Róza u. 55. Telefon:
Aut. 250—55.

Vasadi és Vértesi, Budapest VI,
Vörösmarty uca 50. Telefon:
Aut. 130—86, Aut. 221—14.

PAPÍR

Goldzieher Géza Rt., Budapest
V, Akadémia u. 7. Telefon:
Aut. 247—81, 232—98.

Grosz és Vidor, Budapest VII,
Kertész u. 20. Telefon: József
423—38, J. 443—10.

Sas és Bauer Papírkereskedelmi
Rt., Budapest, Személynök u.
21—23. Telefon: Aut. 225—20,
260—89.

MŰNYOMÓPAPÍR ÉS KARTON

Herz és Bálint, Budapest VII,
Róza u. 27. Telefon: József
396—39.

SZEDŐGÉPEK

Linotype szedőgép. Gutenberg-
ház, Geel Testvérek, Budapest
II, Hunyadi János út 12, Wien
VII, Lerchenfelderstr. 37.

Typograph szedőgép. Vezérkép-
viselő Magyarországi részére
Krammer Lipót, Budapest VI,
Bajnok u. 26, Budapest részére
Tanzer Miksa, VIII, Déry u. 8.

♣ SZAKMABELI ISMERETEIT, FIZESSEN ELŐ A „DEUTSCHER DRUCKER“ C. LEGJOBB NÉMET SZAKLAPRA ♣

WOLLEN SIE SICH UNTERRICHTEN

über alles, was in der ganzen Welt und namentlich in Deutschland auf allen Gebieten der gra-
phischen Berufe und Techniken geleistet und geboten wird,
WOLLEN SIE WISSEN, was an neuen Maschinen und Hilfsmitteln auf den Markt kommt, was
an neuen Verfahren und Methoden von Spezialisten erdnen und ausgearbeitet wurde,
WÜNSCHEN SIE ANREGUNG und Belehrung, suchen Sie künstlerische Vorlagen für geschmack-
volle Ausstattung von Familien-, Vereins-, Geschäfts- und Werbedrucksachen,

DANN ABONNIEREN SIE

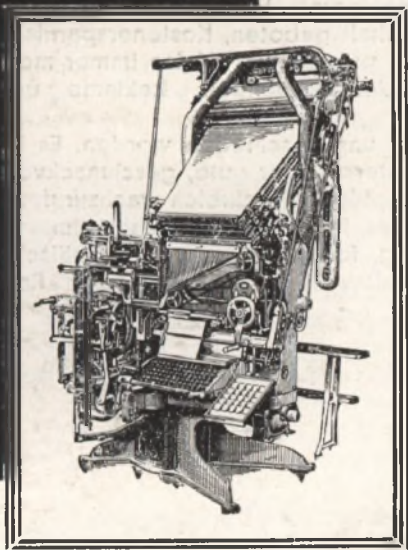
die weltbekannte, im 36. Jahrgang erscheinende illustrierte graphische Monatschrift

DEUTSCHER DRUCKER

(DEUTSCHER BUCH- UND STEINDRUCKER) BERLIN SW 61. HAGELBERGERSTR. 49

Probenummer kostenlos. Jahresbezugspreis: für Ungarn, Rumänien, Tschechoslovakei, Jugoslawien RM 28.20, übr. Ausland RM 33. Das Abonne-
ment kann jederzeit beginnen. Zahlungen halb- oder vierteljährlich. Postscheckkonten: Budapest 54967, Wien 105095, Ljubljana 20449, Prag 79607

LINOTYPE

45 éves tapasztalat

foglalta egybe és valósította meg az 1—8-magazinos **LINOTYPE** szedőgépnél a szakvilág alábbi kívánságait, amelyeknek más rendszerű szedőgép nem tud megfelelni:

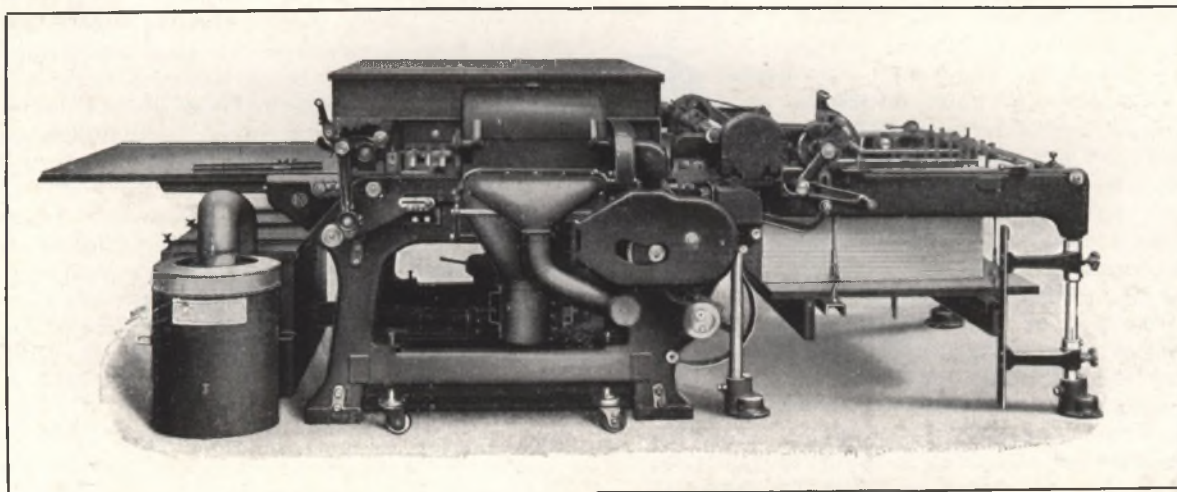
Legnagyobb gyorsaság · Vegyes szedés · Nagy betűfokozat · A szedés szélessége 40 ciceróig
Egyforma nagyságú magazinok cserélhetősége
Messzeható fejlődésképeség · Évtizedekre terjedő munkaképesség

Kérje minden kötelezettség nélkül a legújabb ismertetéseinket

GUTENBERG - HÁZ GEEL TESTVÉREK
BUDAPEST, II. KERÜLET, HUNYADI JÁNOS ÚT 12. SZÁM

● BRONZOZÓ GÉP

EZ A LAPOSAN

KOHLBACH & CO.
MASCHINENFABRIK
LEIPZIG W33 ●

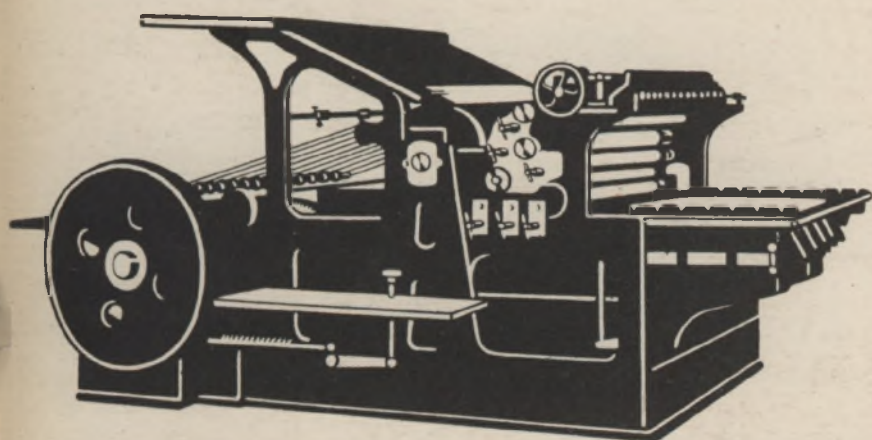
KOHMA REKORD

ÖNMŰKÖDŐ ÍVKIRAKÓVAL

A TAVASZI VÁSÁRON: BUCHGEWERBEHAUS, GUTENBERG-TEREM

XXVIII

VELOX

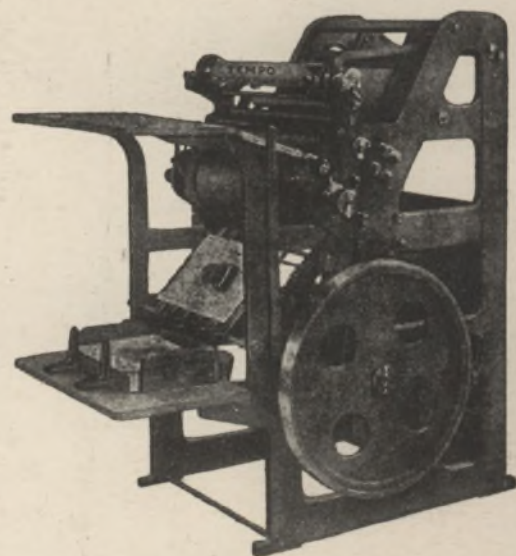
GYORSSAJTÓK
MINŐSÉGBEN, ÁRBAN,
FELTÉTELBEN A
LEGKEDVEZŐBBEK.
KÉSZLETRŐL
SZÁLLÍTHATÓKI

TEMPLO

GYORSSAJTÓ 235x340 mm. PAPIRMÉRETTTEL
A NYOMDAIPAR SZENZÁCIÓJA. ÓRÁNKÉNTI TELJESÍTMÉNY KÉZI BE-
RAKÁSSAL 3000 DRB. SZÁLLÍTHATÓ ÖNBERAKÓVAL FELSZERELVE IS.

ÜZEMBEN MEGTEKINTHETŐ:

CENTRUM NYOMDA BUDAPEST IX, KÖZTELEK UCCA 1.
BUDAPEST SZKFÖV. SOKSZOROSÍTÓIPARI
SZAKIRÁNYU TANONCISKOLA V, HONVÉD UCCA
VIOLA ÉS GEIST NYOMDA, BUDAPEST V, ARANY JÁNOS U. 3
M.KIR. POSTAVEZÉRIGAZGATÓSÁG NYOMDÁJA

WÖRNER J. ÉS TÁRSA GÉPGYÁR RT. BUDAPEST V, VÁCI ÚT 48

ALBERT FRANKENTHAL

MINT **70** ÉVVEL EZEŐTT,
ugy még ma is a tapasztalt szakember a

FRANKENTHALI GYORSSAJTÓKNAK

nyújtja az elsőbbséget. Mintaszerű konstrukciójuknál, rendkívül stabil építésüknel és kiváló nyomástechnikai tulajdonságuknál fogva legmagasabb ellenértéket garantálnak.

ALBERTA

Megállóhengerű-gyorsajtó, utólérhetetlenül egyszerű frontkirakással, könnyen hozzáférhető festékező szerkezettel. Felépítésében egyszerű és nyugodt vonalvezetéssel, rendkívül modern járatával, az alváz masszív építésével tűnik ki.

Alberta No. I. Papírmagyság 56×76 cm

Alberta No. II. Papírmagyság 71×101 cm

FRONT-RAPID

a klasszikus német kéttúrás gyorsajtó, szabadalmazott, technikailag egyedülálló nyomóhenger- és nyomóalapmeghajtással. Speciális frikciós tengelykapcsolás. Külön felszámítás nélkül süllyeszthető kirakóasztal, háromoldalú ívlökővel. Az összes berendezések a gép normális tartozékait képezik.

Front Rapid No. I.

Papírmagyság 70×100 cm, max. 72×104 cm

Front Rapid No. II.

Papírmagyság 84×120 cm, max. 86×124 cm

SCHNELLPRESSENFABRIK FRANKENTHAL ALBERT & CIE AKT.-GES.

Vezérképviseelő:

LÖWY LÁSZLÓ GÉPÉSZMÉRNÖK

BUDAPEST, VI. KERÜLET, LOVAG UCCA 20. SZÁM. TELEFON: AUTOMATA 223-67

